

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
МУЗИЧКА АКАДЕМИЈА
ОДДЕЛ ЗА ЕТНОКОРЕОЛОГИЈА

МАГИСТЕРСКИ ТРУД

ЕТНОКОРЕОЛОШКАТА ЗАОСТАВШТИНА НА
РОБЕРТ ХЕНРИ ЛИБМАН

ментор
Проф. м-р Владимир Јаневски

кандидат
Стојанче Костов
број на индекс 21235

Штип, декември 2015

ЕТНОКОРЕОЛОШКАТА ЗАОСТАВШТИНА НА РОБЕРТ ХЕНРИ ЛИБМАН

Апстракт: Темата ја обработува етнокорееолошката заоставштина на американскиот фолклорист Роберт Хенри Либман. Во конкретниот случај се работи за теренски видео материјали, снимени на територија на Република Македонија, но и за видео материјали од фолклорни фестивали кои се одржувале во периодот од 1967 до 1973 година во Македонија, Србија и Хрватска. Преку обработката на емпирииската граѓа на Либман, ќе се согледаат состојбите на орската традиција во руралните средини кон крајот на шеесеттите и почетокот на седумдесеттите години на XX век, како и сценската примена на орската традиција на фолклорните фестивали во споменатиот период.

Клучни зборови: етнокорееологија, фолклорни фестивали, терен, видео запис, класификација.

ETHNOCHOREOLOGICAL TINHERITANCE OF ROBERT HENRY LEIBMAN

Abstract: The subject elaborates the tinheritance of the American folklorist Robert Henry Liebman. In the present case the outreach videos recorded on the territory of the Republic of Macedonia and video materials of the folk festivals that are held in the period from 1967 to 1973 in Macedonia and Balkan countries. Trough the processing of the empirical material many aspects of the folk dance tradition can be revealed. It can be considered the situation of the dance tradition in the rural areas as well as on the folklore festivals.

Key words: ethnochoreology, folklore festivals, field research, video data, classification.

Вовед	6
1. Истражувачката дејност на Роберт Хенри Либман.....	10
1.1. Биографски податоци.....	10
1.2. Периодизација на истражувањата.....	12
2. Теориски и методолошки аспекти при обработка на етнокорееолошката заоставштина.....	13
3. Општ преглед на етнокорееолошката емпирија.....	20
3.1. Преглед на видео записи од фолклорни фестивали.....	21
3.1.1. Преглед на записи од фолклорни фестивали од <i>Bob's Macedonian Super – 8, ДВД – R - ЦД, ДВД 1</i>	21
3.1.2. Преглед на записи од фолклорни фестивали од <i>Bob's Macedonian Super – 8, ДВД – R - ЦД, ДВД 2</i>	32
3.1.3. Преглед на записи од фолклорни фестивали од <i>Bob's Macedonian Super – 8, ДВД – R - ЦД, ДВД 3</i>	43
3.2. Преглед на теренски видео материјали	44
3.2.1. Преглед на теренски видео материјали од <i>Bob's Macedonian Super – 8, ДВД – R - ЦД, ДВД 1</i>	44
3.2.2. Преглед на теренски видео материјали од <i>Bob's Macedonian Super – 8, ДВД – R - ЦД, ДВД 2</i>	46
3.2.3. Преглед на теренски видео материјали од <i>Bob's Macedonian Super – 8, ДВД – R - ЦД, ДВД 3</i>	47
3.2.4. Преглед на теренски видео материјали од <i>Bob's Macedonian Super – 8, ДВД – R - ЦД, ДВД 4</i>	62

4. Класификација на теренската емпирија според припадност и потекло на ората	67
4.1.Видео записи на ора кои потекнуваат од Западно играорно подрачје.....	68
4.2. Видео записи на ора кои потекнуваат од Југозападно играорно подрачје.....	69
4.3. Видео записи на ора кои потекнуваат од Јужно играорно подрачје.....	73
4.4. Видео записи на ора кои потекнуваат од Источно играорно подрачје.....	74
4.5. Видео записи на ора кои потекнуваат од Северно играорно подрачје.....	76
5. Инвентарна книга на ората од видео записите.....	78
Заклучок.....	159
Summary.....	161
Прилози.....	163
Користена литература.....	169

Вовед

Етнокореолошката наука припаѓа на општествените науки кои во многустраниот истражувачки процес се служат со посовремени методи. Покрај главните одлики на етнокореолошките дела како што се: избор на пример на случаи, проблеми и пристап, набљудување и интервјуирање, запишување и пополнување податоци, процесот на анализа на податоци и пишување на истражувачки извештаи, научниците кои ја проучуваат народната игра употребуваат и визуелни методи. Видеоматеријалите, како резултат на визуелниот метод содржат значајни податоци за орската традиција во минатото и претставуваат најрелевантен документиран материјал за етнокореолошката наука. Преку видеоматеријалите најпрецизно можат да се набљудуваат сите аспекти на орската традиција во некоја рурална средина, но и на фолклорните фестивали.

Предмет на истражување и обработка на оваа магистерска работа ќе биде етнокореолошката заоставштина на американскиот фолклорист Роберт Хенри Либман, односно неговиот емпирискиот материјал снимен кон крајот на шеесеттите и почетокот на седумдесеттите години на XX век. Станува збор за видеозаписи снимени од 1967 до 1973 година, кои содржат етнокореолошки материјали од фолклорни фестивали, што се одржувале во Македонија, во Србија и во Хрватска, како и материјали од селски собори и свадби од повеќе етнички предели во Македонија.

Определбата за обработка на оваа тема произлезе од непосредната комуникација со авторот на овие видеоматеријали Роберт Хенри Либман, кој голем дел од својот живот го посветил на истражување на народните ора на Балканот, а особено бил насочен кон регистрирање на состојбите на орската традиција преку видеозаписи. Тој ми ја подари неговата етнокореолошка заоставштина, а поради нејзината голема вредност, јас како етнокореолог, истражувач на народната игра, се заложив да ги обработам неговите етнокореолошки видеоматеријали.

Како релевантни истражувања на оваа тема искористени се првите видеозаписи кои содржат традиционална игра, претставуваат база на етнокореолошката наука и се снимени во почетокот на XX век од браќата Манаки. Браќата Милтон и Јанаки Манаки со својата камера овековечуваат значајни кадри од традиционалните игри во периодот од 1905 до 1911 година. Нивната работа главно се состои од снимање на разни обредни содржини и тоа во Битолско – прилепското поле и делови од јужномакедонскиот простор (Константинов, 1982: 130-154). По завршувањето на Втората светска војна, поточно во 1948 година, снимен е филмот „Југословенске народне игре“ во продукција на Јадран филм каде што играорци од мијачкото село Лазарополе го изведуваат машкото оро *Тешкото*. Со текот на развитокот на технологијата почнуваат да се забележуваат многу документарни филмови во боја, па така во 1955 година во документарниот филм *Путам и звук* во продукција на Вардар филм се прикажуваат повеќе ора од различни етнички предели од Македонија. Во овој документарен филм учествуваат членовите на првата генерација на ансамблот *Танец*. Сите овие материјали кои се снимени во почетокот и средината на XX век претставуваат база на истражувањата на еден етнокореолог. Но, сите претходно споменати филмувани материјали кои се достапни во кинотеките и архивите треба соодветно да се обработат. Дефицитот на видеозаписи на орската традиција во руралните средини и на фолклорните фестивали во XX век во Македонија иницира потреба видеозаписите на американскиот фолклорист Либман соодветно да се обработат, да се класификуваат и да се архивираат.

Содржината на овој магистерски труд е поделена на неколку поголеми тематски целини. Во воведниот дел на трудот ќе стане збор за целокупната истражувачка дејност на Роберт Хенри Либман, неговата биографија, периодизација на неговите истражувања, како и за неговите соработници и помагатели во текот на теренската работа.

Понатамошниот дел ги содржи методолошките аспекти при обработката на етнокореолошката граѓа. Овој дел нуди комплетна разработка на фазите и на постапките според кои ќе се класификува материјалот.

Општ преглед на емпирискиот материјал е направен во наредниот дел, односно ќе се претстават видеоматеријалите кои содржат сценска презентација на народните ора од игорони групи и фолклорни ансамбли на фолклорни фестивали во Македонија, во Србија и во Хрватска, како и теренски видеоматеријали од руралните средини каде што се изведуваат традиционални ора. Оваа тематска содржина ќе биде поделена на два дела: а) *Преглед на видеозаписи од фолклорни фестивали*; б) *Преглед на теренски видеоматеријали*.

Понатаму е направено класификување на теренската емпирија каде што детално се класификуваат видеоматеријалите снимени на терен и од фолклорните фестивали според главните етнокоролошки карактеристики на игроорните подрачја, *западно игроорно подрачје, југозападно игроорно подрачје, јужно игроорно подрачје, источно игроорно подрачје, северно игроорно подрачје*.

Последниот дел го опфати табеларното класификување на видеоматеријалите според времето и местото на снимање, ден, месец и година, како и инвентарна книга со детална содржина, односно детален методски приказ на секое оро кое се наоѓа на видеоснимката од теренот и од фолклорните фестивали.

При истражувањето и обработката на материјалите ќе бидат употребени повеќе методи кои се во согласност со темата која е предмет на истражувањето. Во насока на собирање на повеќе податоци и факти во однос на видеоматеријалите на Роберт Хенри Либман, неопходно е да се реализира *интервју* со авторот на материјалите, со однапред подготвен прашалник.

Дескриптивниот метод ќе се примени во насока на запишување на податоците од снимените материјали така што ќе се создаде база од емпириски податоци преку која ќе се прецизираат случувањата на видеозаписите и состојбата на орската традиција на теренот. Освен ова ќе се создаде и база на податоци која ќе посведочат за состојбите на фолклорните фестивали во Македонија, во Србија и во Хрватска во периодот од 1967 до 1973 година.

Преку употреба на компаративниот метод во текот на обработката на емпирискиот видеоматеријал на Либман ќе се согледуваат и ќе се споредуваат

термините и називите на народните ора, како и народните ора и игроорните обрасци кои се изведувале на теренот и на меѓународните фолклорни фестивали и манифестации кон крајот на шеесеттите и почетокот на седумдесеттите години кога всушност се реализирани истражувањата на американскиот фолклорист.

Од ова опсервирање се очекува да произлезат важни сознанија од областа на традиционалната култура, поконкретно од областа на етнокореологијата. Преку класификувањето на податоците ќе се создаде можност за согледување на состојбите на орската традиција на теренот, како и на фолклорните фестивали кон крајот на шеесеттите и почетокот на седумдесеттите години на XX век. Класификувањето на видеоматеријалите ќе овозможи идни истражувања од областа на етнокореологијата, но и истражувања од областа на сродните науки, етнологијата, етномузикологијата и етноорганологијата. Освен овие претходно споменати очекувани резултати, ќе се направи и обид за архивирање на комплетната емпириска граѓа на Роберт Хенри Либман во архивот на Одделот за етнокореологија на Музичката академија при Универзитетот „Гоце Делчев“ – Штип.

1. Истражувачката дејност на Роберт Хенри Либман

1.1 Биографски податоци

Целокупната истражувачка дејност на американскиот фолклорист Роберт Хенри Либман, кој во текот на својот живот забележал значителни истражувања во Македонија и во Источна Србија, ќе биде претставена во понатамошниот текст. Предмет на неговите теренски истражувања се народните ора и свадбите во руралните и во градските средини. Неговото долгогодишно теренско искуство му овозможува подоцна да биде демонстратор и учител на народните ора. За неговите способности како предавач Дирк Крум, балкански фолклорист и истражувач на народните ора, запишал: *„Боб е воздржан, но многу методичен и неверојатно трпелив учител кој си ја знае работата, а неговиот стил на изведба, особено за македонските народни ора е посебен“*.

Роберт Хенри Либман е роден на 9 април 1942 година, израснал во Чикаго, Илиноис, САД. Како студент на Универзитетот во Чикаго во 1961 година тој започнал да се интересира за народните игри. Откако ги завршува магистерските студии на Математичкиот факултет во Сент Луис, Мисури, тој се преселил во Бостон за да предава математика на Државниот колеџ во Бостон. Во 1969 година се преселува во Лос Анџелес, Калифорнија, каде што магистрира на УКЛА (University of California, Los Angeles), на Одделот за фолклор и митологија во 1974 година. Истата година тој низ државата Калифорнија држи предавања за балкански народни ора каде што стекнува големо искуство како предавач. Во текот на 1976 година тој се преселува во Филадельфија, Пенсилванија, каде што работи на неговата докторска дисертација од областа на фолклорот и на митологијата. Шест години подоцна, во 1982 година, се преселува во Остин, Тексас, каде што живее и предава до денешен ден. Тој ја завршува неговата докторска дисертација по 15 години и добива докторско звање во 1993 година. Неговата докторска дисертација *Структурата на игрите на Балканот* (*The structure of dance in the Balkans*) под менторство на д-р Кенет Голдштаин ги обработува народните ора на Балканскиот Полуостров, односно нивната формална структура. Либман во текот на неговите посети на

Балканот учествувал и на многубројни семинари за народна игра, па така во 1967 и 1968 година тој учествува на семинари под раководство на д-р Иван Иванчан, Хрватска, Јелена Допуца, Босна и Херцеговина, Марко Рамовш, Словенија, Деса Ѓорѓевиќ, Србија и Станимир Вишински, Македонија. Во 1971 и 1972 година учествувал и на семинарот раководен од Пеце Атанасовски и Живко Фирфов во Отешево. Покрај учеството на многубројните семинари, Либман бил раководител и на неколку фолклорни групи во Соединетите Американски Држави, особено на *Универзитетот во Вашингтон*, Ст. Луис (1963–1965), Кембриџ (1966–1969) и во Лос Анџелес (1971–1974). Тој бил првиот директор на Фолклорниот ансамбл *Манадала* на Кембриџ 1966–1968. Тој предавал и на работилници на *MIT*, *Michael Herman's*, *Barnard College* во Њу Јорк, потоа заедно со Ив Моро (Yves Moreau) во Монреал, Канада, со неговиот соработник Лери Винер (Larry Weiner) во Вашингтон, во фолклорниот ансамбл *Манда* (Mandala) во Сан Франциско и на Универзитетот во Калифорнија, Беркли (University of California Berkley). Во текот на 1972 година тој снимил грамофонски плочи и ЦД со ора од Соко Бања, *Осампутка*, *Остраљанка*, *Руменка*, *Шокец* и *Стара Влаина*. Тој снимил и лонг плеј плоча насловена како *Традиционални песни и ора на Тоските Албанци од околината на Преспанскиот регион* како: *Беранче*, *Девочице*, *Грчкото* и *Нешо*. Во текот на неговата богата истражувачка дејност тој издал и публикувал неколку трудови меѓу кои:

- *Dancing Bears and Purple Transformations: The structure of dance in the Balkans*. Leibman, Robert Henry, 1992. 449 p. Illustrated;

- *Macedonian Folk Dances*. Leibman, Robert, 1972. 40p. Illustrated, Dances presented by Petre Vasilev "Pece" Atanasovski. Edited by David Golber. Illustrated by Neil Siegel. Snark Records;

- *Wedding customs in the Ohrid village of Pestani*, Македонски фолклор, V/9-10, Скопје, 1972, стр. 125-140.

1.2. Периодизација на истражувањата

Истражувачката дејност на Либман во текот на шеесеттите и седумдесеттите години на XX век е исклучително плодна, а тој започнува да истражува на територијата на поранешна Југославија во 1965 година. Тој во неговата докторска дисертација истакнува дека оваа година за првпат доаѓа во Македонија, во селото Пештани, каде што контактира со локалните жители, а најзаслужен за неговите први контакти е Симе Азески кој потекнува од селото. Првиот видеозапис, што воедно означува и почеток на неговата плодна истражувачка дејност, се однесува на свадба во селото Пештани што се одржува на 28 август 1965 година (Leibman, 1992: XI). Периодот од 1967 до 1973 година е неговиот најплоден период во однос на истражувачката работа. Во понатамошниот дел од текстот од ова Поглавје ќе биде претставена периодизацијата на истражувањата на американскиот фолклорист.

Неговата плодна дејност започнува во 1967 година кога тој истражува на терен во руралните средини, но исто така ги следи и фолклорните фестивали. Првите видеозаписи на терен ги реализира во населбата Маџари во Скопје и во селото Пештани, Охрид, каде што регистрира неколку соборски ора. Фестивалот во Белград е еден од првите кои тој го посетува, а со неговата камера регистрира неколку групи од Скопје и од Косово. Една година подоцна, во 1968 година, за првпат го посетува Балканскиот фестивал во Охрид каде што снима групи од Прилеп, од Куманово, од Гевгелија, од Штип. Во неговата дисертација тој наведува дека во 1968 година тој се враќа во селото Пештани да ја сними свадбата на неговиот пријател Симе Азески каде што регистрирал и неколку свадбени ора (Leibman, 1992: XI). Од 1970 до 1971 година тој добива Фулбрајтова стипендија (Fullbright scholarship) која му овозможила сериозно да се посвети на проучување на свадбените обичаи кај Македонците во село Пештани, Охридско (Leibman, 1992: XII). Во текот на 1971 година, Либман снимил неколку свадбени церемонии и во неколку села во Југоисточна Србија, особено во селото Халово каде што живеат и Власи.¹ Тој редовно ги посетувал и фолклорните фестивали во Југославија како што се: *Смотра фолклора*, Загреб, *Београд Сабор*,

---

¹Види повеќе во Leibman, Robert Henry, (1992), *Dancing Bears and Purple Transformations: The structure of dance in the Balkans*, 449 p.

Балкански фестивал во Охрид, *Илинденски денови* во Битола, *Сабор стваралачког фолклора* во Лесковац, *Хомолски мотиви* во Кучево, *Фестивал во Копривштица*, каде што ги снимал аматерските фолклорни групи од руралните области кои настапувале на овие фестивали. Од претходно споменатите фестивали, најмногу видеозаписи направил од фестивалот *Илинденски денови* во Битола и *Балканскиот фолклорен фестивал* во Охрид каде што успеал да сними групи од: Дебар, Охрид, Ресен, Костурско, Воденско, Гевгелија, Крива Паланка, Радовиш, Штип, Велес, Прилеп, Битола, Скопје, Косово итн. Тој учествувал и на неколку свадби на Тоските Албанци во селото Крани од кои направил неколку снимки. Заедно со неговиот соработник, Стив Котањи, во текот на седумдесеттите години престојувале во неколку села на Косово каде што снимиле мажи кои играат на зурли и на тапани.

2. Теориски и методолошки аспекти при обработката на етнокорееолошката заоставштина

Во општествените науки, посебно етнологијата, етнокорееологијата и антропологијата, освен тоа што интересот е насочен кон проучувањето на општите културни процеси, се појавува една значајна истражувачка потреба за истражување на овие процеси од перспективата на историската дистанца, што подразбира употреба на посебни теориско - методолошки пристапи. Тоа, се разбира, во многу аспекти го отежнува истражувачкиот процес со оглед на фактот што балканските култури, а со тоа и културата на Македонците оставиле зад себе многу малку пишани споменици, а сите други видови извори бараат сосема специфичен методолошки приод во проучувањето (Ристески, 2008: 72). За самиот методолошки пристап со кој се занимаваат научниците од областа на етнологијата и на етнографијата, најпрво мораат да имаат јасно одреден предмет на истражување, а дури потоа да се постави прашање за самата метода и одредувањето на техниката на трудот. Треба да се разграничат поимите метод и поимот техника на обработка заради самото концептуално значење на проблемот (Антонијевић, 1974: 56). Во контекст на ова, примената на методите во текот на целокупниот процес на обработка и класификување на

етнокореолошката заоставштина на Либман е темата на ова Поглавје. Станува збор за неколку методи кои се применети, како и постапки кои ќе послужат за подетална анализа на снимените видеоматеријали.

Главните одлики на етнографските дела, избор на пример на случаи, проблеми и пристап, набљудување и интервјуирање, запишување и пополнување податоци, процес на анализа на податоци и пишување истражувачки извештаи кои ги посочуваат Мартин Хамерсли и Пол Аткинсон ² можат да се употребат во истражувањето и обработката на етнокореолошки материјали. Ваков пример ни посочува Михајло Димоски кој во неговиот труд *Методолошките постапки при истражувањето и презентирањето на народните ора во Македонија* (1977) детално ги објаснува постапките за истражување на народните ора. Етнокореологот Димоски посочува дека во истражувачкиот процес и самото презентирање на македонските народни ора, што се врши во Институтот за фолклор „Марко Цепенков“ во Скопје, треба да се нагласи дека тој е конструиран и се одвива во неколку етапи: *подготовка за теренски истражувања, теренски истражувања, систематизација и обработка на материјалот и презентирање на орското творештво* (Димоски, 1977: 320). Првата етапа е општопознатата метода во науката и се состои од проучувањето на постојната литература, архивските и другите материјали од областа која треба да се истражува (Димоски, 1977: 320). Според Димоски втората фаза е најкомплексна и се состои од истражувањето на самиот терен, а истражувањето опфаќа: снимање податоци и етнографски материјали за орската традиција, се забележуваат ората и обичаите поврзани со нив и се снимаат мелодиите и песните што го придружуваат орото. Ако има можност, ората се снимаат со филмска камера, синхронизирани со мелодијата. Најголемо внимание во истражувачката работа на теренот, како што истакнува Димоски, му се посветува на проблемот за утврдување на генезата на македонското ора, а ова се постигнува со компаративна метода за прашањата поврзани со репертоарот, значењето и потеклото на името на орото, местото, начинот и времето на изведување на ората и самата форма на ората. Истиот автор во неговиот труд забележува дека доколку истражувачот ги анализира ората како

---

²Види повеќе во Мартин Хамерсли и Пол Аткинсон, (2009), *Етнографија, Принципи во практика*, трето издание, Нампрес.

синкретична форма (песната, мелодијата, драмските елементи, движењата, обичајот, текстот), тој ги анализира и етнопсихолошките, социјалните, моралните, воспитните и естетските вредности, не испуштајќи ги од предвид и деталите во врска со стилските карактеристики во орото на поединецот и групата како целина. Третата фаза е систематизацијата и обработката на теренскиот материјал при што се применува дескриптивниот метод кој опфаќа: *дешифрирање на етнографскиот материјал, мелографирање на мелодиите и кинетографирање на ората* (Димоски, 1977: 321). Четвртата и последна фаза од истражувачката работа, според Димоски, е презентирањето на систематизираниот материјал каде што најмногу простор се посветува во компарирањето на етнографскиот материјал и на обичаите поврзани со ората, а исто така и на анализирањето на музичките и на кореографските елементи на ората. Тој заклучува дека истражувачкиот процес на народните ора во Македонија е многустран и комплексен за што се применуваат посовремени методи и средства што ги бара младата етнокореолошка наука (Димоски, 1977: 321).

Според претходното објаснување на четирите фази, кои се важни за обработка на етнокореолошки материјали, ќе се класификуваат видеоматеријалите на Либман со таа разлика што ќе се започне со примена на фазата *систематизација на материјалите*. Во овој случај, споменатата фаза ќе биде главна, со оглед на фактот дека фолклористот Либман во текот на неговите истражувања ги применил претходните две обемни фази *подготовка за теренски истражувања* и *теренски истражувања*.

Систематизацијата на материјалите, како главна фаза, подразбира употреба на методи кои се применуваат во процесот на обработката на емпирискиот материјал, а во тој контекст ќе се применуваат *методот на интервју, дескриптивниот метод, визуелниот метод, видеоснимање, историскиот и компаративниот метод*.

Еден од методите кои ќе најдат примена во текот на обработката на видеоматеријалите е *методот на интервју*. Интервјуирањето се изведува усно и непосредно, во личен контакт со лицето кое се интервјуира. Интервјуата во етнографските истражувања варираат од спонтани, неформални разговори во текот на други активности, до формално организирани состаноци во затворена

средина надвор од дофат на обичните луѓе (Хамерсли, Аткинсон, 2009: 108). Социјалните антрополози Хамерсли и Аткинсон истакнуваат дека во случај на спонтаните неформални разговори не може да се најде јасна граница меѓу набљудување на учесникот и интервјуирањето. Во вториот случај тоа е појасно затоа што овде интервјут се одвива во различна средина, а оттука следува дека разбирањето на учесникот не мора да биде причина за нечие однесување (Хамерсли, Аткинсон, 2009: 108). Во насока на собирање на повеќе податоци и факти во однос на видеоматеријалите на Роберт Хенри Либман, како и биографски податоци за американскиот фолклорист, неопходно е да се реализира интервју со авторот на материјалите, со однапред подготвен прашалник. Прашалникот содржи прашања преку кои, пред сè, ќе се дознаат биографски податоци за снимателот на видеата, потоа причините, времето и местото на снимање, начинот на снимање, техниката со кое е вршено снимањето, содржината на снимките и останати битни податоци кои ќе ги објаснат сите детали за видеоматеријалите.

Методот на дескрипција или *дескриптивниот метод* исто така ќе биде применет во обработката и анализата на споменатите материјали. Основата на овој метод ја чини дескрипцијата, опишувањето, во литературата се среќава под различни називи и тоа: *емпириски, некаузален и неекспериментален* (Јованова-Митковска, 2013: 54). Овој метод ќе се примени во насока на запишување и на опишување на податоците од снимените материјали кои ќе бидат предмет на обработка. Ќе се запишат податоци што ги прецизираат случувањата на видеоматеријалите, учесниците на снимките, како и создавање на база од емпириски податоци кои ќе посведочат за состојбите и развитокот на фолклорните фестивали во Македонија, во Србија и во Хрватска, како и состојбите на теренот во периодот од 1967 до 1973 година.

Британскиот социјален антрополог Маркус Банкс за визуелното истражување во општествените науки кажува дека тоа изгледа како да е во доста добра кондиција и покрај ставовите на некои истражувачи кои применуваат визуелни методи и сметаат дека тие не се доволно признаени. Сепак продукцијата и употребата на визуелните слики во емпириско, теренско истражување треба да бидат сфатени како еден и само еден од методите кои може да ги примени општествениот истражувач (Банкс, 2009: 176). Банкс

истакнува дека до некој степен тоа е вообичаен метод кој некои општествени истражувачи го користат за да соберат или да презентираат податоци повремено со позитивен ефект. Тоа може да предизвика некои проблеми од практична и техничка природа, визуелното како визуелно не е инхерентно проблематично (Банкс, 2009: 177). Според Маркус Банкс тешко е да се замисли општествено истражување кое би користело само визуелни методи, а главните академски дисциплини кои ги користат теренските истражувачки методи се инхерентно засновани врз јазик и текст при нивната конструкција и изведување на истражувачките програми, без оглед дали субјектите на истражување се писмени или не.

Снимањето и организирањето на податоци се важен сегмент од општествените истражувања. Мартин Хамерсли и Пол Аткинсон ги презентираат главните извори на податоци што ги користат етнографите – набљудување и учество, устен опис на случки од страна на учесниците, на оние што се случуваат природно и на оние што се извлечени од интервјуата, документи и артефакти од најразличен вид. Тие исто така го објаснуваат начинот на кој можат да се зачуваат или да се снимат ваквите податоци и да се организираат при подготовката на процесот на анализа (Хамерсли, Аткинсон, 2009: 140). Аткинсон и Хамерсли истакнуваат дека во случаите со документите и предметите некогаш е потребна релативно мала обработка, иако ваквите податоци ќе треба да се каталогизираат на начин на кој ќе бидат достапни за анализа. Од друга страна, во случаите на набљудување на општествената интеракција и прибирањето на описите дадени од учесниците задачата на снимање на податоците е многу позначајна и бара повеќе време. Претходно споменатите британски антрополози посочуваат дека технолошкиот развој имал големо влијание врз типот на податокот кој им е достапен на етнографите, врз начинот на кој може да се снима, врз задачата за нивно организирање со цел да се овозможи анализа. Во последните години, развојот на дигиталните аудиорикордери и камери, како и зголемениот капацитет на компјутерите да средуваат слики и звуци, а и текст, отвора нови можности.

Кога ќе помислиме на филм и видеозапис, веднаш мислиме дека тие создаваат една верна и реалистична слика за светот околу нас, но таквите навики на сопствената култура не треба да не спречат да увидиме дека

ваквите форми на претставување се делумни и конвенционални (Хамерсли, Аткинсон, 2009: 140).

Американскиот фолклорист Роберт Хенри Либман во текот на неговите истражувања се служел со видео и аудиоснимање. Употребата на аудио и видеозапис на Либман му нудат различни начини и можности за собирање и зачувување на податоците. Тој исто така направил *индекс за видео*, како што го именувал самиот, кој всушност претставува транскрипт на комплетната содржина на видеоматеријалите, а ваквиот транскрипт ќе биде од големо значење при целокупната обработка и анализа.

Историскиот метод се користи за проучување на историското минато (блиско, далечно) на теориските и практичните прашања. Добиените сознанија овозможуваат стекнување на целосна слика за поставените прашања во сегашноста, но претставуваат и база за прогнозирање на идниот развој на конкретното теориско или практично прашање (Јованова-Митковска, 2013: 51). Историскиот метод се применува во секое темелно истражување и проучување. Најчесто се користи во историските проучувања во кои се обидуваме да дадеме одговор на прашањето *зошто нешто во минатото било такво какво што било, зошто се менувало и кои се причините* (Јованова-Митковска, 2013: 51). Културно-историскиот метод, според Јаневски, зазема значајно место во етноореолошките истражувања со цел да се стекне увид во тоа како одредени игри или форми на игри егзистирале во минатото и што е она што од нив е останато денес, а секако и тоа што е причина за нивното исчезнување или модификување (Јаневски, 2011: 4). Претходно споменатиот метод ќе послужи за утврдување на времето, местото и просторот на снимање, а исто така ќе се стекне увид во тоа како определени игри или форми на игри егзистирале во периодот од 1967 до 1973 година и како тие се презентирале на фолклорните фестивали и други манифестации кои се забележани во видеата на фолклористот Либман.

Методот на компарација – компаративниот метод во општествените науки ја следи потребата на човекот за споредување. Со помош на компаративниот метод се испитуваат сличностите и разликите меѓу две или повеќе компарирани појави со цел и намера споредените, односно компарираните појави да се типологизираат и класификуваат (Mesihovič, 2003: 138). Компаративниот метод, како што посочува Месиховиќ во неговиот труд, се употребува во речиси сите

општествени науки, а со помош на овој метод можат да се соберат и податоци за квалитативна и квантитативна анализа. Овој метод се употребува во сите фази и нивоа на истражување. Според истиот автор, компаративниот метод повеќе служи како средство за откривање на релации меѓу компарираните појави, отколку што отвора можност за научно прифатливо објаснување на појавите што се во меѓусебна врска. Преку употребата на овој метод во текот на обработка на емпириската граѓа на Либман ќе се согледуваат и споредуваат термините и називите на народните ора, како и народните ора и игроорните обрасци кои се изведувале на теренот и на меѓународните фолклорни фестивали и манифестации кон крајот на шеесеттите и почетокот на седумдесеттите години на минатиот век.

Во последниот дел од фазата на систематизација на материјалите доаѓаме до подредување на видеата во *инвентарна книга*, која содржи *етнокореолошки листови*, кои пак се земаат како пример од етнокореологот Михајло Димоски. Секој *етнокореолошки лист* е заведен со *инвентарен број*, потоа *бројот на ЦД* и *бројот на видеозаписот* кој се наоѓа во одредно ЦД. Освен претходните параметри, кинетографирањето и мелографирањето заземаат значајно место во етнокореолошките листови, како и најбитните сегменти за едно оро, односно ороводна песна која се наоѓа на видеоматеријалот. Во анализите на ората ќе се применува методологијата на етнокореологот Владимир Јаневски, според неговото труд *Техники и методи при етнокореолошки истражувања (2011)*. Во вака опишаните ора можат да се согледаат разликите и преплетувањата од еден во друг етнички предел. Описот ќе содржи: **назив на орото**, се одредува називот на орото; **игроорно подрачје**, се одредува од кое игроорно подрачје потекнува орото; **етнички предел**, се одредува од кој етнички предел потекнува орото; **снимил**, снимателот на записот; **кинетографирал**, се одредува кој го направил кинетограмот за орото; **мелографирал**, одредува кој го напишал мелограмот на орото; **опис на орото**, кратко се опишува орото; **играчки состав**, се запишува составот на игроорците; **облик и форма**, се одредува обликот и формата на орото; **држење на игроорците**, се одредува држењето на игроорците; **карактер**, се одредува карактерот на орото; **потекло**, се одредува потеклото на орото; **музичка придружба**, се запишува музичката придружба; **метроритмичка структура**, се запишува метроритмичката структура; **мелографски запис**, се запишува

мелодијата на орото во мелограм; **кинетографски запис**, се запишуваа орото со кинетограм; **содржина на игроорниот образец**, се запишува кратка содржина на игроорниот образец; **забелешка**, доколку треба да се забележи некоја додатна информација.

3. Општ преглед на етнокорееолошката емпирија

Обемниот емпириски материјал на американскиот фолклорист Роберт Хенри Либман содржи четири ДВД ЦД со видеозаписи снимени со камера и пренесени во дигитална форма од самиот автор на видеата. Секое ЦД носи наслов **Bob's Macedonian Super – 8**, назначени со бројки од 1 до 4. Податоците на кои ќе биде направен преглед произлегуваат од записите на фолклористот Либман, односно негов личен *индекс на видеа* кој тој го креирал во компјутерската програма *Microsoft Excel*. Во овие негови индекси на видеа запазени се просторот и времето, како и учесниците на видеото. Содржината на поголемиот број на видеозаписи е детално опишан според негов сопствен начин, додека за помал број од видеозаписите содржината е непотполна. Во некои сегменти се среќаваат и недостатоци како на пример *етнички предел*, каде што не е дефиниран етничкиот предел, туку авторот се врзува за поголем градски центар (*Кумановско, Скопско, Битолско* итн.) при што се создава простор за детално истражување и анализа на некои поими кои се симптоматични во одредени записи.

Опишувањето на игроорните обрасци во индексите за видео на Либман се според методологија која ја применува тој. И во овој дел можат да се направат извесни корекции при што ќе се дефинира методиката според која ќе се запишува секое оро со точно определени методски единици како на пример *потскок, доскок, потскок на лева нога, потскок на десна нога* итн. Затоа секое оро од неговиот емпириски материјал методски ќе се образложи во едно од наредните поглавјата на овој труд.

На сите четири ЦД се ноѓаат материјали од фолклорни фестивали, кои се одржувале во Македонија, *Балкански фестивал* во Охрид и *Илинденски денови* во Битола, понатаму, во Србија, *Београд Сабор* во Белград, но и дел во

Хрватска, поточно *Смотра фолклора* во Загреб, каде што се регистрирани македонски игроорни групи и теренски видеоматеријали снимени во различни етнички предели од Македонија во периодот од 1967 до 1973 година. Вкупното времетраење на материјалот изнесува шест часа и триесет минути. Земајќи ја предвид целокупната емпирија на Либман, етнокорееолошките материјали можат да се поделат на две поголеми целини, и тоа: *видеозаписи од фолклорни фестивали* преку кои можат да се согледаат состојбите на фолклорните фестивали во шеесеттите и седумдесеттите години. Исто така може да се согледа и сценско-уметничката презентација на традиционалните ора и песни од фолклорните групи од руралните средини и културно-уметничките друштва од поголемите градски средини, додека пак преку *теренските видеозаписи* може да се следи состојбата на теренот во споменатиот период. Преку анализа на видеозаписите може да се согледа примената на традиционалните ора и песни во општествениот живот, а подоцна од овие видеозаписи можат да произлезат и компаративни истражувања на состојбите на теренот во шестгодишниот период (1967–1973), како и за најразлични аспекти од областа на етнокорееологијата, етнологијата, етномузикологијата и етноорганологијата.

3.1. Преглед на видеозаписи од фолклорни фестивали

3.1.1. Преглед на записи од фолклорни фестивали од *Bob's Macedonian Super – 8, ДВД – R - ЦД, ДВД 1*

На првото ЦД, *Bob's Macedonian Super – 8, ДВД – R ЦД, ДВД 1*, се регистрирани дваесет и една фолклорна група од различни делови на Македонија кои изведуваат соборски ора, обредни игри, ороводни песни на големите фестивали во Македонија *Балкански фестивал* во Охрид и Фестивалот *Илинденски денови* во Битола. Покрај фестивалите во Македонија, Либман регистрирал и македонски фолклорни групи кои настапувале во Србија на фестивалот *Београд Сабор* и на фестивалот во Хрватска *Смотра фолклора* во Загреб. На ова ЦД, освен материјалите од фестивали, се забележуваат и две видеоснимки од терен, особено од етничкиот предел Радовишко Поле. Но,

преглед на овие двевидеа со содржини од теренски истражувања ќе се врши во поглавјето наменето за теренската емпирија.

Како прва група која Либман ја регистрира е *фолклорна група од Крива Паланка* на *Балканскиот фестивал* во Охрид во 1972 година, која во текот на нивниот настап презентира свадбен обред од околината на Крива Паланка,³ како и машки, женски и ора со мешовит играчки состав. Комплетната снимка во времетраење од пет минути американскиот фолклорист Либман ја опишува во *индекс за видео* за првото ЦД.⁴ По завршувањето на свадбениот обред, учесниците на сцената играат неколку соборски ора кои во записите на Либман немаат име. Жените заигруваат оро, кое според структурата на игроорниот образец наликува на оро *Тројка*, кое пак е застапено во околината на Крива Паланка, поточно во етничкиот предел источен дел на Славиште. Етнокореологот Јаневски посочува дека игроорниот репертоар кој некогаш се изведувал во овој предел, а останал во сеќавањата кај постарата генерација во денешни дни е: *Тројка, Елено моме, Китише митише, Четворка, Шестица, Чачак и Осмица* (Јаневски, 2013: 67). Значајно е да се напоми дека во понатамошниот дел од видеозаписот мажите се придружуваат на жените и го играат истото оро *Тројка*, притоа држејќи се за појас. Мажите и жените играат во посебен танец при што се формираат два танца. Кога станува збор за инструменталната придружба на ората треба да се нагласи дека фолклорната група од Крива Паланка достоино го пренесува инструментариумот карактеристичен за нивното поднебје, а тоа се гајдата и кџеането. Ваков податок среќаваме кај Јаневски кој пишува дека инструменти кои ги придружувале ората најчесто биле гајда или гусла (кџеане), но се среќава и тамбура и шупелка (Јаневски, 2013: 67). На крајот од првиот видеозапис на американскиот фолклорист Либман мажите и жените играат мешано, фатени за појас, играат оро од типот на *Малешевка*, но поради оскудните податоци не може со сигурност да се потврди за кое оро станува збор, може само да се претпостави.

---

³За Крива Паланка види повеќе во Малинов, Зоранчо, (2006), *Традицискиот народен календар на Шопско-брегалничката етнографска целина*, Институт за фолклор, Скопје, стр. 48-49.

⁴Податоците се регистрирани од Роберт Хенри Либман во неговиот *индекс за видео* што го има изработено во компјутерската програма Microsoft Word со наслов *Macedonian films digitized* ДВД 1; Називот на ДВД изданието дигитализирано од Либман е *Bob's Macedonian Super – 8* снимено на ДВД – R ЦД, од 0:00 до 0:04:56. Овие видеоматеријали, како и индексите за видеа се депонирани во архивот на Одделот за етнокореологија во Штип.

Наредната група која е регистрирана исто така на *Балканскиот фестивал* во Охрид во 1972 година е *фолклорната група од село Тополница, Радовишко*. Во видеозаписот јасно се гледа дека според носијата која ја носат играорците дека станува збор за доселеници од етничкиот предел радовишки Шоплук, иако селото Тополница спаѓа во Радовишко Поле.⁵ Во случајот на некои делови од духовната култура, каков што е случај и со традиционалната игра, населението од радовишки Шоплук се издвојува од соседниот предел Радовишко Поле. Двете групи имаат различна културна свест во однос на традиционалната игра, но, сепак, компаративните податоци покажуваат дека во некои делови од играчките бази овие предели се мешаат (Јаневски, 2013: 67). На овој видеозапис, играорците од споменатата играорна група презентираат дел од свадбен обред, изнесување на невестата на вода. Во понатамошниот дел од видеозаписот се презентираат соборски ора од типот на *Малешевка*, која ја играат жени при што се држат за појас. На крајот од видеозаписот се изведува орото *Крстачка* кое го играат само мажи.⁶

Во понатамошниот дел од текстот ќе направиме преглед на наредната фолклорна група која е регистрирана на Балканскиот фестивал во Охрид, овојпат во 1971 година.⁷ Станува збор за *фолклорна група од село Крани, Ресенско*. Ресенско е назив забележан од Либман, инаку селото Крани припаѓа на етничкиот предел Долна Преспа кој, според етнографските карактеристики, припаѓа на јужномакедонската етнографска целина (Паликрушева, 1996: 12). Во ова видео можат да се проследат ората *Беранче* и *Деволоче* кои ги изведуваат мажи. Во називот на видеото не е споменато дека двете ора ги изведуваат Албанци, што јасно може да се види по носијата која ја носат и според начинот на кој играат.⁸

---

⁵За Радовишко Поле и радовишки Шоплук види повеќе во Малинов, Зоранчо, (2006), *Традицискиот народен календар на Шопско-брегалничката етнографска целина*, Институт за фолклор, Скопје, стр. 29.

⁶Податоците се регистрирани од Роберт Хенри Либман во неговиот индекс за видео што го има изработено во компјутерската програма Microsoft Word со наслов Macedonian films digitized ДВД 1; Називот на ДВД изданието дигитализирано од Либман е *Bob's Macedonian Super – 8* снимено на ДВД – R ЦД, од 0:04:57 до 0:10:36.

⁷Видеоматеријалите на Либман не се по хронолошки редослед. Материјалите се прегледуваат онака како што се дигитализирани, односно по редоследот во ДВД изданието.

⁸Податоците се регистрирани од Роберт Хенри Либман во неговиот индекс за видео што го има изработено во компјутерската програма Microsoft Word со наслов Macedonian films digitized ДВД 1; *Bob's Macedonian Super – 8* снимено на ДВД – R ЦД, од 0:17:01 до 0:19:39.

Освен македонските фестивали, Роберт Либман во многу наврати бил дел и од фестивалите во поранешна Југославија каде што ги регистрирал македонските фолклорни групи. На фестивалот *Београд Сабор* тој успева да направи видеозапис од *фолкорната група од село Петровец*. Авторот не ја забележува точно годината кога се одржува фестивалот, па така во индексот за видеа е забележано 1970 или 1971 година.⁹ Игроорците од *фолклорната група од Петровец* презентираат неколку соборски ора кои се типични за етничките предели Скопска Блатија и Скопска Црна Гора.¹⁰ На видеото можат да се проследат ората *Потрчано* кое го играат мешано и мажи и жени, понатаму женско *Крстено* кое го играат жени, орото *Чучук*,¹¹ типично машко оро каде што во одреден момент се присутни и клекнувања и вртења, орото *Поступано* кое го играат само мажи и орото *Скопска Црна Гора*.¹² Овој назив е заведен од авторот Либман, но според анализата на игроорниот образец и според достапната литература и теренскиот материјал јасно се гледа дека станува збор за орото *Црногорка* кое се игра во Скопска Црна Гора и Скопска Блатија.¹³ Ората кои ги изведуваат игроорците од селото Петровец на гореспоменатиот фестивал се со инструментална придружба на зурла и на тапан.

На наредното видео кое е регистрирано од американскиот фолклорист Либман се наоѓа *фолклорна група од Скопје* која настапува на фолклорниот фестивал *Илинденски денови* во Битола. Потеклото на фолклорната група не е потврдено од авторот исто како и годината на одржување.¹⁴ Во овој случај се работи за орото *Грбач* кое го изведуваат мажи, кои се држат за рамо, а во

---

⁹Податоците се регистрирани од Роберт Хенри Либман во неговиот индекс за видео што го има изработено во компјутерската програма Microsoft Word со наслов *Macedonian films digitized* ДВД 1; *Bob's Macedonian Super* – 8 снимено на ДВД – R ЦД, од 0:19:40 до 0:23:57.

¹⁰За ората од Скопска Блатија и Скопска Црна Гора види во Јаневски, Владимир, (2013) *Етнокорееолошки карактеристики на македонските народни ора по избрани примери*, Институт за фолклор, Марко Цепенков Скопје, стр. 73.

¹¹За орото Чучук види повеќе во Димоски, Михаило, (1977), *Македонски народни ора: од репертоарот на ансамблот за народни песни и игри Танец - Скопје*, Наша книга, Институт за фолклор (орска народна традиција кн. 2).

¹²Податоците се регистрирани од Роберт Хенри Либман во неговиот индекс за видео што го има изработено во компјутерската програма Microsoft Word со наслов *Macedonian films digitized* ДВД 1;

¹³За орото Црногорка види повеќе во Јаневски, Владимир, (2013) *Етнокорееолошки карактеристики на македонските народни ора по избрани примери*, Институт за фолклор, Марко Цепенков, Скопје, стр. 74.

¹⁴Податоците се регистрирани од Роберт Хенри Либман во неговиот индекс за видео што го има изработено во компјутерската програма Microsoft Word со наслов *Macedonian films digitized* ДВД 1.

одреден момент од орото играат со пуштени раце, но ја задржуваат формата на отворен круг.¹⁵

Според редоследот по кој се снимени видеата повторно правиме преглед на Балканскиот фестивал во Охрид во 1972 година. Овојпат се работи за *фолклорна група од Куманово*¹⁶ со непознат назив, која на споменатиот фестивал настапува со ората *Лесното* кое го играат само жени и се држат за рака, понатаму орото *Тоска* кое го играат само мажи и на крајот го изведуваат орото *Циганчица* кое го играат заедно и мажи и жени.¹⁷

Ако ги следиме фестивалите кои Либман ги регистрирал преку видеозапис го вбројуваме и фестивалот *Смотра фолклора* во Загреб, Хрватска, во 1972 година, каде што основна цел на Либман биле македонските фолклорни група, а особено аматерските игроорни групи кои доаѓаат од руралните средини. Пред да продолжиме, накратко треба да се напомни дека истиот овој фестивал по две години подоцна, во 1974 година, бил предмет на интересирање на македонскиот етнокореолог Михајло Димоски, кој во неговиот текст во списанието *Македонски фолклор* број 14 од 1974 година прави преглед на игроорните групи од Македонија кои учествувале на фестивалот.¹⁸ Понатаму продолжуваме со следното видео на кое е снимена *фолклорна група од село Петрово, Гевгелија*.¹⁹ Поточно да појасниме дека Гевгелија според етнографските карактеристики спаѓа во јужномакедонската етнографска целина во етничкиот предел Бојмија (Паликрушева, 1996: 99). Игроорната група од Петрово изведува русалиски ора кои ги изведуваат мажи, карактеристични за етничкиот предел Бојмија, а особено за селата Петрово, Миравци и Богданци. Според записите на

---

¹⁵Податоците се регистрирани од Роберт Хенри Либман во неговиот индекс за видео што го има изработено во компјутерската програма Microsoft Word со наслов *Macedonian films digitized ДВД 1; Bob's Macedonian Super – 8* снимено на ДВД – R ЦД, од 0:23:58 до 0:26:12.

¹⁶За Куманово види повеќе во Хаџивасиљевиќ Јован, (1909), Кумановска област, Јужна стара Србија, Београд.

¹⁷Податоците се регистрирани од Роберт Хенри Либман во неговиот индекс за видео што го има изработено во компјутерската програма Microsoft Word со наслов *Macedonian films digitized ДВД 1; Bob's Macedonian Super – 8* снимено на ДВД – R ЦД, од 0:26:13 до 0:27:44.

¹⁸За фестивалот *Смотра фолклора*, Загреб 1974 види повеќе во Димоски, Михаило, (1974), *IX Меѓународна смотра на фолклорот во Загреб*, 21 – 28. VII.1974, Македонски фолклор бр. 14, стр. 307.

¹⁹Податоците се регистрирани од Роберт Хенри Либман во неговиот индекс за видео што го има изработено во компјутерската програма Microsoft Word со наслов *Macedonian films digitized ДВД 1; Bob's Macedonian Super – 8* снимено на ДВД – R ЦД, од 0:27:45 до 0:30:43.

Либман се работи за *Поверничка русалија* и *капидан аваси*.²⁰ Авторите кои ги опсервирале русалиските групи и нивните ора забележале голема разновидност во контекст на репертоарот (Јаневски, 2013: 59). Репертоарот бил голем и разновиден, но најкарактеристични ора се: *Злата*, *Гајда аваси*, *Карајусуф аваси*, *Тодоро биро капидан*, *Капитан аваси*, *Крмази фустан* (црвен фустан) и *Али коч* (Димовски, 1974: 117-119).

Следниот видеозапис е направен на фестивалот во Охрид, поточно балканскиот фолклорен фестивал во 1972 година,²¹ каде што е регистрирана фолклорна група од селото Богданци која презентира русалиски ора кои не се заведени според нивните називи во записите на Либман. Авторот сите овие русалиски ора описно ги објаснува во неговиот индексот за видеа.²²

Понатаму, според редоследот на снимените видеозаписи, повторно правиме преглед на *Смотра фолклора* во Загреб од 1972 година каде што наидуваме на фолклорната група од село Петрово, Бојмија, но овјопат нивниот настап се одржува во сала. Во првиот дел, како што забележува Либман, жените од оваа игроорна група се поставени на средина на сцената и пеат одредена песна.²³ Откако ја завршуваат песната, жените играат оро од типот на *Лесното* во круг, држејќи се за појас. Во вториот дел машките игроорци ги играат русалиските ора, кои се описно објаснети од авторот, но нивниот назив е изоставен.²⁴

На фестивалот *Смотра фолклора* во Загреб во 1972 година е регистрирана уште една македонска фолклорна група која доаѓа од рурална средина. Овојпат се работи за *фолклорната група од село Русиново, Берово*. Значајно е да се напомни дека и во овој случај, како и во неколку случаи претходно, авторот Либман не употребува етнички предел, туку градскиот

---

²⁰Податоците се регистрирани од Роберт Хенри Либман во неговиот индекс за видео што го има изработено во компјутерската програма Microsoft Word со наслов *Macedonian films digitized* ДВД 1.

²¹Податоците се регистрирани од Роберт Хенри Либман во неговиот индекс за видео што го има изработено во компјутерската програма Microsoft Word со наслов *Macedonian films digitized* ДВД 1; *Bob's Macedonian Super – 8* снимено на ДВД – R ЦД, од 0:30:44 до 0:39:09.

²²Податоците се регистрирани од Роберт Хенри Либман во неговиот индекс за видео што го има изработено во компјутерската програма Microsoft Word со наслов *Macedonian films digitized* ДВД 1.

²³Во ова видео не може да се утврди жанрот на песната поради тоа што видеото е без звук.

²⁴Податоците се регистрирани од Роберт Хенри Либман во неговиот индекс за видео што го има изработено во компјутерската програма Microsoft Word со наслов *Macedonian films digitized* ДВД 1; *Bob's Macedonian Super – 8* снимено на ДВД – R ЦД, ДВД 1, од 0:39:10 до 0:44:59.

центар кој е најблиску до одреденото село од каде што доаѓа групата. Според етнографските карактеристики Берово припаѓа на етничкиот предел Малешево²⁵ кој пак спаѓа во шопско - брегалничката етнографска целина. Етнокореологот Михајло Димоски, кој во седумдесеттите години истражувал во Малешевијата, истакнува дека Беровскиот крај и Малешевијата се едно од најинтересните фолклорни подрачја во Македонија, а особено се интересни народните ора и обичаите поврзани со нив (Димоски, 1980: 111). Димоски исто така ги истражува и фолклорните групи кои егзистирале на овие простори, а како најактивна ја смета токму фолклорната група регистрирана од Либман, фолклорната група од село Русиново, која неколкупати настапувала на *Смотра фолклора* во Загреб и на Републичкиот фестивал за народни игри и песни *Илинденски денови* во Битола. Игроорците од Русиново презентираат ороводна песна *Горице Лилјанова*, која ја пеат заедно и мажи и жени, а истовремено играат оро од типот на *Лесното*. За ороводните песни Димоски забележува дека сите ороводни песни ги добиле имињата од првата мелострофа на песната која го придружува ороото (Димоски, 1980: 111). Во понатамошниот дел тие изведуваат неколку соборски ора во мешовит игроорен состав, мажи и жени, каде што се држат за појас. Тоа се ората *Беровска*, *Четворка* и ороото *Русинско* чија инструментална придружба се зурлите и тапанот.²⁶ Овие ора според достапните литературни извори се типични *малешевски*. Ако се следат записите и истражувањата на Димоски, може да се увиди дека населението од овој крај ората ги нарекува *малешевски* бидејќи тие се разликуваат од ората од соседните подрачја, но не толку битно за да се одвојат во посебно кореографско подрачје. Репертоарската застапеност која ја споменува Димоски за овој предел е Тешкото-Малешевско, Малешевската, Тешко – русинско оро, Русинското, Четворка, Стара четворка, На трипати, Правото, Кривото, Чангуловото, Јуручко, Влаина, Литата, Копачката, Старското, Ајдучкото. Пред Втората светска војна, патријархалните норми биле многу строги, а тоа се отсликувало и во орската традиција каде што се играле посебно машки и женски ора, додека подоцна ваквиот начин станува

---

²⁵За етничкиот предел Малешево види повеќе во Павловиќ М. Јеремија, (1929). *Малешево и Малешевци*, етнолошка испитувања, Београд; Пенушлиски Кирил, (2005). *Малешевски фолклор*, Матица Македонска, Скопје.

²⁶Податоците се регистрирани од Роберт Хенри Либман во неговиот индекс за видео што го има изработено во компјутерската програма Microsoft Word со наслов *Macedonian films digitized ДВД 1; Bob's Macedonian Super – 8* снимено на ДВД – R ЦД, од 0:45:00 до 0:52:39.

флексибилен. Напуштањето на патријархалните норми започнува така што жената заигрува до својот маж или до својот најблизок роднина (Димоски, 1980: 113). Ваквиот начин на изведба го манифестираат и игроорците од фолклорната група од Русиново, снимена од Роберт Либман.

За наредниот видеозапис кој се наоѓа на првото ЦД, снимен во 1972 година, авторот Либман не остава многу податоци за фестивалот на кој е забележана групата, ниту податоци за називот на групата. Единствено што забележува е дека се работи за *културно-уметничко друштво од Скопје* кое ја изведува кореографијата Русалии.²⁷

Фолклорната група од село Габревци, Радовишко Поле, е следната група регистрирана со видеозапис. Оваа фолклорна група е снимена на отворена сцена во 1972 година на фолклорен фестивал за кој нема податоци во индексот за видеа на Либман. Регистрирани се неколку соборски ора од Радовишко Поле и тоа оро од типот на *Повратничко*, кое го играат мажи каде што се држат за рака и машкото оро *Тоска*, кое според авторот е истото оро кое го изведува фолклорната група од селото Ињево која беше претходно спомената во овој преглед на материјалите.²⁸

Видеоматеријалите на американскиот фолклорист Либман, освен што содржат материјали од фолклорни групи кои презентираат македонски народни ора и песни, содржат и записи на фолклорни групи од различни етнички групи од Македонија. Тоа се потврдува преку видеозаписот на влашка фолклорна група од Струга на фестивалот *Смотра фолклора* во Загреб во 1972 година. Игроорците настапуваат со обредна влашка игра која ја изведуваат жени, а првата игроорка која го води ороото на главата носи обреден леб. Називот на оваа игра е непознат за авторот на видеозаписите.²⁹

---

²⁷Види повеќе во Димоски, Михајло, (1980), *Народните ора и орската традиција во Беровско*, Македонски фолклор, XIII/26, Скопје, стр. 111-118.

²⁸Податоците се регистрирани од Роберт Хенри Либман во неговиот индекс за видео што го има изработено во компјутерската програма Microsoft Word со наслов *Macedonian films digitized ДВД 1; Bob's Macedonian Super – 8* снимено на ДВД – R ЦД, од 1:04:37 до 1:06:36.

²⁹Податоците се регистрирани од Роберт Хенри Либман во неговиот индекс за видео што го има изработено во компјутерската програма Microsoft Word со наслов *Macedonian films digitized ДВД 1; Bob's Macedonian Super – 8* снимено на ДВД – R ЦД, од 1:06:37 до 1:07:07.

Фестивалот *Илинденски денови* во Битола е еден од најчесто посетуваните фестивали на Либман. Во понатамошниот преглед ќе се изнесат податоци за видеозаписи снимени на фолклорниот фестивал *Илинденски денови* во Битола одржан во 1971 година. Прегледот на последните осум видеа кои се наоѓаат на првото ЦД, ДВД 1, од заоставштината на Роберт Хенри Либман се однесуваат токму на споменатиот фестивал. Една од неколкуте фолклорни групи кои потекнуваат од етничкиот предел Бојмија кои се регистрирани со видеозапис е и *културно-уметничкото друштво Јосиф Јосифовски од Гевгелија*. Членовите на ова друштво ги презентираат русалиските ора *Капидан Аваси*, *Влашкото оро*, *Тодоро оро* (се работи за оро то Тодоро биро капидан) со инструментална придружба на зурла и на тапан.³⁰

Во 1971 година, на гореспоменатиот фестивал е регистрирана една од неколкуте групи кои потекнуваат од етничкиот предел Радовишко Поле. Станува збор за *фолклорната група од селото Габревци*, каде што можат да се проследат неколку соборски ора. Оро то *Кукуригу петле* го изведуваат мажи и жени, потоа оро то *Маца вода лила*, кое е типично женско оро каде што девојките во текот на целото оро носат стомни на главата. За ова оро во индексот за видеа на Либман називот е непознат, но според пишаните извори и теренските материјали кои се достапни може да се види дека станува збор за оро то *Маца вода лила*. Понатаму на видеозаписот може да се проследи машкото оро *Тоска*, женското оро *Чачак*, оро то *Циганчица* кое го играат мажи и жени мешано. На видеото, исто така, може да се увиди дека мажите играат оро од тип на *Крстач*, што не е заведено кај авторот на видеата.³¹

Фолклорната група од селото Годивје, Дебарца, е наредната група евидентирана на фестивалот *Илинденски денови* во Битола. Членовите на фолклорната група настапуваат со неколку соборски ора карактеристични за етничкиот предел Дебарца.³² Станува збор за оро то *Лесното* кое го играат мажи

---

³⁰*Bob's Macedonian Super – 8* снимено на ДВД – R ЦД, од 1:07:08 до 1:10:22.

³¹Податоците се регистрирани од Роберт Хенри Либман во неговиот индекс за видео што го има изработено во компјутерската програма Microsoft Word со наслов *Macedonian films digitized ДВД 1; Bob's Macedonian Super – 8* снимено на ДВД – R ЦД, од 1:10:23 до 1:16:48.

³²За етничкиот предел Дебарца види повеќе во Јаневски, Владимир, (2013) *Етнокорелолошки карактеристики на македонските народни ора по избрани примери*, Институт за фолклор, Марко Цепенков Скопје.

фатени за рамо кое е заведено уште и како *Правото*, а исто така забележано е и орото *Четворка* кое авторот на видеата описно го објаснува.³³

Во понатамошниот преглед на материјалите доаѓаме до *фолклорна група од селото Слечче*, од етничкиот предел Железник,³⁴ регистрирана на фестивалот *Илинденски денови* во Битола. На овој видеозапис се забележуваат неколку соборски ора кои ги изведуваат мешано мажи и жени, како и ора кои мажите и жените ги изведуваат посебно. Оро кое е со мешовит играчки состав е орото *Лесното*, додека оро кое го играат само жени е орото *Невестинско*. Како машки ора презентирани од фолклорната група од село Слечче се орото *Тешкото* и орото *Беранче*.³⁵

Како наредна фолклорна група која е регистрирана на фестивалот *Илинденски денови* е културно-уметничко друштво од Прилеп, етнички предел Прилепско Поле.³⁶ Во индексот на видеа на Либман се дава опис дека оваа игроорна група носи носија од Мариово.³⁷ На видеозаписот се регистрирани неколку соборски ора и тоа орото *Беранче* и орото *Буфчанско* кои ги изведуваат жени.³⁸ Исто така се забележува уште едно женско оро кое авторот го дефинира како *Женско крстено* или *Пуштено*.³⁹

Албанците кои живеат во Македонија будат особен интерес кај Либман, па затоа на фестивалот *Илинденски денови* тој регистрира албанска фолклорна група од градот Тетово, етнички предел Долни Полог.⁴⁰ На видеото се застапени

---

³³Податоците се регистрирани од Роберт Хенри Либман во неговиот индекс за видео што го има изработено во компјутерската програма Microsoft Word со наслов Macedonian films digitized ДВД 1; *Bob's Macedonian Super – 8* снимено на ДВД – R ЦД, од 1:16:49 до 1:19:27.

³⁴За етничкиот предел Железник види во Паликрушева, Галаба, (1996), *Етносите и етничките групи во Македонија*, Етнологија на Македонците, Скопје.

³⁵Податоците се регистрирани од Роберт Хенри Либман во неговиот индекс за видео што го има изработено во компјутерската програма Microsoft Word со наслов Macedonian films digitized ДВД 1; *Bob's Macedonian Super – 8* снимено на ДВД – R ЦД, од 1:19:28 до 1:23:59.

³⁶За етничкиот предел Прилепско Поле види во Паликрушева, Галаба, (1996), *Етносите и етничките групи во Македонија*, Етнологија на Македонците, Скопје.

³⁷Податоците се регистрирани од Роберт Хенри Либман во неговиот индекс за видео што го има изработено во компјутерската програма Microsoft Word со наслов Macedonian films digitized ДВД 1.

³⁸Податоците се регистрирани од Роберт Хенри Либман во неговиот индекс за видео што го има изработено во компјутерската програма Microsoft Word со наслов Macedonian films digitized ДВД 1; *Bob's Macedonian Super – 8* снимено на ДВД – R ЦД, од 1:24:00 до 1:26:29.

³⁹Овие два назива се сретнуваат во индексот за видеа на Роберт Хенри Либман, но не можат да се дефинираат како точни затоа што и самиот автор не е прецизен во дефиницијата. Со ова се остава простор за подетално истражување и анализа.

⁴⁰За етничкиот предел Долни Полог види во Паликрушева, Галаба, (1996), *Етносите и етничките групи во Македонија*, Етнологија на Македонците, Скопје.

албанските ора *Калач*, каде што во одреден момент изведуваат соло игра поставени во отворен круг со инструментална придружба на зурли и на тапан, а Либман особено го истакнува моментот кога ороводецот се качува на тапан и ороото чупурлика кое го изведуваат мажи и жени заедно. Во последниот дел од ова видео запишано е дека се изведува *тип на чочек* кој го играат жени на зурла и на тапан.⁴¹

На фестивалот во Битола учествува уште една албанска фолклорна група чиј настап е снимен од американскиот фолклорист. Се работи за фолклорната група Лиман Каба која потекнува од Дебар⁴², од етничкиот предел Дебарско Поле.⁴³ Според записите дадени во индексите за видеа презентирани се ората *Беранче* и ороото *Шота* кое го изведуваат двајца мажи во парови со инструментална придружба на зурли и на тапан.⁴⁴

Прегледот на видеозаписите кои се наоѓаат на првото ЦД, *Bob's Macedonian Super – 8, ДВД – R ЦД, ДВД 1*, ќе го заокружине со настапот на фолклорна група од Штип, етнички предел Овче Поле⁴⁵ на фолклорниот фестивал *Илинденски денови* – Битола, во 1972 година. Оваа група на фестивалот презентира неколку ора кои кај Либман се заведени како машки ора, и тоа *Крстачко* и *Комитско*. Последното оро кое е регистрирано авторот го запишува како *Старо тешко* (Тиквешко), што може да биде предмет на подетална анализа.⁴⁶

---

⁴¹Податоците се регистрирани од Роберт Хенри Либман во неговиот индекс за видео што го има изработено во компјутерската програма Microsoft Word со наслов Macedonian films digitized ДВД 1; *Bob's Macedonian Super – 8* снимено на ДВД – R ЦД, од 1:26:30 до 1:31:28.

⁴²За Дебар и неговата околина види во Велић Михаило, (1899), Дебар и негова околина, Братство, VIII, Београд; Велић Михаило, (1902), Српске народне умотворине и веровања, Дебра и околине, Братство, IX и X, Београд.

⁴³За Дебарско Поле види кај Паликрушева, Галаба, (1996), *Етносите и етничките групи во Македонија*, Етнологија на Македонците, Скопје.

⁴⁴Податоците се регистрирани од Роберт Хенри Либман во неговиот индекс за видео што го има изработено во компјутерската програма Microsoft Word со наслов Macedonian films digitized ДВД 1; *Bob's Macedonian Super – 8* снимено на ДВД – R ЦД, од 1:31:29 до 1:33:17.

⁴⁵Види во Паликрушева, Галаба, (1996), *Етносите и етничките групи во Македонија*, Етнологија на Македонците, Скопје.

⁴⁶Податоците се регистрирани од Роберт Хенри Либман во неговиот индекс за видео што го има изработено во компјутерската програма Microsoft Word со наслов Macedonian films digitized ДВД 2; *Bob's Macedonian Super – 8* снимено на ДВД – R ЦД, од 1:33:18 до 1:39:20.

3.1.2. Преглед на записи од фолклорни фестивали од *Bob's Macedonian Super – 8, ДВД – R - ЦД, ДВД 2*

Понатамошниот преглед на заоставштината на Роберт Хенри Либман ќе се состои од видеозаписите кои се наоѓаат на второто ЦД, односно *Bob's Macedonian Super – 8, ДВД – R ЦД, ДВД 2*. На ова ЦД се регистрирани вкупно дваесет фолклорни групи кои настапуваат на фолклорните фестивали во Битола и во Охрид, но исто така се среќаваат и фолклорни групи кои презентираат орски и вокално-инструментални содржини на фестивалите во: Белград, Р. Србија, Загреб, Р. Хрватска и Црна Гора. Податоците кои ќе бидат претставени се врз база на записите на авторот, поточно од *индексот за видео*.⁴⁷

На почетокот на второто ЦД се наоѓа видеозапис кој е снимен на *Балканскиот фестивал* во Охрид одржан во 1968 година каде што за првпат се среќава фолклорна група која не потекнува од Македонија. Всушност се работи за фолклорната група Ругова од Република Косово, која во текот на нивниот настап изведуваат неколку ора. Имињата на некои од ората не се заведени од авторот, освен на првото оро кое е запишано како *Лесно оро*. Понатаму изведуваат групна игра, игра во парови, како и соло игра во придружба на зурли и на тапан. На крајот мажите играат оро од типот на *Лесното*, во кое се држат за рамо, исто така со инструментална придружба на зурла и на тапан.⁴⁸ Во понатамошниот дел на видеозаписот регистрирана е проба на отворено, како што Либман нагласува во *индексот за видео*, на фолклорната група Ругова во претходно споменатата година на фестивалот во Охрид. Повторно не се заведени називите на ората кои тие ги изведуваат, но може да се увиди дека станува збор за соборски ора, како и ора со борбен карактер. Во еден дел од видеото жените изведуваат обредна игра во која се држат за рака, а во текот на играта пеат песна поврзана со обредната игра. Исто така се забележува и оркестар на народни инструменти составен од две чифтели и еден кавал. Во

---

⁴⁷Податоците се регистрирани од Роберт Хенри Либман во неговиот индекс за видео што го има изработено во компјутерската програма Microsoft Word со наслов *Macedonian films digitized ДВД 2*.

⁴⁸Податоците се регистрирани од Роберт Хенри Либман во неговиот индекс за видео што го има изработено во компјутерската програма Microsoft Word со наслов *Macedonian films digitized ДВД 2; Bob's Macedonian Super – 8* снимено на ДВД – R ЦД, ДВД 2, од 0:00:00 до 0:07:49.

завршниот дел мажите играат оро од типот на *Лесното* фатени за рамо, како што беше напаметно и претходно со таа разлика што овде не се облечени во народни носии. Комплетната содржина на целиот видеозапис авторот ја објаснува во индексот за видео.⁴⁹

Понатаму се наоѓа видеозапис кој е снимен на фестивалот во Охрид одржан во 1968 година. Видеозаписот содржи настап на фолклорна група од Куманово⁵⁰ чиј назив е непознат, односно не е заведен од авторот. Оваа фолклорна група се претставува со различен игроорен репертоар кој не е автохтон за етничкиот предел Средорек, Жеглигово, Славиште.⁵¹ Игроорците во почетниот дел презентираат оро од типот на *Женско крстено*. Според Јаневски ова оро потекнува од етничкиот предел Скопска Црна Гора кое изобилува со скокови, вртења и клекнувања (Јаневски, 74: 2013). Значајно е да се напамети дека игроорците на фолклорната група од Куманово ова оро го изведуваат облечени во западен тип на носија која, пак, е обележје на населението во западните делови на Македонија, особено во дебарско – реканската и брсјачката етнографска целина. Следното оро кое го презентираат е речиси идентично на претходното од типот на *Женско крстено* со таа разлика што сега мажите се облечени во полски тип на носија.⁵² Двете ора се речиси идентични, но не може да се потврди дали се работи за две исти ора поради тоа што видеото е без звук и поради фактот што авторот ги нема заведено називите на двете ора. Овде се остава простор за подетална анализа на двете ора. Последното оро од гореспоменатата група е оро *Тешкото* во придружба на зурли и на тапан кое соодветствува со машкото оро *Тешкото* од мијачкиот ареал, а мажите во овој случај се облечени во западен тип на носија карактеристичен за етничките предели од дебарско-реканската и брсјачката етнографска целина. Машкото оро *Тешкото* стана симбол на македонската култура и уметност, оро кое мора да се истакне поради фактот што можеби прво

---

⁴⁹Bob's Macedonian Super – 8 снимено на ДВД – Р ЦД, ДВД 2, од 0:07:50 до 0:19:21.

⁵⁰ Јанковиќ, Даница, Народне игри у Кумановској области – Прилози проучавању народне поезије, год. V/2, Београд, 1938, стр. 216-223.

⁵¹За Средорек, Жеглигово, Славиште види во Паликрушева, Галаба, (1996), *Етносите и етничките групи во Македонија*, Етнологија на Македонците, Скопје.

⁵²Податоците се регистрирани од Роберт Хенри Либман во неговиот индекс за видео што го има изработено во компјутерската програма Microsoft Word со наслов Macedonian films digitized ДВД 2; Bob's Macedonian Super – 8 снимено на ДВД – Р ЦД, ДВД 2, од 0:19:22 до 0:25:54.

излезе и се наметна како потреба за сценска презентација (Јаневски, 2013: 48). Податоците покажуваат дека уште во далечните триесетти години на дваесеттиот век селската група од Лазарополе се концертирала низ европските земји (Смилески, 2006: 22-38).

Во прегледот на наредните неколку видеа ќе се задржиме на фестивалот во Охрид, 1968 година. Следува *фолклорна група од Прилеп*, со непознат назив, која, според Либман, презентира соборски ора од Битолско Поле. Првото оро кое го изведуваат жени заведено е како *Пуштено оро*, кое е со инструментална придружба на гајда.⁵³ Значајно е да се напомни дека инструменталистот на гајда е народниот уметник Пеце Атанасовски⁵⁴, а овој податок е заведен во записите на авторот.⁵⁵ Според Јаневски ова оро има иста игроорна база како ороото *Беранче*, кое се среќава во соседните етнички предели *Горни лерински села*, *Горни битолски села*, *Леринско Поле* (Јаневски, 2013: 93). Игроорките од Прилеп изведуваат уште едно оро, *Куцаното*, кое според играчката база е слична на ороото *Пуштеното*.⁵⁶

Фолклорната група од Штип на фестивалот во Охрид презентира ора кои се карактеристични за етничкиот предел Овче Поле.⁵⁷ Првото оро е запишано како *Тоска* или *Тешко крстачко* кое го изведуваат мажи, но и двата називи не се потврдени во записите на авторот.⁵⁸ Според анализата на видеото јасно се гледа дека се работи за оро од типот на *Крстач* каде што мажите се држат за рамо, а во делот каде што ороото достигнува кулминација, мажите се пуштаат и играат индивидуално изведувајќи клекнувања и вртења.

---

⁵³Податоците се регистрирани од Роберт Хенри Либман во неговиот индекс за видео што го има изработено во компјутерската програма Microsoft Word со наслов Macedonian films digitized ДВД 2; *Bob's Macedonian Super* – 8 снимено на ДВД – R ЦД, ДВД 2, од 0:22:55 до 0:28:19.

⁵⁴За Пеце Атанасовски повеќе види во Тодевски Кирил (2004), *Народен уметник со универзални вредности*, Дирекција за култура и уметност, Скопје.

⁵⁵Податоците се регистрирани од Роберт Хенри Либман во неговиот индекс за видео што го има изработено во компјутерската програма Microsoft Word со наслов Macedonian films digitized ДВД 2,

⁵⁶Види повеќе во Алушевски Хр. Илија, (1981), *За некои карактеристики на народните ора до Битолско*, Фолклорот и етнологијата во Битола и Битолско, Битола.

⁵⁷Види повеќе во *Етнологија на Македонците*, (1996), Македонска академија на науките и уметностите, Скопје.

⁵⁸Податоците се регистрирани од Роберт Хенри Либман во неговиот индекс за видео што го има изработено во компјутерската програма Microsoft Word со наслов Macedonian films digitized ДВД 2; *Bob's Macedonian Super* – 8 снимено на ДВД – R ЦД, ДВД 2, од 0:28:20 до 0:33:47.

Инструменталната придружба на ово оро е на кларинет⁵⁹ и на тапан. Ова оро потекнува од *Кочанско* (Димовски, 1977: 110), а овој тип на оро според Јаневски е застапено речиси во целиот етнички предел Овче Поле (Јаневски, 2013: 71). Машките игроорци од фолклорната група од Штип на крајот го играат оро то *Старотиквешко* со инструментална придружба на кларинет и на тапан. Оро то *Старотиквешко* потекнува од етничкиот предел Тиквеш, со играчки состав на мажи кои се држат за рамо и со отпуштени раце долу (Димовски, 1977: 97). Според податокот од Димовски и анализата на видеозаписот може да се потврди дека станува збор токму за споменатото оро.

Наредниот видеозапис содржи дел од настапот на *фолклорна група од Гевгелија* на фестивалот во Охрид. Овој настап е детално опишан од авторот Либман, а се работи за обредните русалиски поворки, односно моментот кога се пречекуваат русалиите. Преку овој сценски настап учесниците на сцената го презентираат моментот кога Русалиите пристигнуваат во куќата каде што се даруваат со дарови.⁶⁰ Откако завршува ова, русалиите се движат во круг поставени еден зад друг, а во средината се наоѓа балтацијата.⁶¹ Обредниот карактер што го даваат русалиските игри се само двете ора кои се играат на почетокот на процесијата, поточно движењето во определен ритам и определена мелодија, со која се одело од куќа до куќа, се вика *Алај*, што означува движење, барање, одење (Јаневски, 2013: 59). Веднаш по завршувањето на *Алајот*, русалиите на сцената ја започнуваат *Кушијата*. Јаневски наведува дека другото оро со кое се изведува магичниот круг околу куќата и стопанските објекти се нарекува *Трчаник* или *Кушија* (Јаневски, 2013: 59).

Откако направивме преглед на настапите на фолклорните групи на Балканскиот фестивал во Охрид – 1968 година, снимени на второто ЦД од етнокорелешката заоставштина на Роберт Хенри Либман, продолжуваме со

---

⁵⁹Придружбата на ова оро со кларинет е една посовремена форма која фолклорната група ја користела за сценски настап, додека теренските истражувања и пишаните извори упатуваат на податокот дека во руралните средини во постаро време музичката придружба е на гајда и на тапан.

⁶⁰За русалиите види повеќе кај Козаров, Киро, (2010), *Русалии*, Македонска реч, Скопје; Тановић, Стеван, (1927), Српски народни обичаји у Бевђелиској кази, Српски етнографски зборник, VI, Београд.

⁶¹Податоците се регистрирани од Роберт Хенри Либман во неговиот индекс за видео што го има изработено во компјутерската програма Microsoft Word со наслов *Macedonian films digitized ДВД 2; Bob's Macedonian Super – 8* снимено на ДВД – R ЦД, ДВД 2, од 0:33:48 до 0:38:50.

преглед на видеозаписите од фестивалот *Београд Сабор*, Србија, одржан во 1967 година. На овој фестивал регистрирана е македонска *фолклорна група од село Миладиновци*, која се претставува со неколку соборски ора од етничкиот предел скопска Блатија. Првото оро е орото *Потрчано*, кое го изведуваат мажи кои се држат за рамо. Според видеозаписот може да се забележи дека мажите во текот на орото изведуваат клекнувања, а кога орото се забрзува тие играат со пуштени раце и повторно клекнуваат. Следно оро кое го изведуваат во мешовит играчки состав е повторно тип на орото *Потрчано*⁶² при што се држат за рака, а инструменталната придружба е на зурла и на тапан. Во минатото најраспространета форма била држењето преку некаков текстилен предмет како крпа или монистрен украс – костек или змија, а во текот на орото се случува ороводецот да отстапи од играта и да изведува индивидуална игра (Јаневски, 2013: 113). Држењето за некаков текстилен украс меѓу мажите и жените со текот на времето исчезнува, а фолклорните групи не обрнуваат внимание на овој сегмент од народната игра, па затоа овој начин на држење за раце е изоставен и од споменатата фолклорна група. На ова видео може да се забележат и формации во однос на играта, поточно да се воочат одредени стилизирани форми на презентација кои во овој случај нема да бидат предмет на анализа. На крајот игроорците го презентираат орото *Црногорка* во мешан играчки состав, кое кај авторот Либман е заведено како *Скопска Црногорка*.⁶³

Понатаму продолжуваме со преглед на видеозаписите од фолклорниот фестивал *Илинденски денови*, Битола, во 1971 година, каде што ќе се изнесат податоци за три фолклорни групи. Првата од нив е фолклорната група од Крива Паланка за која американскиот фолклорист не оставил конкретни информации.⁶⁴ На видеозаписот може да се види изведба на оро од типот *Тројка*, според структурата на игроорниот образец, кое го играат мажи и жени фатени за појас.⁶⁵ Главна карактеристика на орската традиција се називите на ората да се

---

⁶²За орото *Потрчано* повеќе види во Димовски, Михајло, (1977), *Македонски народни ора*, ИФ, Скопје.

⁶³ Називот Скопска Црногорка не се сретнува во пишаните извори и на теренот. Како термин се среќава Црногорка оро.

⁶⁴Податоците се регистрирани од Роберт Хенри Либман во неговиот индекс за видео што го има изработено во компјутерската програма Microsoft Word со наслов *Macedonian films digitized ДВД 2; Bob's Macedonian Super – 8* снимено на ДВД – R ЦД, ДВД 2, од 0:38:51 до 0:45:09.

⁶⁵Податоците се регистрирани од Роберт Хенри Либман во неговиот индекс за видео што го има изработено во компјутерската програма Microsoft Word со наслов *Macedonian films digitized ДВД 2; Bob's Macedonian Super – 8* снимено на ДВД – R ЦД, ДВД 2, од 0:45:10 до 0:48:38.

добиваат по бројот на стапките на изведување, како на пример: *Тројка*, *Четворка*, *Шестица*, *Осмица* итн. (Јаневски, 2013: 67). Според овој податок можеме само да претпоставиме дека се работи за орото Тројка, но не можеме со сигурност да потврдиме, па затоа орото кое е забележано на видеозаписот е подложно на подетално истражување и анализа.

Пред да продолжиме со прегледот на наредниот видеозапис, треба да се напоми дека снимениот видеоматеријал е со многу слаб квалитет, па приморани сме да се потпреме на записите на авторот на видеата. Описот го продолжуваме со следната игроорна група за која е направен видеозапис, а тоа е *Фолклорна група од Егејска Македонија*, како што е заведена кај Либман. Во описот подолу во *индексите за видео*⁶⁶ може да се види дека се работи за фолклорна група од Костурско и фолклорна група од Воденско кои на фестивалот во Битола настапуваат како посебни групи. Костурската фолклорна група која е составена од жени изведува ороводна песна *Мори одао шарена*, а игроорниот образец е од типот на *Лесното*. Понатаму следува машката игроорна група од Воденско која го изведува орото *Машкото*, каде што во првиот дел играат индивидуално, а кога орото се забрзува се фаќаат за рака. Јаневски за ората од овој етнички предел истакнува дека во истражувањата кои се вршени во последните дваесет години собрани се повеќе податоци. За овој предел познати ора се: *Кривото*, *Машкото*, *Патрумино*, *Саракинското*, *Зборското*, *Донкино*, *Сулејмановото*, *Буките*, *Пуседница* итн.⁶⁷ (Јаневски, 2013: 61). Во понатамошниот дел на видеозаписот и според записите на Либман следува орото *Левото* кое го изведува женската игроорна група од Костурско. За ова оро во литературата наоѓаме податоци од етнокореологот Јаневски кој истакнува дека орото *Левото* само по себе е доста интересно поради фактот што во еден момент орото се игра влево, односно во обратна насока на движење во однос на сите други ора во Македонија (Јаневски, 2013: 63). Правецот на движење влево се применува и кај жените од Костурско во текот на нивниот настап на фестивалот во Битола.⁶⁸ *Бајрачето*⁶⁹ е следното оро кое е

⁶⁶Microsoft Word со наслов Macedonian films digitized ДВД 2.

⁶⁷Податоците се регистрирани од Роберт Хенри Либман во неговиот индекс за видео што го има изработено во компјутерската програма Microsoft Word со наслов Macedonian films digitized ДВД 2; *Bob's Macedonian Super* – 8 снимено на ДВД – R ЦД, ДВД 2, од 0:48:39 до 0:54:49.

⁶⁸Се мисли на фестивалот *Илинденски денови* во Битола одржан во 1971 година.

⁶⁹За орото Бајраче види повеќе во Димовски, Михајло, (1977), *Македонски народни ора*, ИФ, Скопје.

регистрирано со видеозапис каде што во одреден дел на орото се среќава и игра во пар, поточно на знак на ороводецот играчите по парови се одделуваат и продолжуваат да играат со парови (Јаневски, 2013: 63). Мажите од Воденско го изведуваат орото *Станкино*, каде што се држат за рака и во одреден дел орото се забрзува. На крајот мажите го играат орото *Кривото*, кое е карактеристично за етничкиот предел Воденско. Инструменталната придружба на сите претходно споменати ора е непозната и не може со сигурност да се утврди бидејќи авторот овој податок не го заведува. Во процесот на анализа на видеото е невозможно да се дефинира оркестарот поради тоа што видеото е без звук.

Американскиот фолклорист Роберт Хенри Либман остава малку податоци за наредното видео во кое тој заведува дека се работи за албанска фолклорна група, но нема податок за потеклото на групата и нема податоци кои ора тие ги изведуваат. Исто така не може да се потврди ниту фестивалот на кој настапуваат така што во овој случај ги изнесовме информациите кои се достапни.⁷⁰

Од многубројните видеозаписи од заоставштината на Либман, снимени на *Балканскиот фестивал* во Охрид, ќе продолжиме со преглед на фестивалот одржан во 1971 година. Според записите на авторот следува *Егејска фолклорна група* составена од жени кои потекнуваат од Костурско и мажи кои потекнуваат од Воденско. Доколку се анализира претходниот видеозапис каде што беше направен преглед на *Егејска фолклорна група*, може да се забележи дека всушност станува забор за истата група која настапува на фолклорниот фестивал *Илинденски денови* истата 1971 година. На почетокот на видеото се одвива замесување на обреден леб при што жените пеат. Сепак информациите се многу оскудни и не може да се потврди за каков жанр на песна се работи. Податоците кои се достапни од авторот укажуваат дека во понатамошниот дел од видеото жените заигруваат ороводна песна *Мори одао шарена* каде што играат и пеат околу масата на која претходно го замесуваа лебот. Понатаму мажите и жените заедно го играат орото *Саракина*, но во посебен круг при што

---

⁷⁰Податоците се регистрирани од Роберт Хенри Либман во неговиот индекс за видео што го има изработено во компјутерската програма Microsoft Word со наслов Macedonian films digitized ДВД 2; *Bob's Macedonian Super* – 8 снимено на ДВД – R ЦД, ДВД 2, од 0:54:50 до 0:58:06.

се формираат два танца.⁷¹ За ова оро, односно ороводна песна Јаневски истакнува дека најголема трансформација доживуваат ороводните песни кои со забраната на македонскиот јазик го губат контекстот на песни и преминуваат во традиција на народни ора, кои го задржале само насловот на песната, на пример *Саракиново*, *Донкино*, *Сулејманово* (Јаневски, 2013: 57). Во следниот дел од настапот мажите го играат *Машкото* оро, кое веќе беше претставено во претходниот дел од текстот. *Левото* оро кое го играат жени е следно кое се забележува на видеозаписот, за кое исто така беше направен преглед претходно. Мажите од Воденско го играат оро *Тиквешкино* при што се држат за појас, а ваквиот назив е забележан од Либман. Оро *Тиквешкино* како назив може да се забележи во истражувањата на етнологот Ангелина Крстева кои се вршени од страна на Институтот за фолклор „Марко Цепенков“ во Мегленско и во Воденско.⁷² Според игроорната база и според структурата на игроорниот образец ова оро наликува на *Кривото* оро. Жените од Костурско го изведуваат *Бајрачето*, типично за овој етнички предел, кој според етнокорелошките карактеристики на народните ора припаѓа на југозападното игроорно подрачје.⁷³ На крајот од видеозаписот мажите, држејќи се за рамо, го играат оро *Станкино*, кое пак според структурата на игроорниот образец наликува на оро *Лесното*.

Во наредниот дел продолжуваме со преглед на фестивалот *Смотра фолклора* во Загреб, одржан во 1973 година, каде што ќе стане збор за фолклорната група од село Дрслајца.⁷⁴ Оваа игроорна група се претставува со автохтон репертоар за етничкиот предел Струшки Дримкол.⁷⁵ Во првиот дел жените изведуваат соборско оро кое според записите е со наслов *Женско пуштено* оро, кое според игроорната е идентично на оро *Беранче*. Оваа

---

⁷¹Податоците се регистрирани од Роберт Хенри Либман во неговиот индекс за видео што го има изработено во компјутерската програма Microsoft Word со наслов Macedonian films digitized ДВД 2; *Bob's Macedonian Super* – 8 снимено на ДВД – R ЦД, ДВД 2, од 0:58:07 до 0:58:06.

⁷²Според податоците на Ангелина Крстева, истражувања кај македонското население по потекло од Егејска Македонија.

⁷³Подетално за игроорните подрачја види во Димовски, Михајло, (1996), *Народните ора и орската традиција*, Етнологија на Македонците, Скопје, стр. 281 – 286.

⁷⁴Податоците се регистрирани од Роберт Хенри Либман во неговиот индекс за видео што го има изработено во компјутерската програма Microsoft Word со наслов Macedonian films digitized ДВД 2; *Bob's Macedonian Super* – 8 снимено на ДВД – R ЦД, ДВД 2, од 1:07:21 до 1:12:10.

⁷⁵За Струшки Дримкол види повеќе во Паликрушева, Галаба, (1996), *Етносите и етничките групи во Македонија*, Етнологија на Македонците, Скопје.

игралка база е карактеристична за повеќе предели кои спаѓаат во југозападното игроорно подрачје, но во мелодиската линија, метроритмичката структура, како и во терминологијата, односно називите на народните ора се појавуваат варијанти. Па така локалните називи содржат најразлични толкувања, *Куцано*, *Пуштено* според методиката на играта, *Старското* според старосните толкувања, *Беранче* според географските одредници, *Горноселско* според етничкиот предел, *Насувот* според лични имиња и *Лешето* и *Чамчето* според непознато потекло (Јаневски, 2013: 77). Мажите од фолклорната група од Дрслајца во продолжение на настапот се држат за рамо и играат оро од типот на *Лесното* со две чекорења напред и едно назад. Инструменталната придружба на досега прегледаните ора е на традиционални инструменти, односно тамбура, гајда и тапан.

Понатаму во прегледот на материјалите следува фолклорна група од село Велмеј која настапува на фестивалот во Загреб во 1973 година. Записите укажуваат на тоа дека настапот на игроорците од оваа група започнува со оро *Пајдушко*, кое го играат мажи и жени заедно во еден танец при што се држат за рака. Овде може да се забележи флексибилност во патријархалниот начин на изведба на ората, односно мажите и жените играат заедно во оро.⁷⁶ За ова сестрите Јанковиќ зборуваат во нивните записи и често се повикуваат на слободата на играње на брсјачката жена (Јанковиќ, 1948: 9). На крајот на видеозаписот следува оро од типот на *Лесното* каде што повторно играат мажи и жени заедно во придружба на гајда.

Од етничките групи кои се застапени на записите за првпат се среќава ромската фолклорна група *Пралипе од Скопје* снимена во 1967 година.⁷⁷ За местото на видеото авторот не остава податоци, но доколку се набљудува записот може да се увиди дека станува збор за сценски настап на некој фестивал. Настапот го започнуваат со оро *Адана*, кое го играат мажи, фатени за појас, а кон крајот оро се забрзува. Оро *Адана* за првпат е забележано

---

⁷⁶Податоците се регистрирани од Роберт Хенри Либман во неговиот индекс за видео што го има изработено во компјутерската програма Microsoft Word со наслов Macedonian films digitized ДВД 2; *Bob's Macedonian Super – 8* снимено на ДВД – R ЦД, ДВД 2, од 1:12:11 до 1:13:59.

⁷⁷Податоците се регистрирани од Роберт Хенри Либман во неговиот индекс за видео што го има изработено во компјутерската програма Microsoft Word со наслов Macedonian films digitized ДВД 2; *Bob's Macedonian Super – 8* снимено на ДВД – R ЦД, ДВД 2, од 1:14:00 до 1:22:47.

кон средината на XX век, поточно во 1953 година од познатите собирачи на македонското музичко творештво Живко Фирфов и Ганчо Пајтонџиев. Орото е забележано со инструментална придружба на тапан и на зурла (Фирфов, Пајтонџиев, 1953: 73-79). Називот *адана* има турско-ориентално потекло со ознака за турскиот град Адана. Во овој случај на видеозаписот може да се забележи дека игроорците играат сличен игроорен образец на орото кое потекнува од околината на Велес, со извесни разлики во стилот на изведба, но наоѓа примена и кај ромското население. Кога станува збор за инструменталната придружба може да се забележи дека зурлата и тапанот се неизоставен дел од орото. Жените во наредниот дел од видеото го изведуваат орото *Јени Јол*, каде што се фатени за рака и играат во отворен круг. Според Михајло Димоски називот на орото *Јени Јол* има турско потекло и значи нов пат. Потеклото му е од Скопско и е типично женско оро каде што жените се држат за малите прсти, а китките се поставени во висина на рамото (Димоски, 1977: 41). Во настапот на жените од фолклорната група Пралипе се забележува дека орото е придружувано со хармоника, кларинет и тарабука што претставува еден понов начин на презентирање на ова оро. Во наредните неколку минути од видеозаписот се забележува дека се работи за соло изведба на *Чочек* од една девојка, која подоцна игра во пар со друга девојка. Покрај овие изведби, Либман во неговите записи забележува дека мажите играат оро од типот на *Чучук* при што во почетокот играат фатени за рамо, а во моментот кога орото се забрзува се пуштаат и играат индивидуално, движејќи се во полукруг. Етнокорееологот Димоски забележува дека ова оро потекнува од Скопско, го играат само мажи при што се држат за рамо, а во одреден момент се среќава индивидуална игра. Орото изобилува со потскоци, доскоци, вртење на телото околу својата оска и клекнувања (Димоски, 1977: 188). Во последниот дел се забележува стилизирана форма на изведба при што мажите и жените се движат во различни формации, а називите на ората кои ги изведуваат не се заведени.

За наредното видео само ќе напомниме дека повторно станува збор за ромската фолклорна група Пралипе која во 1971 година, на фестивал на кој називот е непознат, настапува со орото *Адана*.⁷⁸

---

⁷⁸Податоците се регистрирани од Роберт Хенри Либман во неговиот индекс за видео што го има изработено во компјутерската програма Microsoft Word со наслов *Macedonian films digitized ДВД 2; Bob's Macedonian Super – 8* снимено на ДВД – R ЦД, ДВД 2, од 1:22:48 до 1:23:40.

Информациите кои се достапни за наредниот видеозапис се многу оскудни, па затоа само ќе го напомниме она што е забележано од Роберт Либман. Се работи за албанска фолклорна група која презентира неколку соборски ора, кои се со непознат назив. Единствена веродостојна информација која можеме да ја земеме за релевантна е записот за ороото *Шота* кое го играат мажи и жени во придружба на зурла и на тапан.⁷⁹

Непотполните податоци за последните неколку видеа од првото ЦД на Либман налагаат само да ги споменеме оние информации кои се релевантни и кои се заведени во индексот на видеото на авторот. Во тој контекст забележуваме дека се забележуваат уште две албански групи снимени во 1971 година. Едната група е од село Дреница која настапува на *Балканскиот фестивал* во Охрид,⁸⁰ а другата албанска група потекнува од село Зур од Косово.⁸¹ И двете групи изведуваат по неколку соборски ора и обредни игри за кои не е одреден називот. Последната албанска група е повторно од селото Зур, но овојпат снимена на фестивалот *Београд Сабор* во Белград во 1967 година.⁸² Веројатно се работи за истиот репертоар како и претходно, но не може со сигурност да се потврди. Последните неколку видеа во иднина можат детално да се набљудуваат и анализираат.

---

⁷⁹За ороото Адана види повеќе кај Илиќ Благоица, (2015), *Етнолошки и етнокореолошки карактеристики на ороото Адана*, Македонски фолклор, XXXVII, број, 70, Скопје, стр. 111-118.

⁸⁰Податоците се регистрирани од Роберт Хенри Либман во неговиот индекс за видео што го има изработено во компјутерската програма Microsoft Word со наслов *Macedonian films digitized ДВД 2; Bob's Macedonian Super – 8* снимено на ДВД – R ЦД, ДВД 31:25:36 до 1:26:54.

⁸¹Исто од 1:25:36 до 1:26:54.

⁸²Податоците се регистрирани од Роберт Хенри Либман во неговиот индекс за видео што го има изработено во компјутерската програма Microsoft Word со наслов *Macedonian films digitized ДВД 2; Bob's Macedonian Super – 8* снимено на ДВД – R ЦД, ДВД 3, од 1:26:55 до 1:32:22.

3.1.3. Преглед на записи од фолклорни фестивали од *Bob's Macedonian Super – 8, ДВД – R - ЦД, ДВД 3*

Прегледот на заоставштината на американскиот фолклорист Роберт Хенри Либман ќе се состои од видеозаписите од фолклорни фестивали кои се наоѓаат на третото ЦД, односно *Bob's Macedonian Super – 8, ДВД – R ЦД, ДВД 3*. Наредното ЦД содржи мал број на видеоснимки од фолклорни фестивали, но и податоците со кои можеме да се служиме се некомплетни и имаат многу недостатоци, па затоа и прегледот ќе биде редуциран. Всушност се работи само за еден видеозапис кој ќе биде предмет на анализа.

Според податоците од индексот за видео на Либман се работи за културно-уметничко друштво од Скопје со непознат назив, кое настапува на фестивал одржан во 1967 година. Игроорците на ова културно-уметничко друштво го изведуваат орото *Тешкото*, облечени во западен тип на носија.⁸³ Може да се забележи дека зад мажите се наоѓаат жени облечени во мијачка носија од Галичник. Според ваквата поставеност може да се претпостави дека се работи за кореографијата на Трајко Прокопиев која ги содржи ората *Невестинско* и *Тешкото*, а е насловена како *Ајде ој Вардаре*. Оваа кореографија по поставувањето во Ансамблот за народни игри и песни на Македонија „Танец“ наоѓа широка примена во аматерските културно-уметнички друштва и фолклорни ансамбли во Скопје и низ Македонија.

Кога станува збор за четвртото ЦД од емпириската граѓа на американскиот фолклорист важно е да напомниме дека не содржи ниеден видеозапис кој се однесува на фолклорни ансамбли и игроорни групи, кои настапуваат на фестивали. Од таа причина, преглед на содржината ќе се направи во некое од наредните поглавја кои се однесуваат на видеозаписите од теренските истражувања.

---

⁸³Податоците се регистрирани од Роберт Хенри Либман во неговиот индекс за видео што го има изработено во компјутерската програма Microsoft Word со наслов *Macedonian films digitized ДВД 3; Bob's Macedonian Super – 8* снимено на ДВД – R ЦД, ДВД 3, од 0:27:48 до 0:30:27.

3.2. Преглед на теренски видеоматеријали

3.2.1. Преглед на теренски видеоматеријали од Bob's Macedonian Super – 8, ДВД – R - ЦД, ДВД 1

Наредното Поглавје ќе ја разработи граѓата од теренските истражувања на авторот Либман. Овде ќе се направи преглед на неговите истражувања кои се снимени најмногу во руралните средини, при што се опфатени селски собори, свадби, обредни игри и обредни поворки. Всушност, на ова ЦД имаме само две видеа на кои се наоѓаат игроорни групи снимени надвор од сцената, односно во некоја рурална средина или на отворен простор. Интересен е фактот дека и на двете видеа игроорците се облечени во традиционални носии каде што презентираат ора од местото од кое потекнуваат.

На почетокот ќе направиме преглед на *Фолклорната група од Ињево, Радовишко Поле*.⁸⁴ Според записите на Либман оваа група презентира неколку ора на отворен простор во Бадија, место близу Корчула, Хрватска, каде што во тој период се одржувала *Летна школа са фолклористи*. Точната година не е позната, односно не е заведена во записите на американскиот фолклорист, но според некои записи може да се претпостави годината кога е снимен материјалот. Записите кои наведуваат на ваква претпоставка се записите на етнокореологот Михаило Димоски кој во неговата статија со наслов *Летна школа за фолклористи на Бадија (кај Корчула)* забележува дека во рамките на предавањата изворната фолклорна група од село Ињево, Радовишко, презентира неколку традиционални песни и ора од својот крај (Димоски, 1974: 242). Првото оро кое се забележува на видеозаписот е оро од тип на *Лесното* кое го играат мажи и жени фатени за рамо. Ова оро е исто така познато како *Правото* оро со тритактна играчка фраза, т.е. со два чекори напред, еден назад. Ваквата фраза во сите краишта на Македонија си останува иста, само што има различни варирања во третиот такт (Димоски, 1974: 31). Вакви ора со тритактна играчка фраза постојат и кај другите играчки зони во поранешна Југославија

---

⁸⁴Податоците се регистрирани од Роберт Хенри Либман во неговиот индекс за видео што го има изработено во компјутерската програма Microsoft Word со наслов Macedonian films digitized ДВД 1; Bob's Macedonian Super – 8 снимено на ДВД – R ЦД, ДВД 1, од 0:10:37 до 0:17:00.

(Моравска, Динарска), како и во Бугарија (Ivančan, 1964: 65). Следното оро кое во записите на Роберт Либман не е заведено и е со непознат назив го играат мажи и жени при што се држат за рамо, а според структурата на игроорниот образец може да се увиди дека станува збор за оро од типот на *Лев танец*. Орото *Лев танец*, според Димовски, има иста кореографска содржина како и *Правото* (три такта) на која ѝ се спротивставува музичката фраза составена од 8 такта (Димоски, 1974: 26). Понатаму следува орото *Топтан топтан*, односно *Пајдушко* кое го играат жени за појас. Ова оро се игра во сите делови на Македонија, со незначителни разлики во кореографската содржина (Димоски, 1974: 31). *Кукуригу петле* е наредното оро кое се наоѓа на видеозаписот, го играат мешано мажи и жени при што се држат за рака. За ова оро етнокореологот Димовски, кој детално ги истражувал ората во село Ињево, вели дека спаѓа во ора со синхронизирана играчка и музичка фраза каде што нема никакво отстапување (Димовски, 1974: 28). Во понатамошниот дел следува орото *Крстачка*, кое иако не е заведено под овој назив, според структурата на игроорниот образец може да се забележи дека станува збор токму за орото *Крстачка*. Интересно е да се напоми дека ова оро, според теренските истражувања и според литературните извори, е застапено во еден поширок ареал во Источното игроорно подрачје. Може да се сретне и уште како *Крстач*, а се среќава како назив и *Штипски крстач* или *Штипско крстачко*, што се игра во околината на градот Штип.⁸⁵ Жените од фолкорната група од село Ињево во продолжение на видеозаписот го играат *Ињевско оро* при што се држат за рака. Ако се следат записите на Димовски ќе се забележи дека тој ова оро го сместува во група ора од поново време, односно се мисли на времето по ослободувањето (по Втората светска војна). *Ињевското* оро името го добило по самото село Ињево (Димоски, 1974: 11). Прегледот ќе го продолжиме со орото *Циганчица* при што за називот се повикуваме на индексот на видеа од Либман. Инаку, орото *Циганчица* кај Димовски го среќаваме уште и како *Циганка*. Составот на играчите е мешан, во текот на играњето се држат за рака, додека темпото е брзо и непроменето во текот на целото оро (Димоски, 1974: 24). Според истражувањата на Димовски ова оро било донесено од Радовиш и е преземено од тамошните

---

⁸⁵За орото *Крстач*, *Крстачка* или *Штипски крстач* види во Пајтонџиев, Ганчо, (1973), *Македонски народни ора*, ИФ, Скопје.

Цигани. На крајот игроорците го играат орото *Лев танец*, во мешовит состав и овојпат, за разлика од претходно, орото е јасно заведено кај Либман. Основната и единствена форма на ората од село Ињево е отворениот круг, со движење надесно, во правецот спротивно од движењето на стрелките на часовникот. Важно е да се напоми дека сите досега претставени ора кои ги изведуваат игроорците од фолклорната група од село Ињево се со инструментална придружба на гајда и на тапан.

Во следниот видеозапис повторно правиме преглед на фолклорната група од село Ињево со таа разлика што сега ората ги презентираат во селото Габревци во 1972 година.⁸⁶ Орото кое прво го изведуваат жените е орото *Повратничко*. Ова оро името го добило по структурата на игроорниот образец, односно поради тоа што во вториот дел орото се враќа *влево*.⁸⁷ Некои од ората кои ги презентираат игроорците на овој видеозапис беа претходно споменати и анализирани при што се утврдени истите етнокоролошки карактеристики, па затоа во овој случај само ќе ги наброиме. Тоа се ората: *Правото*, *Тоска*, *Кукуригу петле*, *Циганчица*, *Лев танец*.

3.2.2. Преглед на теренски видеоматеријали од *Bob's Macedonian Super – 8, ДВД – R - ЦД, ДВД 2*

На ова ЦД од заоставштината на Либман можеме да забележиме само еден видеозапис кој не е снимен во некоја селска средина, туку е направен на семинар каде што се презентираат ора за кои не може со сигурност да се тврди дека се традиционални. Значајно е да се напоми дека ората што се снимени на овој семинар во 1968 година во САД, презентирани од Симос Константину,⁸⁸ пријател на Либман, можеби имаат извесни модификации. По тој основ не може со сигурност да се тврди дали демонстраторот на споменатиот семинар

---

⁸⁶Податоците се регистрирани од Роберт Хенри Либман во неговиот индекс за видео што го има изработено во компјутерската програма Microsoft Word со наслов *Macedonian films digitized ДВД 2; Bob's Macedonian Super – 8* снимено на ДВД – R ЦД, ДВД 3, од 0:54:36 до 1:04:36.

⁸⁷За ората од село Ињево види повеќе во Димоски, Михаило, (1974), *Орската традиција во село Ињево (Радовишко)*, МФ, број 4, Скопје.

⁸⁸Податоците се регистрирани од Роберт Хенри Либман во неговиот индекс за видео што го има изработено во компјутерската програма Microsoft Word со наслов *Macedonian films digitized ДВД 2; Bob's Macedonian Super – 8* снимено на ДВД – R ЦД, ДВД 3, од 1:34:55 до 1:39:23.

веродостојно ги демонстрира ората и ги задржува истите карактеристики кои ги имаат самите ора. Освен ова се јавува уште еден проблем, а тоа е дека авторот на видеата не ги заведува ората и многу е тешко да се определат називите, како и потеклото. Па така ќе напомниме само неколку сегменти за кои има релевантни податоци.

Либман забележал дека првото оро кое го презентира Симос Константину се нарекува *Левендикос*. Според структурата на игроорниот образец може да се констатира дека се работи за оро од типот на *Беранче*, чија ритмичка структура е 12/8, а е застапено во поширок ареал на југозападното и јужното игроорно подрачје (Јаневски, 2013: 95). Во понатамошниот дел од видеото се демонстрираат уште неколку ора за кои нема податоци, па затоа нема да бидат предмет на анализа. Ваквата состојба налага можност за детално анализирање и проучување на ората кои се наоѓаат на ова видео.

3.2.3. Преглед на теренски видеоматеријали од *Bob's Macedonian Super – 8, ДВД – R - ЦД, ДВД 3*

Во текот на анализата на етнокорееолошките материјали на Роберт Хенри Либман наидуваме на потешкотии при дефинирањето на некои случувања и настани кои се снимени. Голем хендикеп во прегледот на видеата од третото ЦД⁸⁹ претставува тоа што воопшто не се познати називите на одредени соборски ора, ороводни песни или обредни игри. Поголем дел од снимениот материјал иницира потреба за подетална анализа, како и дополнителни разговори со авторот на видеата за да се разјаснат и дефинираат сите дискутабилни моменти кои се нејасни.

Прегледот на третото ЦД неизбежно е да се започне со кратко објаснување на недостатоците на теренската емпирија, односно недоволниот број на податоци за видео записите. Недостигот на базичните информации врзани за случувањата на записите го отежнуваат процесот на анализа и обработка, па затоа во прегледот на овие материјали, како и во претходните, ќе се повикаме на релевантна литература која ќе овозможи соодветно

---

⁸⁹Податоците се регистрирани од Роберт Хенри Либман во неговиот индекс за видео што го има изработено во компјутерската програма Microsoft Word со наслов Macedonian films digitized ДВД 3.

претставување на содржината на видеозаписите. Податоците за времето и местото на снимање заведени во индексот на видеа на Либман се единствените информации кои ги забележува авторот.

Првата видеоснимка содржи свадбен обред снимен во 1971 година во селото Трпејца, Охридско.⁹⁰ На почетокот се прикажани младоженецот и неговите побратими кои во куќата на невестата стојат за да бидат дарувани од мајката на невестата.⁹¹ Според Весна Петреска, зетот заедно со неговите побратими стои на определено место во куќата на невестата за да гувее (Петреска, 2002: 133). Исто така се забележуваат неколку жени кои се облечени во традиционална носија типична за селото Трпејца. Етнологот Ѓорѓи Здравев ја класификува оваа носија во етничкиот предел Охридско Поле, а таа опфаќа: кошула, клашеник, појас, скутник, џуница, џубе, кусак, гунче, чорапи, сокај, гајтан, марама и сокајници (Здравев, 1991: 100). Од ова може да се потврди дека во седумдесеттите години сè уште било активно облекувањето на жените во народна носија за време на соборите и на свадбените обреди. Во понатамошниот дел од видеото, мајката на невестата го дарува зетот со крпа која му ја префрла преку десното рамо. Понатаму се случува изнесувањето на невестата од куќата каде што се забележува дека невестата е облечена во бел невестински фустан, кој пак е влијание од западноевропската култура. Невестата ја изведувал нејзиниот брат доколку го имала, заедно со некои поблиски роднини (Петреска, 2002: 135).

Додека се случува чинот на изведување на невестата, на видеозаписот може да се забележи дека сватовите играат пред куќата на невестата при што ороводецот го носи свадбениот бајрак, кој е комуникациско средство меѓу профаното и светото време во свадбениот период. Стапот од кој е направен бајракот би можеле да го споредиме со дрвото на животот (Петреска, 2002: 518).

На видеото од Либман е изоставено венчавањето во црква на младоженците, но затоа пак чинот на пречекувањето на невестата е комплетно

---

⁹⁰Селото Трпејца се простира на брегот на Охридското Езеро како дел од охридските крајбрежни села кои припаѓаат на етничкиот предел Охридско Поле, брсјачка етнографска целина.

⁹¹Податоците се регистрирани од Роберт Хенри Либман во неговиот индекс за видео што го има изработено во компјутерската програма Microsoft Word со наслов *Macedonian films digitized* ДВД 2; *Bob's Macedonian Super* – 8 снимено на ДВД – R ЦД, ДВД 3, од 0:00:25 до 0:05:01.

регистриран. Кога сватовите заедно со невестата пристигнуваат во новата куќа, подалеку од куќата ги пречекува свекрвата. Таа на невестата под пазуви ѝ ставала два пешника леб, а во појасот и закачувала сврдел и сукало (Петреска, 2002: 138). Во овој случај на видеото се гледа само дарувањето со обредните лебови. Откако завршува овој чин, заигруваат оро во дворот на младоженецот, на кое ороводец е свекорот, потоа свекрвата, младоженецот, невестата и на крај деверот. Орот кое го играат е оро од типот на *Лесното*, со две чекорења напред и едно назад. Од инструменталната придружба забележуваме труба, а останатите инструменти кои го придружуваат орото се непознати поради фактот што останатите инструменталисти не се гледаат на видеото, кое е снимено без звук.

Вториот видеозапис е снимен во 1968 година во Маврово на собор каде што се забележуваат неколку изведби на народни ора.⁹² Но, мораме повторно да напомниме дека називите на ората недостасуваат, односно воопшто не се заведени. Во споменатиот период соборите на сретсело или на некое одредено место за играње биле сè уште актуелни, односно претставувале значаен дел од секојдневниот живот на луѓето. Како и другите форми на народното творештво, така и ората се пренесуваат од постарата на помладата генерација (Димоски, 1974: 13). Најчесто место за овој феномен на пренесување на традицијата биле селските собори и свадби. За ова Димоски вели дека на свадбите и на поголемите верски и државни празници најмладите (момчиња и девојчиња) образуваат посебно мало оро и играат пред нив, имитирајќи ги нивните движења. На почетокот на видеоснимката се забележуваат мажи кои држејќи се за рака играат оро, што според структурата на игроорниот образец и според стилот на играње наликува на мијачкото оро *Тешкото*. Инструментите кои го придружуваат се две зурли и еден тапан, што е најчест случај кога станува збор за инструменталната придружба на ората кои припаѓаат на западното игроорно подрачје. Наредното оро кое повторно го играат мажи според етнокорееолошките карактеристики наликува на орото *Скудринка*. Држењето на мажите е за раце во полузавиен став во пределот на лактите, а особена специфика е тоа што левата

---

⁹²Податоците се регистрирани од Роберт Хенри Либман во неговиот индекс за видео што го има изработено во компјутерската програма Microsoft Word со наслов Macedonian films digitized ДВД 2; *Bob's Macedonian Super* – 8 снимено на ДВД – R ЦД, ДВД 3, од 0:05:02 до 0:16:14.

рака на мажите е испружена во лактот. Според етнокореолошките записи ова оро потекнува од етничкиот предел Долна Река и се игра умерено со рамномерни движења на нозете на полустапалото (Димоски, 1977: 86). Овие споменати карактеристики можат да се забележат кај мажите кои го играат споменатото оро на видеото снимено од Либман. Во продолжението на видеозаписот мажите играат оро идентично на *Лесното*, кое не е заведено со такво име кај Либман. Но, повторно како основа се анализира структурата на игроорниот образец при што се увидува дека се работи за оро *Лесното*. Во одреден момент оро се забрзува. Следните неколку ора кои се наоѓаат на оваа видеоснимка се слични на *Лесното*, а на дел од нив учествува и авторот Роберт Либман.⁹³

Свадбите претставуваат предмет на голем интерес кај Либман, а тоа се потврдува од неколкуте видеозаписи кои ги направил во текот на неговите истражувања. Во понатамошниот тек на прегледот продолжуваме со видеозапис на свадба од селото Вевчани снимен во 1967 година.⁹⁴ На првиот кадар од виде записот се забележуваат еден тапанџија и двајца зурлаџии кои свират на џура зурли.⁹⁵ Во наредниот кадар играат мажи и жени мешано, при што се држат за рамо. Игроорниот образец е две чекорења напред, две назад, сличен на *Лесното*. Интересно е да се напоми дека жените кои играат се облечени во народна носија, каков што беше случајот и со жените од селото Трпејца. Типот на носијата од Вевчани според Здравев спаѓа во етничкиот предел Струшки Дримкол и е составена од: кошула, грлинка, елек, клашеник, з’бун, појас, препашка, џубе, скутник, пансур, чорапи, гајтан, марама, накит и опинци (Здравев, 1991: 90). Како елементи чорапите и опинците не се дел од носијата која ја носат жените на оваа свадба. Кога станува збор за играта, етнокореологот Јаневски посочува дека етничките предели Струшки Дримкол, Струшко Поле и Охридско Поле имаат многу заеднички особини, почнувајќи од носијата, која во минатото најверојатно била иста за сите три предели. Во оваа смисла, многу заеднички елементи ни се покажуваат и за традиционалните игри, а тоа главно

---

⁹³Податоците се регистрирани од Роберт Хенри Либман во неговиот индекс за видео што го има изработено во компјутерската програма Microsoft Word со наслов *Macedonian films digitized ДВД 2; Bob's Macedonian Super – 8* снимено на ДВД – R ЦД, ДВД 3, од 0:15:45 до 0:16:48.

⁹⁴Исто, од 0:016:49 до 0:27:47.

⁹⁵Џура зурла е долга од 25 до 28 сантиметри, најчесто се изработува од ореово дрво, црна слива, јаболково дрво.

може да се следи од аспект на репертоарската застапеност, како и игроорната база што ја содржи еден игроорен образец (Јаневски, 2013: 52). Исто така Јаневски објаснува дека слободата на играњето во овие етнички предели може да се согледа и од држењето на рацете кај жените, поточно помладите жени, девојки и невести. Српските етнокореолози, сестрите Јанковиќ, во своите истражувања, поточно во книгата *Народне игре, књига 4, (1948)* даваат опис на повеќе ора од овие предели и тоа: Велгошко, Караламбос, Немски, Вртено Сирто, Корчанско, Чамче (Јанковиќ, 1948: 122-180). Во продолжение од видеозаписот на Либман се забележува играње на оро од типот на *Лесното*, а исто така играат и некое друго оро кое нема назив, односно не е заведено под никакво име во записите на американскиот фолклорист. Ова оро го играат само жени при што се држат за раце свиени во лактите. Доколку се анализира структурата на игроорниот образец може да се забележи дека се работи за оро од типот на *Беранче* со метроритмичка структура 12/8. Можеби точниот назив на ова оро е токму *Чамчето*, кое е споменато и кај сестрите Јанковиќ.⁹⁶ Сепак треба да се земе предвид дека можни се одредени модификации и варијанти, па дури и кога станува збор за називот, така што ова би можело да се земе како претпоставка. Инструменталната придружба на ова оро е на џура зурли и на еден тапан. Двете ора кои следуваат на записот, а ги играат повторно жени со истата позиција на држење на рацете, намаат назив. За овие ора тешко е да се определи дури и сличноста со некое оро кое има слична структура на игроорниот образец, па затоа може да се констатира дека овие ора се подложни на подетална анализа. Ората од типот на *Лесното* се застапени во голем број на видеозаписите на Либман, па така е и овојпат. Мажите кои учествуваат на свадбата во село Вевчани фатени за раце, свиени во лактите, го играат лесното оро со метроритмичка структура 7/8. За разлика од жените, мажите не се облечени во вевчанска носија. Флексибилноста во начинот на изведување на ората, односно мешањето на мажите и жените во едно исто оро може да се увиди и од понатамошниот дел на видеозаписот каде што жените се фаќаат во оро то заедно со мажите. Следното оро кое се забележува на видеото нема назив, но наликува на оро кое е донесено од северните соседи, од Србија, слично на оро то *Чачак*, што го играат и мажи и жени. Трите ора кои следуваат

---

⁹⁶За оро то *Чамчето* види во Јанковиќ Љубица, Даница, (1948), Народне игре IV, Београд.

на видеозаписот ги играат мажи и жени заедно, но според структурата на игроорниот образец не може да се донесе никаков заклучок или да се направи компарација со друг тип оро, освен тоа што можеби станува збор за автохтони ора карактеристични само за селото Вевчани.⁹⁷

*Собор во село Гари, 1968 година*⁹⁸ е насловот на следното видео кое е дел од заоставштината на Роберт Хенри Либман, а се однесува на истражување во рурална средина. Селото Гари е мијачко село кое припаѓа на етничкиот предел Мијаци, Река, како дел од дебарско - мијачката етнографска целина. Мијаците живеат во пределот Река, кој избобилува со голем број на речни корита Радика, Мала Река и Голема Река, а населението кое живее на овој простор е македонско со христијанска вероисповед, но дел од населението во XVIII век го примило исламот (Јаневски, 2013: 46). Ова некогашно мијачко население денеска е познато под етнонимот торбеши (Здравев, 1991: 76). На почетокот на видеото во кадар е снимена постара жена облечена во традиционална мијачка носија, која според Здравев опфаќа: здолаче, минтан, кошула, нарквици, елек, долама, клашеник, појас, скутина, кожувче, зобан, чорапи, назовици, тозлуци, опинци, плетеници, капа, калемџер, невестинско покривање за глава и накит (Здравев, 1991: 77). Овој видеозапис покажува дека во тој период кон крајот на шеесеттите години на дваесеттиот век традиционалниот начин на облекување бил сè уште жив кај жените во селото Гари. Во понатамошниот дел од видеото следуваат записи од селски собор во селото Гари. Соборот во село Гари е интересен за набљудување и за анализа од повеќе аспекти кои ја засегаат духовната и материјалната култура, но во нашиот случај повеќе ќе се осврнеме на етнокореолошкиот аспект. Понатаму на видеоснимката се забележуваат инструменталисти кои свират на две зурли и еден тапан. Но, Либман нема заведено дали се работи за потомци на *Мајовци*, тајфата на познатиот зурлаџија Мајо. Тој и неговото семејство живееле и работеле како ковачи во селото Лазарополе (Јаневски, 2013: 47). Кај Мијаците недостасувале инструменталисти, а како племенска заедница биле многу талентирани за игра (Смилески, 2006: 22). Следно што може да се забележи се неколку повозрасни

---

⁹⁷Податоците се регистрирани од Роберт Хенри Либман во неговиот индекс за видео што го има изработено во компјутерската програма Microsoft Word со наслов Macedonian films digitized ДВД 2; *Bob's Macedonian Super* – 8 снимено на ДВД – R ЦД, ДВД 3, од 0:25:00 до 0:27:47.

⁹⁸Исто, од 0:30:28 до 0:43:14.

мажи кои се држат за рака и го играат бавниот дел од орото *Тешкото*. Како што забележуваат сестрите Јанковиќ, Гарчани се талентирани игроорци, а нивното гарско *Тешкото*, во првиот, бавниот дел, е побрзо за разлика од лазарополското (Јанковиќ, 1948: 57). Еден интересен податок е дека меѓу мажите се фатени и две жени⁹⁹ кои исто толку вешто колку и мажите го играат орото притоа правејќи ги сите елементи типични за бавниот дел од *Тешкото*, високо подигање на нозете, балансирали движења, украси, гестови. Според овој интересен податок може да се констатира дека во периодот на шеесеттите години се губи патријархалниот начин на изведба на ората, кој пак во минатото бил главно обележје на Мијаците. Во одреден момент орото се забрзува, а ороводецот на орото изведува вртење покажувајќи ја својата умешност во играњето. Иако сите игроорци во една игра играат во ист стил и изведуваат исти чекори и движења, освен ороводецот кој може да изведува и соло фигури, сепак во начинот на изведба кај сите игроорци постојат поголеми или поголеми индивидуални разлики (Јанковиќ, 1948: 22). Понатаму на видеоснимката се гледа дека на сретселото се собрани млади девојки, млади девојчиња и момчиња кои го играат *Лесното* оро фатени за раце свиени во лактите. Оттука се развива големо оро каде што се приклучуваат повеќе мажи, жени и девојчиња. Ваквиот начин на играње не бил во практика во минатото затоа што мажите и жените играле засебни ора според половата припадност и не се случувало да се мешаат. Орото кое следно го играат учесниците на соборот, според структурата на игроорниот образец, е орото *Елено моме*. Ова оро се игра во повеќе етнички предели во Македонија. Називот на орото е речиси секаде идентичен, а различна е инструменталната придружба во зависност од тоа за кој етнички предел се работи. Во овој случај инструменталната придружба е на зурла и на тапан, а кога станува збор за метроритмичката структура таа е најчесто 7/8 или 7/16. Орото се игра на полустапало, изобилува со потскоци и доскоци, а прифатливо е за целата популација. Дека ова оро е прифатливо за целата ситуација може да се заклучи и од видето каде што јасно се гледа дека мали деца играат заедно со возрасните, што пак не е случај на пример за *Тешкото* оро кое можат да го

---

⁹⁹Податоците се регистрирани од Роберт Хенри Либман во неговиот индекс за видео што го има изработено во компјутерската програма Microsoft Word со наслов Macedonian films digitized ДВД 2; *Bob's Macedonian Super* – 8 снимено на ДВД – R ЦД, ДВД 3, од 0:36:00 до 0:37:14.

играат само вешти и талентирани игроорци. Продолжението на видеото содржи оро кое наликува на оро то *Скудринка*. Структурата на игроорниот образец на оро то кое го играат само мажи фатени за рака ни дава за право да го именуваме ова оро како *Скудринка*, иако авторот на видеата го нема заведено називот на оро то. Според сестрите Јанковиќ ова оро потекнува од селото Скудриње (Јанковиќ, 1948: 84). Кога станува збор за карактерот на оро то *Скудринка* Димоски напомува дека оро то е умерено со рамномерни движења на нозете на полустапалото, а во поглед на составот на игроорците го играат само мажи (Димоски, 1997: 86). Ороводецот во одреден момент прави клекнувања и вртења кои се карактеристични за мијачките ора. Индивидуалните способности на ороводецот се истакнуваат и во ова оро. Откако завршуваат мажите со играње, младите девојки продолжуваат со оро то *Пајдушко*.¹⁰⁰ Слично како и оро то *Елено моме*, и оро то *Пајдушко* (пијан танец) е застапено речиси во сите игроорни подрачја во Македонија, а Димоски посочува дека потекнува од Скопско. Ова оро изобилува со потскоци и се игра во умерено брзо темпо. Метроритмичката структура е во 5/16 и таа не отстапува во ниједен етнички предел, додека инструменталната придружба е различна. Анализирајќи го видеото може да се забележи дека, исто како и оро то *Пајдушко*, и оро то *Елено моме* е прифатливо за целата популација. На крајот само ќе забележиме дека се играат неколку ора од типот на лесното, каде што се формира голем круг во кој играат учесници од различни социјални статуси, деца, девојки, момци, мажи, жени, постари мажи и постари жени.

Прегледот го продолжуваме со следниот видеозапис кој во индексот на видеа на Либман е заведен како *Мавровски собир* 1967 година.¹⁰¹ Инаку се работи за селски собор на брегот на Мавровското Езеро. Маврово е село кое припаѓа на етничкиот предел Мавровско Поле кој го сочинуваат група на неколку села сместени источно од Горна Река, под северната страна на планината Бистра. Мавровско Поле припаѓа на дебарско-мијачката етнографска целина (Здравев, 1991: 82). Соборите се секогаш интересен феномен за истражување,

---

¹⁰⁰Податоците се регистрирани од Роберт Хенри Либман во неговиот индекс за видео што го има изработено во компјутерската програма Microsoft Word со наслов Macedonian films digitized ДВД 2; *Bob's Macedonian Super – 8* снимено на ДВД – R ЦД, ДВД 3, од 0:40:00 до 0:42:14.

¹⁰¹Исто, од 0:43:15 до 0:51:45.

особено кога се работи за период кога во свеста на луѓето сè уште народната носија и народните ора играат голема улога во општествениот живот. Сепак повеќе ќе се осврнеме на аспектите на традиционалната игра, а помалку на етнолошките сегменти кои можат подетално да се анализираат во иднина.

Во првите неколку кадри на видеото се забележуваат неколку жени облечени во традиционална мавровска носија, која побудила интерес кај американскиот фолклорист Либман. Женската носија од Мавровско Поле е составена од: кошула, опрегач заен, пештерка, антерија, џамадан, долама, кожуше, калчини, тозлуци, кондури, појас, претстобница, коса, китка, фес, тас, наметушки, 'ржонде, китка, колан (Здравев, 1991: 82). На овој собор се забележани повеќе жени од различни социјални статуси (девојки, жени, постари жени), облечени во носијата која е карактеристична за одреден социјален статус. Освен жените, кои според облеката привлекуваат големо внимание на учесниците на соборот, инструменталистите се главен дел од соборите и неизоставен дел од секоја веселба. Зурлите и тапаните ја имаат главната улога кога станува збор за пределите каде што живеат Мијаци, па така е и во Маврово. Постари мажи во продолжение на видеото играат оро од типот на *Лесното*, во многу бавно темпо при што се држат за рамо. Треба да се напомни дека наредните неколку ора се од типот на *Лесното*, поточно две од нив, каде што и во двата случаја ги играат мажи што се држат за рамо. Орото кое следува на видеото е орото *Тешкото*, поточно бавниот дел. Поради фактот што ова оро беше анализирано претходно во текстот нема да се анализира, туку само ќе напомниме дека ороводецот изведува една карактеристична фигура каде што клекнува на десната нога, а левата нога е поставена врз десната. На крајот од видеозаписот се забележуваат двајца зурлации и двајца тапанции кои свират некоја мелодија, но поради недостаток на звук на видеото не може да се слушне.

Во наредните три видеа кои ќе бидат предмет на анализа јасно се гледа определбата на американскиот фолклорист Либман да сними неколку варијанти на орото *Беранче* на различни собори. Во 1972 година тој направил видеозапис на манастирот „Свети Наум“ во Охрид каде што регистрирал оро, што според називот кој е заведен во неговиот индекс за видеа се нарекува *Беранче*.¹⁰²

---

¹⁰²Податоците се регистрирани од Роберт Хенри Либман во неговиот индекс за видео што го има изработено во компјутерската програма Microsoft Word со наслов *Macedonian films digitized ДВД 2; Bob's Macedonian Super – 8* снимено на ДВД – R ЦД, ДВД 3, од 0:51:46 до 0:55:13.

Всушност насловот во индексот на видеа на Либман е *Свети Наум, Беранче 1972*. Доколку го анализираме орото кое го играат мажи фатени за рака, може да се потврди дека станува збор токму за орото *Беранче*. Во однос на инструменталната придружба треба да се напоми дека се работи за оркестар составен од хармоника, од кларинет и од тапан. Од ова може да се увиди дека станува збор за посовремен оркестар кој е под влијание од западноевропската култура. За споменатото оро, освен Јаневски кој изнесува значајни податоци во неговиот труд *Етнокореолошките карактеристики на македонските народни ора, по избрани примери (2013)*, исто така среќаваме и податоци од етнокореологот Димоски кој истакнува дека се работи за типично машко борбено оро со високи баланси и остри движења на нозете во бавниот дел и потскоци, доскоци и брзи движења во брзиот дел. Тој исто така напомува дека во брзиот дел се игра и во парови во кој левиот играч го подигнува десниот на раце, високо над себе (Димоски, 1977: 215). Играта во парови и подигнувањето на едниот од игроорците не е случај во видеозаписот на Либман за кој правиме преглед. Игроорците на снимката на почетокот играат бавно, а потоа го забрзуваат орот.

Прегледот на видеозаписите го продолжуваме со снимка од 1968 година, што е направена во селото Пештани. Насловот на ова видео според *индексот за видеа*¹⁰³ е *Stenkoski dancing Camce (Berance) for me – Pestani1968*¹⁰⁴ (*Стенкоски игра Чамче (беранче) за мене – Пештани 1968*). Овде можеме да забележиме дека авторот го запишал и презимето на информаторот кој му го презентира орот *Беранче*, што не е случај кога станува збор за другите видеозаписи. Ако се анализира формата на игроорниот образец се забележува дека станува збор за варијанта на орот *Беранче*,¹⁰⁵ кое е можеби автохтоно за селото Пештани. Во текот на целото оро ороводецот ги истакнува своите индивидуални способности изведувајќи различни вртења, баланси и гестови кои може да ги изведува само талентиран и вешт игроорец. На видеото може да се забележи дека орот го придружуваат кларинет, хармоника и тапан.

---

¹⁰³Податоците се регистрирани од Роберт Хенри Либман во неговиот индекс за видео што го има изработено во компјутерската програма Microsoft Word со наслов Macedonian films digitized ДВД 2;

¹⁰⁴Податоците се регистрирани од Роберт Хенри Либман во неговиот индекс за видео што го има изработено во компјутерската програма Microsoft Word со наслов Macedonian films digitized ДВД 2; *Bob's Macedonian Super – 8* снимено на ДВД – R ЦД, ДВД 3, од 0:55:14 до 0:56:51.

¹⁰⁵Детална анализа на ова оро е направена во последното Поглавје.

Понатаму продолжуваме со анализа на видеото кое гласи *Dancing 2 meas Berace in Pestani to zurli I tapan from Struga Aug 28, 1968*, (*Играње на Беранче во Пештани на зурли и тапан од Струга, Август 28, 1968*). На видеото се забележуваат двајца машки игроорци кои се држат за раце, свиени во рацете, што е карактеристика кога се игра *Беранче*, а подоцна им се придружуваат и жени. За разлика од претходните две видеа, каде што беа застапени хармониката, кларинетот и тарабуката, од инструменталната придружба овде среќаваме зурли и тапан. Една интересен момент кој заслужува внимание е тоа што во текот на забрзувањето на ороото се движат вдесно, без да застанат во место, изведувајќи ја последната форма на игроорниот образец. Ваква карактеристика на континуирано движење вдесно се случува кај ороводните песни чиј игроорен образец е составен од комбинирани преплети на десна и на лева нога. Сепак за овој феномен на континуирано движење вдесно во текот на брзиот дел од ороото *Беранче* потребна е сеопфатна и подетална анализа.

Играње во село Маџари, Скопје, 1967 година, е насловот на деветтото видео по ред кое се наоѓа на третото ЦД од заоставштината на американскиот фолклорист. Поточно станува збор за собор кој се одржал во селото Маџари близу Скопје. Според Јаневски, во пределите Скопска Блатија и Скопска Црна Гора, просторот и местото за играње било сретселото насловено како с'бор или гумење, но исто така собори се правеле и во манастирските комплекси на Скопска Црна Гора, а во минатото биле зборно место за игра и песна (Јаневски, 2013: 74). Во првиот момент се забележуваат мажи кои се држат за рака и играат оро од типот на *Лесното* во бавно темпо. Инструменталната придружба на ороото кое го играат е со блех оркестар кој го сочинуваат кларинет, труба и тапан со чинела. Ваквиот оркестар на селските собори пред Втората светска војна не се забележува, но по војната се инфилтрираат фебричките музички инструменти и стануваат општоприфатени, особено од популацијата која живее во градовите. Второто оро кое го играат на видеото, според структурата на игроорниот образец е многу слично со ороото *Пембе*. *Пембе* како назив има турско потекло и значи розова боја (Skalič, 1973: 515). На почетокот ороото е бавно и кон крајот постепено се забрзува, а чекорите се одликуваат со смирени и одмерени движења на целото стапало (Димоски, 1977: 54). Карактерот на ороото кој го опишува Димоски е идентичен и на видеозаписот снимен од Либман, а составот на игроорците е еднороден, односно машки. Сепак ова оро спаѓа во ората кои се од мешан

играчки состав, мажи и жени. Наредните четири ора на видеото спаѓаат во лесни ора. Со оглед на фактот дека ваквиот тип ора беа изнесени претходно, овде само ќе напомниме дека ги играат учесници со различен социјален статус, од млади девојчиња до постари жени. Ако направиме компарација со соборите во Мавровско Поле, каде што се среќаваат голем број на жени облечени во народна носија, таквиот феномен не е случај и овде. На еден мал дел од видеото се забележуваат четири до пет жени кои според носијата најверојатно се Ромки. Без разлика што и на овој собор во селото Маџари учествуваат многу луѓе, барем на снимката, освен споменатите жени не се среќаваат жени или мажи облечени во народна носија, што јасно покажува дека европската облековна култура извршила големо влијание.

Свадбениот циклус претставува предмет на голем интерес кај американскиот фолклорист Роберт Хенри Либман, особено кога се работи за селата на крајбрежјето на Охридското Езеро. Ваквиот интерес му овозможува да напише реферат во списанието *Македонски фолклор*, година V, број 9-10, со наслов *Wedding customs in the Ohrid Village of Pestani*. Видеото кое следува се однесува токму на свадба во селото Пештани во 1968 година.¹⁰⁶ Тој забележува дека се работи за дел од свадбата на неговиот голем пријател Симе Азески кој потекнува од ова село. Оркестарот составен од хармоника, кларинет, виолина¹⁰⁷ и тапан, кој оди по улицата низ селото, е првиот момент забележан на снимката. Понатаму е снимена свадбената поворка која заедно со оркестарот оди во куќата на невестата. Како дел од поворката се и две жени, кои се облечени во традиционална носија од Охридско Поле. Според Либман оркестарот и игроорците кои го носат бајракот одат први, а понатаму следуваат свекорот, кој носи кошница со бонбони и ситни пари, шише вино и погача. Понатаму следува кумата која носи сито во кое има крпа за да ги покрие младенците во црква, понатаму старосватот кој носи кошница со погача и еден пар чевли за невестата (Leibman, 1972: 130). Сватовите движејќи се по улица играат, фатени за рамо и пеат. Со ова завршува краткиот видеозапис од свадбената поворка.

---

¹⁰⁶Податоците се регистрирани од Роберт Хенри Либман во неговиот индекс за видео што го има изработено во компјутерската програма Microsoft Word со наслов *Macedonian films digitized* ДВД 2; *Bob's Macedonian Super – 8* снимено на ДВД – R ЦД, ДВД 3, од 1:03:16 до 1:06:20.

¹⁰⁷За народните инструменти види повеќе во Чичаковски, Тимко, (2011), *Македонски традиционални музички инструменти*, Институт за фолклор, Скопје.

Уште едно видео, за кое податоците се оскудни, се наоѓа на третото ЦД. Авторот не го забележува ниту времето ниту местото на снимање, туку само евидентирал дека мажи го играат орото *Циганчица*.¹⁰⁸ Анализирајќи ја структурата на игроорниот образец може да се заклучи дека мажите го играат токму ова оро. Од краткото видео не може да се утврди ниту инструменталната придружба од едноставна причина што видеото е без звук.

Обредните поворки од пролетниот циклус како *Лазарките* или *Лазариците* се регистрирани на следниот видеозапис направен во селото Велгошти, а годината кога е снимен овој обред не е забележана.¹⁰⁹ Лазарските празнувања во Македонија сè уште се застапени во обредната пејачка традиција кај Македонците.¹¹⁰ Тие преставуваат дел од живата обредно пејачка традиција чија обредност, пеење и играње е задолжителна за девојчињата во поширокиот македонски ареал (Величковска, 2008: 35). Лазарските песни се изведуваат на Лазарева сабота (една недела пред Велигден) од страна на девојчињата на возраст до 12 години, до периодот кога се задевојчуваат, односно преминуваат од статус на девојче во статус на девојка, што укажува на постоењето на институцијата обреди на премин (Величковска, 2008: 35). На видеото од Либман можат да се забележат повеќе девојчиња кои играат во круг и пеат лазарски ороводни песни, при што се држат за рака. Првите две лазарки носат кошница во која ги собираат даровите кои им ги даваат домаќините од куќите каде што тие пеат. Важно е да се напомни дека сите девојчиња носат народна носија типична за пределот Охридско Поле, но сепак некои од девојчињата не се облечени во сите облековни елементи, туку само се забрадени и носат skutini. Во текот на играњето тие се движат вдесно и наизменично ги преплетуваат нозете правејќи комбинирани преплети со левата и десната нога. Оливера Васиќ истакнува дека, покрај песните, важна улога имаат и игрите со основните елементи како што се: тапкањето, вртењето и скокањето, што во етнокореологијата се толкуваат како знаци за повикување на ветерот, растот на

---

¹⁰⁸Податоците се регистрирани од Роберт Хенри Либман во неговиот индекс за видео што го има изработено во компјутерската програма Microsoft Word со наслов Macedonian films digitized ДВД 2; *Bob's Macedonian Super* – 8 снимено на ДВД – R ЦД, ДВД 3, од 1:06:21 до 1:06:41.

¹⁰⁹Податоците се регистрирани од Роберт Хенри Либман во неговиот индекс за видео што го има изработено во компјутерската програма Microsoft Word со наслов Macedonian films digitized ДВД 2; *Bob's Macedonian Super* – 8 снимено на ДВД – R ЦД, ДВД 3, од 1:06:42 до 1:10:25.

¹¹⁰Повеќе за лазарските обредни песни види во Родна Величковска, (2008), *Музичките дијалекти во македонското традиционално народно пеење*, ИФ Марко Цепенков, Скопје, стр. 34.

посевите и поттикнување на плодност со што, на извесен начин, се потврдува улогата и функцијата на лазарките (Васић, 1998: 42). Во продолжение девојчињата играат оро, кое според структурата на игроорниот образец е идентично со орото *Пајдушко*. Понатаму пеат ороводна песна, но поради слабиот квалитет на звукот не може да се одреди содржината на песната. Следно што се забележува на видеото е повторно ороводна песна, која девојчињата ја пеат и играат форма на преплет, но за разлика од претходно преплетот е заден каде што десната нога оди зад левата.

Наредното видео е многу кратко, а на него повторно се забележуваат лазарки, но од селото Лескоец.¹¹¹ Повторно хендикеп претставува временската рамка, односно годината кога е снимено видеото. Во содржината на видеото се гледа дека шест девојчиња облечени во народна носија пеат ороводна песна со игроорен образец идентичен на *Лесното оро*. Повторно не може да се утврди содржинскиот дел на песната поради слабиот квалитет на звукот.

Според индексот на видеа на Либман, видеото кое следува носи наслов *Првиче во село Пештани, 1971, Свадба на Крсте Павловски*.¹¹² Според Петреска првичето влегува во циклусот на постсвадебни обичаи и се правело на една недела по свадбата. На првиче оделе невестата и зетот заедно со сите негови блиски кај таткото на невестата. Таму првичарите се веселеле и се гоштевале до утрото на другиот ден (Петреска, 2002: 146). Во почетокот на видеозаписот се гледа како мајката на невестата крши обреден леб од кој едната половина му ја дава на зетот. Потоа зетот се поздравува со домаќините и гостите во куќата на невестата. Неколку жени кои се во просторијата се облечени во народна носија, а невестата е облечена во бел невестински фустан. Невестата во следниот дел од видеото го дарува својот татко со пешкир и еден пар чорапи при што му ги префрла преку десното рамо и му ја бакнува раката. Откако завршува ова, невестата ја дарува и нејзината мајка со две скутини и еден пар чорапи кои ѝ ги префрла преку десното рамо. Мајката ја дарува со пари, а

---

¹¹¹Податоците се регистрирани од Роберт Хенри Либман во неговиот индекс за видео што го има изработено во компјутерската програма Microsoft Word со наслов Macedonian films digitized ДВД 2; *Bob's Macedonian Super – 8* снимено на ДВД – R ЦД, ДВД 3, од 1:10:26 до 1:11:04.

¹¹²Податоците се регистрирани од Роберт Хенри Либман во неговиот индекс за видео што го има изработено во компјутерската програма Microsoft Word со наслов Macedonian films digitized ДВД 2; *Bob's Macedonian Super – 8* снимено на ДВД – R ЦД, ДВД 3, од 1:11:05 до 1:13:01.

невестата, односно нејзината ќерка ѝ ја бакнува раката. Ова се најважните неколку моменти снимени на овој видеозапис.

Во неколку наврати во видеата од заоставштината на Либман забележавме албански фолклорни групи кои изведуваат албански соборски ора, а во наредното видео ќе направиме преглед на свадба во селото Крани снимена во 1972 година.¹¹³ На оваа видеоснимка играат мажи фатени за рака, а ороото кое го играат авторот го запишал како *Нешо*. Во процесот на анализа се забележува дека структурата на игроорниот образец е иста како кај ороото *Беранче*. Придружбата на ова оро е со два кларинета, една хармоника и еден тапан, а инструменталистите се поставени во центарот на кругот, како и во повеќето случаи на соборите и на свадбите. На истата свадба во селото Крани направена е уште една снимка каде што е снимено оро со назив *Беранче* кое го играат истите мажи од претходно.¹¹⁴ Овде се среќава индивидуална игра на ороводецот кој ги покажува своите импровизаторски способности. Ако се направи компарација на двете ора, *Нешо* и *Беранче*, може да се увиди дека имаат иста играчка база. Треба да се напоми дека на ова видео се наоѓаат уште три ора со иста играчка база на кои се менуваат ороводците. Интересно е тоа што секој од нив е вешт игроорец и во текот на ороото изведува најразлични елементи, клекнувања, вртења, што само ја потврдува нивната талентираност и виртуозност.

Во последните неколку видеозаписи се забележуваат повторно албански ора за кои авторот повторно дава малку податоци, па затоа процесот на анализа е ограничен. Како оро кое прво се среќава е ороото *Беранче* за кое неколкупати претходно беше направена анализа, па затоа во овој случај само ќе го споменеме.¹¹⁵ Понатаму, според авторот, се среќаваат ората *Грчко* и *Чочек*, кои ги играат мажи, при што се држат за рака. Сепак треба да се нагласи дека и самиот Либман не е сигурен дали точно се работи за овие две ора, па од ова

---

¹¹³Податоците се регистрирани од Роберт Хенри Либман во неговиот индекс за видео што го има изработено во компјутерската програма Microsoft Word со наслов Macedonian films digitized ДВД 2; *Bob's Macedonian Super – 8* снимено на ДВД – R ЦД, ДВД 3, од 1:13:02 до 1:14:50.

¹¹⁴Податоците се регистрирани од Роберт Хенри Либман во неговиот индекс за видео што го има изработено во компјутерската програма Microsoft Word со наслов Macedonian films digitized ДВД 2; *Bob's Macedonian Super – 8* снимено на ДВД – R ЦД, ДВД 3, од 1:14:51 до 1:17:39.

¹¹⁵Податоците се регистрирани од Роберт Хенри Либман во неговиот индекс за видео што го има изработено во компјутерската програма Microsoft Word со наслов Macedonian films digitized ДВД 2; *Bob's Macedonian Super – 8* снимено на ДВД – R ЦД, ДВД 3, од 1:20:18 до 1:21:49.

може да се донесе заклучок дека е потребна попрецизна анализа.¹¹⁶ Следните неколку ора кои се наоѓаат на снимениот видеозапис се *Деволиче*, *Грчкото* и *Нешо*,¹¹⁷ а нив ги играат мажи кои се држат за рака. Во однос на инструменталната придружба се забележуваат два кларинета, една хармоника и еден тапан.

3.2.4. Преглед на теренски видеоматеријали од *Bob's Macedonian Super – 8, ДВД – R - ЦД, ДВД 4*

Во текот на прегледот на етнокореолошката заоставштина на американскиот фолклорист Роберт Хенри Либман доаѓаме до последното ЦД. Неизбежно е да се напомни неможноста во целост и прецизно да се претстават снимените ора. Како и кај претходните записи, и во овој случај постојат извесни недостатоци во однос на времето и на местото на снимање, како и точните називи на некои од ората.

Албанци од Струга, кои играат на зурла и тапан, 1972 година, е насловот на првата видеоснимка.¹¹⁸ Важно е да се напомни дека местото на снимање не е заведено, односно овој значаен податок недостасува. Иако се работи за Албанци од Струга не може со сигурност да се констатира дали тие играат на собор во овој град. Доколку се анализираат првите кадри од видеото може да се забележи дека најверојатно се работи за некое село. На снимката се гледаат двајца мажи кои изведуваат албанско оро со придружба на зурли и на тапан, кое според Либман се нарекува *Ананиче*. Според структурата на игроорниот образец ороото наликува на *Беранче*, но важно е да се напомни дека мажите на видеозаписот играат неколку варијанти кои изобилуваат со клекнувања на десната и на левата нога. Наредното оро е ороото *Коџаџика*, кое повторно го изведуваат претходно споменатите мажи и повторно играчката база

---

¹¹⁶Податоците се регистрирани од Роберт Хенри Либман во неговиот индекс за видео што го има изработено во компјутерската програма Microsoft Word со наслов *Macedonian films digitized ДВД 2; Bob's Macedonian Super – 8* снимено на ДВД – R ЦД, ДВД 3, од 1:21:50 до 1:27:45.

¹¹⁷Исто, од 1:21:50 до 1:27:45.

¹¹⁸Податоците се регистрирани од Роберт Хенри Либман во неговиот индекс за видео што го има изработено во компјутерската програма Microsoft Word со наслов *Macedonian films digitized ДВД 4; Bob's Macedonian Super – 8* снимено на ДВД – R ЦД, ДВД 4 од 0:00:00 до 0:14:56.

е иста како на оро то *Беранче*. За разлика од претходното оро *Ананиче*, овде ороводецот, освен клекнувања, изведува и вртења.¹¹⁹ Освен овие две ора, исто така го играат и *Лесно* оро каде што се држат за рамо. На снимката се среќаваат уште две ора за кои нема точни податоци и потребно е подетално да се анализираат. Во понатамошниот дел две жени играат *Чочек* на сретселото, додека останатите учесници им го отстапуваат местото за играње. Во текот на играњето жените ги придружуваат зурлите и тапаните.¹²⁰

Видеото кое следува е снимено во 1972 година кај „Свети Наум“, на кое се регистрирани неколку соборски ора. Насловено е како *играње во Свети Наум*,¹²¹ но податоците за називите на народните ора недостасуваат и во овој случај. Станува збор за тринаесет ора, од кои седум од нив можат да се класификуваат како лесни ора. Овој заклучок може да се донесе врз база на структурата на игроорниот образец. Составот на игроорците во сите ора е мешан, мажи и жени. Во текот на играњето на споменатите ора се случуваат промени во однос на ороводците, поточно едно од ората го води жена, останатите ги води маж. Интересен е податокот дека во еден момент авторот Либман забележува две ора кои се играат на различно место, односно секое оро се игра посебно. Ова подразбира и два различни музички состави од кои првиот е составен од кларинетист, хармоникаш и тапанџија, а вториот од инструменталисти кои ги свират истите музички инструменти со таа разлика што овде се среќава и трубач.¹²² Останатите ора кои немаат назив наликуваат едно на друго и имаат слична играчка база која изобилува со комбинирани преплети и балансирано движења на двете нозе, додека темпото е бавно. Сепак не може да се утврди сличноста со некое друго оро со оглед на фактот дека е невозможно да се препознае мелодијата која ја свират музичарите, ниту пак да се одреди метроритмичката структура. Оваа констатација произлегува од причина што видеото е без звук. Едно од овие ора заслужува посебно внимание поради тоа

---

¹¹⁹Податоците се регистрирани од Роберт Хенри Либман во неговиот индекс за видео што го има изработено во компјутерската програма Microsoft Word со наслов *Macedonian films digitized ДВД 4; Bob's Macedonian Super – 8* снимено на ДВД – R ЦД, ДВД 4, од 0:05:14 до 0:07:00.

¹²⁰Исто, од 0:15:56 до 0:17:00.

¹²¹Податоците се регистрирани од Роберт Хенри Либман во неговиот индекс за видео што го има изработено во компјутерската програма Microsoft Word со наслов *Macedonian films digitized ДВД 4; Bob's Macedonian Super – 8* снимено на ДВД – R ЦД, ДВД 4, од 0:18:13 до 0:28:35.

¹²²За музичките состави види во Чичаковски, Тимко, (2011), *Македонски традиционални музички инструменти*, Институт за фолклор, Скопје.

што како ороводец се забележува жена која вешто го изведува орот. Виртуозниот начин на изведба на оваа жена потврдува дека во минатото се случувало жените да ги играат машките ора. За овој феномен етнокореологот Владимир Јаневски истакнува дека жените од Меглен и од Воден го играле орот *Поседница* имитирајќи ги мажите. Но, ова било случај само во кругот на семејството за време на свадбениот циклус (Јаневски, 2013: 61). Жената која го води орот на видеозаписот изведува неколку елементи како вртење, клекнување на десната, клекнување на левата, во даден момент клекнува и на двете нозе.¹²³ Феноменот жена да игра типични машки ора иницира потреба за сеопфатно проучување и анализа.

Од снимките направени на селски собори продолжуваме со преглед на соборот во село Маџари, снимен во 1971 година.¹²⁴ Доколку се разгледаат податоците од записите на авторот на видеата може да се констатира дека на снимката се играат машки тешки ора. Играчката база на орот кое прво е регистрирано ни дава за право да заклучиме дека се работи за оро слично на *Ситна лиса*. Во пишаните извори споменатото оро го среќаваме во третата книга на етнокореолозите Љубица и Даница Јанковиќ, Народне игре III, каде што тие го заведуваат како *Лака лиса* (Јанковиќ, 1939: 34). Петар Јовчев ова оро го запишува во својот труд за селото Раштак како *Лесна лиса* (Јовчев, 2000: 41). Може да се забележи дека со текот на времето орото доживува одредена промена во однос на називот, но играчката база останува непроменета. Интересно е да се напоми дека *Ситна лиса* се играла на еден поширок арел од северното игроорно подрачје, особено во пределите Скопска Блатија и Скопска Црна Гора. На снимката орот го играат мажи кои се држат за рака, а во одреден момент игроорците играат индивидуално, што е карактеристика уште за неколку ора од северното игроорно подрачје како Чучук и Грбач. Инструментите кои го придружуваат орот *Ситна лиса* се зурлите, кои и овде се во пар, и тапанот. Понатаму следува орот *Поступано* кое повторно го играат мажи кои се држат за рамо. Ова оро, според Јовчев, во триесеттите години било застапено на репертоарот на фолклорната група од селото Раштак (Јовчев,

---

¹²³Податоците се регистрирани од Роберт Хенри Либман во неговиот индекс за видео што го има изработено во компјутерската програма Microsoft Word со наслов *Macedonian films digitized* ДВД 4; *Bob's Macedonian Super – 8* снимено на ДВД – R ЦД, ДВД 4, од 0:26:43 до 0:28:35.

¹²⁴Исто, од 0:28:36 до 0:39:50.

2000: 41). Кога станува збор за најкарактеристичните кореолошки елементи на *Поступано*, но и воопшто за сите машки ора од Скопска Црна Гора и Скопска Блатија, значајно е да се напомнат играње на прсти, свиткување на ногата во коленото, кружни движења на двете нозе, потклекнување, клекнување, клекнување со исфрлање на една нога напред (Јанковић, 1939: 48). Мажите на снимката во одреден момент кога ороото се забрзува изведуваат клекнувања и вртења околу левото и околу десното рамо. Ороото *Чучук*, кое во пишаните извори го среќаваме кај Михајло Димоски, е наредното оро кое го играат мажи на соборот во скопското село Маџари. Може да се забележи индивидуалната игра на мажите, кои ја задржуваат формата на отворен круг и играат со пуштени раце. Клекнувањата и вртењата се исто така застапени во ова оро, а ороводецот има голема слобода во текот на играњето, што му овозможува да ги истакне неговите играчки квалитети. Слободата на играњето на мажите ја потенцираат и сестрите Јанковиќ кои велат дека ороводецот може да дојде лице во лице со вториот игроорец во ороото при што и двајцата се фаќаат за десната рака и во даден момен изгледа како ороото да има двајца ороводци (Јанковић, 1939: 48). Понатамошниот дел од снимката содржи машка игра која наликува на ороото *Грбач*. Освен називот *Грбач*, во околината на Скопје се среќава уште и називот *Корбач* (Јанковић, 1939: 46). На видеото е регистриран само бавниот дел од ороото каде што мажите се држат за рамо, а во определен момент на знак на ороводецот се пуштаат и играат индивидуално. Како интересен податок е тоа дека младите момчиња во текот на сите претходно претставени ора прават обиди да ги имитираат мажите кои играат. Ова е уште една потврда дека младата популација на соборите има можност да ги научи ората од постарите. Соборите претставуваат мегдан каде што се пренесува орската традиција од генерација на генерација.

Македонскиот народен уметник и виртуозен гајдација Пеце Атанасовски,¹²⁵ кој воедно бил и одличен игроорец, претставувал огромна инспирација за Роберт Либман. Во 1972¹²⁶ година, американскиот фолклорист имал прилика да присуствува на семинарот во Отешево, што во тој период го

¹²⁵ За Пеце Атанасовски види во Тодевски, Кирил, (2004), *Народен уметник со универзални вредности, Пеце Атанасовски*, Дирекција за култура, Скопје.

¹²⁶ Податоците се регистрирани од Роберт Хенри Либман во неговиот индекс за видео што го има изработено во компјутерската програма Microsoft Word со наслов *Macedonian films digitized ДВД 4; Bob's Macedonian Super – 8* снимено на ДВД – R ЦД, ДВД 4, од 0:44:30 до 0:51:50.

раководел Атанасовски. Овој семинар бил наменет за странците вљубеници во македонскиот фолклор, особено во македонските народни ора. На ова видео се забележуваат ората *Лесното*, *Беранче*, *Грбач*, *Старо тиквешко*, *Женско крстено*, *Невестинско*, *Скудринка*, *Ситна лиса*, *Бувчанско*. Со оглед на фактот што повеќето од ората како *Беранче*, *Грбач*, *Старо тиквешко*, *Скудринка*, *Ситна лиса* беа анализирани претходно, во понатамошниот дел од текстот предмет на анализа се ората *Женско крстено*, *Невестинско* и *Бувчанско*. Орото *Женско крстено* потекнува од етничките предел Скопска Црна Гора и Скопска Блатија, а го играат и мажи и жени. Главна специфика за ова оро е тоа што во пределот Скопска Црна Гора се среќаваат два танца. За танецот како назив кој се среќава во литературните извори дознаваме од Драгослав Антонијевиќ кој во својот труд истакнува дека танецот означува облик и форма на играње, а некогаш се среќава како два танца (Антонијевиќ, 1986: 66). Уште еден ваков пример посочува српскиот етнограф Светозар Томиќ кој во студиите направени за етничкиот предел Скопска Црна Гора во 1905 година вели дека на соборите се формира едно оро во кое не се мешаат мажите и жените. Мажите играат во еден, жените во друг круг, при што се изведуваат два танца (Томиќ, 1907: 466). На видеото Пеце Атанасовски го презентира основниот игроорен образец од орото *Женско крстено*. *Невестинското* оро пак презентирano на споменатиот семинар е оро кое претставува стилизирана варијанта од кореографската постановка *Невестинско*, во кореографија на Емануел Чучков и музика на Трајко Прокопиев (Китевски, Величковска, 2015: 80). Длабоките баланси и грациозните движења се карактеристични за ова оро кое го играат жени.¹²⁷ Последеното оро кое во овој случај ќе биде предмет на анализа презентирano од Пеце Атанасовски е орото *Бувчанско*, што претставува едно од најзастапените ора во културно-уметничките друштва во периодот на шеесеттите и седумдесеттите години на XX век, а се задржува и ден-денес на репертоарите на аматерските фолклорни ансамбли. Според Димоски ова оро потекнува од Битолско, а го играат само жени. Држењето на игроорците е за раце свиени во лактите, а кога станува збор за карактерот на орото Димоски вели дека орото се одликува со умерено брзо темпо со постепено забрзување и

---

¹²⁷ Види повеќе во Китевски Марко; Величковска Родна, (2015), *Танец – душата на Македонија*, Скопје.

се игра на полустапала со мало балансирање на телото (Димоски, 1977: 56). На крајот да споменеме дека Либман инспириран од овој семинар го издал трудот *Dances presented by Petre Vasilev "Pece" Atanasovski. Edited by David Golber. Illustrated by Neil Siegel. Snark Records* (Ора презентирани од Петре Василев, 1991). Тој направил обид за методски прикази на ората презентирани на семинарот во Отешево според негова сопствена методологија.

4. Класификување на теренската емпирија според припадност и потекло на ората

Како појдовна точка за класификување на теренската емпирија послужи поделбата на етнокорееологот Михајло Димоски кој во текот на својата етнокорееолошка актива воспоставил диференцијација на ората во Македонија според етнокорееолошките карактеристики. Земајќи ги предвид сите етнокорееолошки карактеристики на ората, кореографската содржина, начинот на играњето и обичаите поврзани со играта, ората кои се наоѓаат на видеата од етнокорееолошката заоставштина на американскиот фолклорист Роберт Хенри Либман се поделени во пет игроорни подрачја, и тоа: *западно игроорно подрачје, југозападно игроорно подрачје, јужно игроорно подрачје, источно игроорно подрачје и северно игроорно подрачје.*

4.1. Видеозаписи на ора кои потекнуваат од западно игроорно подрачје

Западното игроорно подрачје ги зафаќа западните делови од Македонија во кои спаѓаат етничките предели: Долни Полог, Горни Полог, Села под Сува Гора, Мијаци – Река, Азот, Железник, Горна Река, Дебарско Поле, Дебарски Дримкол, Голо Брдо. Главна карактеристика на ова игроорно подрачје е грациозноста и елеганцијата во играњето кај жените, како и патријархалниот начин на изведба на ората, додека машките ора се карактеризираат со цврстина и сложеност во кореографската содржина (Димоски, 1996: 281). Табеларниот приказ кој следува содржи 6 фолклорни групи кои настапуваат на фолклорни фестивали, а вкупниот број на регистрирани ора е 20.

Табеларен приказ на видеозаписите на ората од западно игроорно подрачје застапени во заоставштината на Роберт Хенри Либман		
Назив на фолклорна група	Место и година на изведба	Репертоар
Фолклорна група „Лиман Каба“	<i>Илинденски денови</i> , Битола, 1971	Оро од типот на <i>Беранче</i>
Фолклорна група „Ругова“	<i>Балкански фестивал</i> , Охрид 1968	<i>Лесно оро</i> , соборски ора со непознат назив, ора со борбен карактер со непознат назив
Албанска фолклорна група	<i>Балкански фестивал</i> , Охрид 1971	Соборски ора со непознат назив, обредни игри со непознат назив

Фолклорна група од село Дреница, Приштина	<i>Балкански фестивал</i> , Охрид 1971	Изведба на игра во парови со непознат назив
Фолклорна група од село Зур, Косово	<i>Балкански фестивал</i> , Охрид 1971	<i>Калач</i> , изведба на ора со борбен карактер со непознат назив
Фолклорна група од село Зур, Косово	<i>Балкански фестивал</i> , Охрид 1967	Изведба на ора со борбен карактер со непознат назив

4.2. Видеозаписи на ора кои потекнуваат од југозападно игроорно подрачје

Југозападното игроорно подрачје го опфаќаат етничките предели кои се наоѓаат во средишниот, односно централниот дел на Македонија. Во ова игроорно подрачје спаѓаат: Струшки Дримкол, Струшко Поле, Охридско Поле, Малесија, Дебарца, Железник, Кичевија, Порече, Преспа, Битолско, Прилепско Поле, Мариово, битолските горни села. Една особена карактеристика е флексибилноста во однос на патријархалниот начин на изведување на ората кај жените, каде што играат заедно со мажите. Исто така ората се карактеризираат со сложеност во метроритмичката структура на мелодиите кои ги придружуваат ората. Во табеларниот приказ се регистрирани 10 фолклорни групи кои настапуваат на фолклорни фестивали, како и 5 селски собори, 5 свадбени обреди и 1 лазарски обред. Притоа се забележани 25 ора.

Табеларен приказ на видеозаписите на ората од југозападно игроорно подрачје застапени во заоставштината на Роберт Хенри Либман

Назив на фолклорна група	Место и година на Изведба	Репертоар
Фолклорна група од Крани, Ресенско	<i>Балкански фестивал во Охрид – 1971</i>	Изведба на ората Беранче и Деволиче
Влашка фолклорна група од Струга	<i>Фестивал Смотра фолклора, Загреб 1972</i>	Изведба на обредно оро со непознат назив
Фолклорна група од село Годивје, Дебарца	<i>Илинденски денови, Битола, 1971</i>	Изведба на соборски ора Лесното и Четворка, изведба на велигденски обред
Фолклорна група од село Слепче, Железник	<i>Илинденски денови, Битола, 1971</i>	Изведба на ората Лесното, Невестинско, Тешкото, Беранче
КУД од Прилеп	<i>Илинденски денови, Битола, 1971</i>	Изведба на ората Женско пуштено, Беранче, Буфчанско
Фолклорна група од Прилеп	<i>Балкански фестивал во Охрид – 1968</i>	Изведба на ората Женско пуштено и Куцано
Фолклорна група од село Драслајца, Струшки Дримкол	<i>Фестивал Смотра фолклора, Загреб 1973</i>	Изведба на соборски ора, Женско пуштено и Лесното
Фолклорна група од село Велмеј, Дебарца	<i>Фестивал Смотра фолклора, Загреб 1972</i>	Изведба на соборски ора Пајдушко и Лесното

Фолклорни групи од Костурско и од Воденско	<i>Балкански фестивал во Охрид</i> 1971	Изведба на соборски ора Пајдушко и Лесното
Фолклорни групи од Костурско и од Воденско	<i>Илинденски денови,</i> Битола 1971	Изведба на ороводна песна Мори одао шарена, соборски ора Машкото, Левото, Саракинската, Тиквешкино, Бајрачето, Станкино левото

Свадба во село Трпејца, охридски крајбрежни села 1971	Трпејца 1971	Свадбен обред и соборски ора
Свадба во Вевчани, Струшки Дримкол 1968	Вевчани 1968	Свадбен обред, изведба на соборски ора од типот на лесното, Беранче
Собор во Охрид, „Свети Наум“ 1972	„Свети Наум“ 1972	Изведба на орото Беранче
Собор	Пештани 1967	Изведба на орото Беранче (Чамче)
Собор	Пештани 1968	Изведба на орото беранче со зурлации и тапанции од Струга
Лазарки, Охридско Поле 1968	Велгошти, 1968	Изведба на ороводни лазарски песни
Свадба во Охридско Поле	Пештани, 1971	Свадбен обред, изведба на соборски ора, Циганчица

Свадба во Долна Преспа	Крани, 1971	Свадбен обред, дарување на дарови од невестата за свекорот, свекрвата и сватовите
Албанци на собор	Струга, непозната година	Албанци изведуваат оро од типот на Беранче (нешо) ? изведуваат неколку варијанти на Беранче, бавен дел и брз дел
Свадба во Долна Преспа	Крани, 1972	Изведба на оро Беранче на зурла и тапан
Собор во Охридско Поле	Свети Наум, 1972	Изведба на соборски ора од типот на Беранче, за рамо, Чочек, Деволиче, Грчкото, Нешо

4.3. Видеозаписи на ора кои потекнуваат од јужно игроорно подрачје

Јужното игроорно подрачје опфаќа предели кои припаѓаат на јужно-македонската етнографска целина. Како еден од најголемите етнички предели се: пределот Бојмија, понатаму Солунско Поле, Меглен, Воден, Његуш, Бер, Леринско Поле, Костурско, Леринска Река. Во однос на стилските и на етнокореолошките карактеристики на ората, значајно е да се напоми дека тие имаат борбен карактер, а во одредени ора се среќава и игра во парови и индивидуална игра на ороводецот. На табеларниот приказ забележани се 5 фолклорни групи и 15 обредни игри.

Табеларен приказ на видеозаписите на ората од јужно игроорно подрачје застапени во заоставштината на Роберт Хенри Либман

Назив на фолклорна група	Место и година на изведба	Репертоар
Фолклорна група од село Петрово, Бојмија	<i>Фестивал Смотра фолклора</i> – Загреб, 1972	Изведба на русалиски ора, Поврнечка русалија, Капидан аваси
Фолклорна група од Богданци, Бојмија	<i>Балкански фестивал</i> во Охрид, 1972	Изведба на русалиски ора
Фолклорна група од село Петрово, Бојмија	<i>Илинденски денови</i> , Битола, 1971	Изведба на соборски ора од типот на Лесното, изведба на русалиски ора

КУД „Јосиф Јосифовски“, Гевгелија	<i>Илинденски денови</i> , Битола, 1971	Изведба на русалиски ора Капидан оро, Влашко оро, Тодоро биро капидан
Фолклорна група од Гевгелија	<i>Илинденски денови</i> , Битола, 1971	Русалиски обред- пречекување на русалиите, изведба на русалиски ора

4.4. Видеозаписи на ора кои потекнуваат од источно игроорно подрачје

Ова игроорно подрачје зафаќа дел од горновардарската етнографска целина и еден значителен дел од шопско-брегалничката етнографска целина. Во него влегуваат пределите: Пијанец, Малешево, источен дел на Славиште, Дурачка Река, Радовишки Шоплук, Радовишко Поле, Струмичко Поле и Лакавица, понатаму Азот, Овче Поле, Которија, Кочанско Поле, Кратово, Жеглигово, Средорек и Славиште. Сите овие предели, во поглед на игроорниот репертоар и орската традиција, имаат слични карактеристики, а тоа се темпераментните движења, тропливите чекори. Табеларниот приказ содржи 14 фолклорни групи кои изведуваат 45 ора и една ороводна песна.

Табеларен приказ на видеозаписите на ората од источно игроорно подрачје застапени во заоставштината на Роберт Хенри Либман		
<i>Фолклорна група од Крива Паланка</i>	<i>Балкански фестивал во Охрид, 1972</i>	Изведба на свадбен обред и соборски ора
<i>Фолклорна група од Тополница, Радовишко Поле</i>	<i>Балкански фестивал во Охрид, 1972</i>	Изведба на дел од сведбарски обред, изнесување на

		невестата на вода, изведба на соборски ора од типот на Малешевка, Крстач
<i>Фолклорна група од Куманово</i>	<i>Балкански фестивал во Охрид, 1968</i>	Изведба на свадбарски ора од типот на ората Лесното, Тоска, Циганчица
<i>Фолклорна група од Ињево, Радовишко Поле</i>	Непознато место, 1972	Изведба на соборски ора, тип на лесно оро, Топтан топан (Пајдушко), Крстачка, Ињевско, Циганчица, Лев танец
Фолклорна група од Куманово	<i>Балкански фестивал во Охрид, 1972</i>	Изведба на оро од типот на Лесното, Тоска, Циганчица
Фолклорна група од село Русиново, Малешевија	<i>Фестивал Смотра фолклора Загреб, 1972</i>	Изведба на ороводна песна Горичице Лилјанова, соборски ора, Беровка, Четворка, Русинско оро
Фолклорна група од село Ињево, Радовишко Поле	Радовиш, 1972	Изведба на соборски ора, Повратничко, Тоска, Кукуригу петле, Лесно, Циганчица, Лев танец,
Фолклорна група од село Габревци, Радовишко Поле	Село Габревци, Радовишко Поле, 1972	Изведба на соборски ора, Повратничко оро, Тоска
Фолклорна група од Штип	<i>Балкански фестивал во Охрид, 1968</i>	Изведба на соборски ора, Тешко крстачко, Старо тиквешко

Фолклорна група од село Габревци, Радовишко	<i>Фестивал Илинденски денови</i> Битола, 1971	Изведба на соборски ора, Кукуригу петле, Маца вода лила,
Фолклорна група од Крива Паланка	<i>Фестивал Илинденски денови</i> Битола, 1971	Изведба на соборски ора
Фолклорна група од Велес	<i>Фестивал Илинденски денови</i> Битола, 1971	Изведба на соборски ора од Овче Поле
Фолклорна група од Штип	<i>Фестивал Илинденски денови</i> Битола, 1971	Изведба на соборски ора Крстачко, Комитско, Тиквешка
Фолклорна група од Крива Паланка	<i>Фестивал Илинденски денови</i> Битола, 1971	Изведба на соборски ора

4.5. Видеозаписи на ора кои потекнуваат од северно игроорно подрачје

Северното игроорно подрачје опфаќа предели од околината на градот Скопје и во однос на останатите игроорни подрачја се простира во мал дел од северните делови на Македонија. Станува збор за пределите Скопска Блатија, Скопска Црна Гора и Скопски Дервен. Во споредба со другите подрачја, овде игроорниот репертоар не само што е најспецифичен туку е и најсложен и најразновиден во однос на етнокореолошката содржина. Како главна одлика е тоа што ората се брзи, со темпераментни движења, додека машките ора се одликуваат со сложени елементи како клекнувања и вртења, како што се ората Црногорка, Поступано, Ситна Лиса итн.

Табеларен приказ на видеозаписите на ората од западно игроорно подрачје застапени во заоставштината на Роберт Хенри Либман

Фолклорна група од село Петровец, Скопска Блатија	<i>Фестивал Београд Сабор</i> , Белград – 1970	Изведба на соборски ора – Потрчано, Женско крстено, Чучук, Поступано, Црногорка
Фолклорна група од Скопје	Фестивал Битола <i>Илинденски денови</i> , 1971	Изведба на соборско оро Грбач
Фолклорна група од Скопје	Фестивал во Скопје, непознат назив, 1972	Изведба на русалии, стилизирана варијанта
КУД „Пралипе“, Скопје	Фестивал во Скопје, непознат назив, 1967 година	Изведба на соборски ора – Адана, Јени јол, Чочек, Чучук, изведба на ромски свдабарски обред
КУД „Пралипе“, Скопје	<i>Балкански фестивал</i> во Охрид, 1967 година	Изведба на орото Адана
Игроорци на собор	Собор во село Маџари, 1967 година	Изведба на соборски ора од типот на Лесното, Пембе
Игроорци на собор	Собор во село Маџари, непозната година	Изведба на соборски ора од типот на Ситна лиса, Чучук, Грбач

5. Инвентарна книга на ората од видеозаписите

Инвентарната книга на ората од етнокорееолошката заоставштина ги содржи сите потребни податоци за ората. Деталните податоци за потеклото, стилските карактеристики, како и сите останати сегменти кои се важни во процесот на анализа на едно оро се застапени во етнокорееолошките листови. Вкупниот број на ора кои се анализирани и детално претставени со инвентарен број е 45. Сепак само еден дел од етнокорееолошката заоставштина на Роберт Хенри Либман, која се наоѓа на првото ЦД, е прикажана во понатамошниот дел и заведена во етнокорееолошки листови со инвентарен број. Вкупната збирка на ора кои се обработени е 173 и тие се депонирани во архивот на Одделот за етнокорееологија при Универзитетот „Гоце Делчев“ – Штип.

ЕТНОКОРЕОЛОШКИ ЛИСТ

Инвентарен број

1

Број на ЦД

1

Број на видеоснимка

1

Назив на орото	Тројка
Играорно подрачје	Источно
Етнички предел	Источен дел на Славиште
Место и датум на записот	Балкански фестивал, Охрид, 1972
Информатори	Фолклорна група од Крива Паланка
Снимил	Роберт Либман
Кинетографира	Стојанче Костов
Мелогографира	/

Податоци за орото

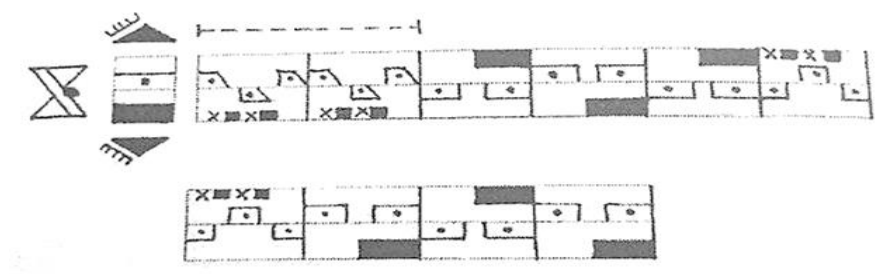
Опис на орото	Се игра со големи и груби потскоци, грубоста е изедначена кај мажите и жените.
Играчки состав	Мажи и жени
Облик и форма	Се игра во отворен круг
Држење на играорците	За појас
Карактер	Соборско оро
Потекло	Потекнува од етничкиот предел Источен дел на Славиште, автохтоно оро
Музичка придружба	Гајда и ќемане
Метроритмичка структура	4/4

Мелогографски запис

Мелогографски запис за ова оро нема бидејќи видеозаписот е без звук.

Кинетографски запис

Во кинетограмот е претставена основната варијанта на играорниот образец.

Содржина на играорен образец

Два такта потскок на левата нога, три наизменични префрлања на тежината со потскок на десна, лева, десна, два такта потскок на десна нога и наизменични префрлања на тежината со потскок на лева, десна и лева нога.

Текст на песна (доколку се работи за ороводна песна)

/

Забелешка

/

ЕТНОКОРЕОЛОШКИ ЛИСТ

Инвентарен број
2

Број на ЦД
1

Број на видеоснимка
1

Назив на орото	Тип на Малешевка
Играорно подрачје	Источно
Етнички предел	Источен дел на Славиште
Место и датум на записот	Балкански фестивал, Охрид, 1972
Информатори	Фолклорна група од Крива Паланка
Снимил	Роберт Либман
Кинетографира	Стојанче Костов
Мелогографира	/

Податоци за орото

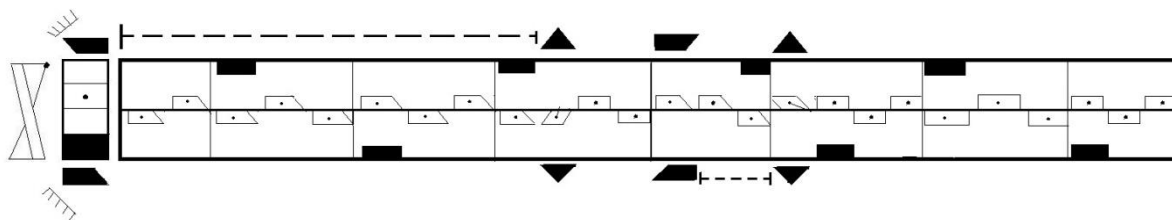
Опис на орото	Стапките се играат со привлекување, се игра на цело стопало, според локалната терминологија <i>трусање</i> .
Играчки состав	Мажи и жени
Облик и форма	Отворен круг
Држење на играорците	За појас
Карактер	Соборско оро
Потекло	Малешево и источен дел на Славиште
Музичка придружба	Гајда и тапан
Метроритмичка структура	4/4

Мелогографски запис

Мелогографски запис за ова оро нема бидејќи видеозаписот е без звук.

Кинетографски запис

Во кинетограмот е претставена основната варијанта на играорниот образец.

Содржина на играорен образец

Две чекорења на лева нога, два трочекора, префрлање на тежината на десна нога, потоа на левата и пак на десната, потоа две чекорења на левата нога и при префрлања на тежината на лева, десна и лева нога.

Текст на песна (доколку се работи за ороводна песна)

/

Забелешка

/

ЭТНОКОРЕОЛОШКИ ЛИСТ

Инвентарен број

3

Број на ЦД

1

Број на видеоснимка

2

Назив на орото	Малешевка
Играорно подрачје	Источно
Етнички предел	Радовишко Поле
Место и датум на записот	Балкански фестивал, Охрид, 1972
Информатори	Фолклорна група од с.Тополница
Снимил	Роберт Либман
Кинетографира	Стојанче Костов
Мелогографира	/

Податоци за орото

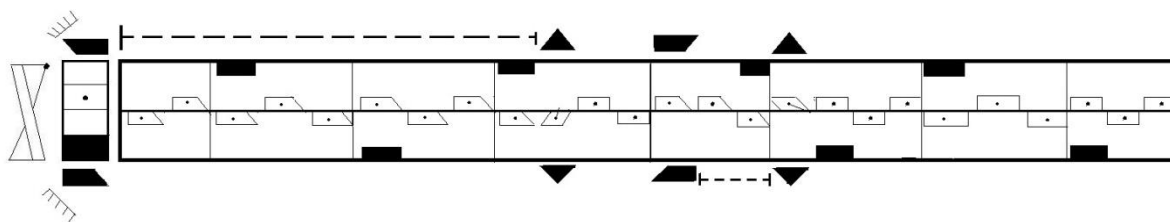
Опис на орото	Стапките се играат со завлекување, се игра на цело стопало, според локалната терминологија <i>трусање</i> .
Играчки состав	Мажи и жени
Облик и форма	Отворен круг
Држење на играорците	За појас
Карактер	Соборско оро
Потекло	Малешевско и источен дел на Славиште
Музичка придружба	Зурла и тапан
Метроритмичка структура	4/4

Мелогографски запис

Мелогографски запис за ова оро нема бидејќи видеозаписот е без звук.

Кинетографски запис

Во кинетограмот е претставена основната варијанта на играорниот образец.

Содржина на играорен образец

Две чекорења на лева нога, два трочекора, префрлање на тежината на десна нога, потоа на левата и пак на десната, потоа две чекорења на левата нога и при префрлања на тежината на лева, десна и лева нога.

**Текст на песна
(доколку се работи за
ороводна песна)**

/

Забелешка

/

ЕТНОКОРЕОЛОШКИ ЛИСТ

Инвентарен број

4

Број на ЦД

1

Број на видеоснимка

2

Назив на орото	Крстач
Играорно подрачје	Источно
Етнички предел	Радовишко Поле
Место и датум на записот	Балкански фестивал, Охрид, 1972
Информатори	Фолклорна група од с.Тополница
Снимил	Роберт Либман
Кинетографира	Стојанче Костов
Мелогографира	/

Податоци за орото

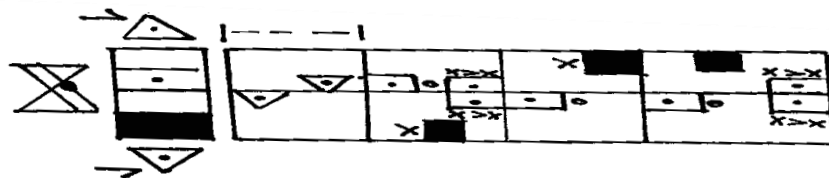
Опис на орото	Орото се игра на цело стапало во почетокот и се игра во бавно темпо, подоцна кога се забрзува орото се игра на полустапало, изобилува со потскоци, преплети, клекови и вртешки.
Играчки состав	Мажи
Облик и форма	Се игра во отворен круг
Држење на играорците	Држењето на играорците е за рамо
Карактер	Соборско оро
Потекло	Според истражувањата и според стручната литература која ни е достапна, орото се води како автентично за овој предел.
Музичка придружба	најчесто орото се играло само на гајда, но се сретнувало и придружба на тапан.
Метроритмичка структура	3/8 се сретнува и во 13/8 (2+2+2+3+2+2)

Мелогографски запис

Мелогографски запис за ова оро нема бидејќи видеозаписот е без звук.

Кинетографски запис

Во кинетограмот е претставена основната варијанта на играорниот образец.

Содржина на играорен образец

Играорците се свртени кон центарот на кругот. Тежината е на левата нога додека десната е подготвена за движење. Се прави заден преплет во десно почнувајќи со десната нога назад, а левата нога напред. Потоа десната нога се подигнува, свиткана во коленото, се потскокнува на левата, а десната нога потоа се доближува до левата. Левата нога се подигнува свиткана во коленото, па се прави потскок на десната нога, а потоа левата нога се доближува до десната.

Текст на песна (доколку се работи за ороводна песна)

/

Забелешка

/

ЕТНОКОРЕОЛОШКИ ЛИСТ

Инвентарен број

5

Број на ЦД

1

Број на видеоснимка

3

Назив на орото	Тип на Лесно оро
Играорно подрачје	Источно
Етнички предел	Радовишко Поле
Место и датум на записот	Непознато, 1972
Информатори	Фолклорна група од с.Ињево
Снимил	Роберт Либман
Кинетографира	Стојанче Костов
Мелогографира	/

Податоци за орото

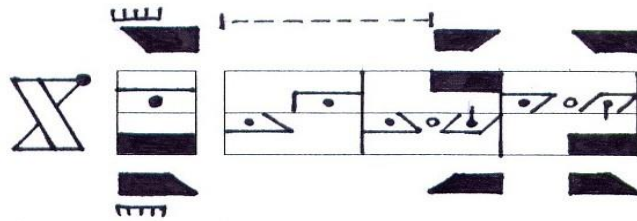
Опис на орото	Орото се игра со мирни стапки, нема потскоци и содржински е многу едноставно. Прифатливо е за секоја популација.
Играчки состав	Мажи и жени
Облик и форма	Се игра во отворен круг
Држење на играорците	Држењето на играорците е за рака
Карактер	Соборско оро, но се појавува и како општ образец во обредните игри и ороводните песни.
Потекло	Се сретнува речиси во сите играорни подрачја во Македонија.
Музичка придружба	Гајда и тапан
Метроритмичка структура	4/4

Мелогографски запис

Мелогографски запис за ова оро нема бидејќи видеозаписот е без звук.

Кинетографски запис

Во кинетограмот е претставена основната варијанта на играорниот образец.

Содржина на играорен образец

Телото е завртено кон центарот на кругот, тежината е на левата нога а десната е подготвена, за движење, потоа три чекорења во десно, три во лево.

Текст на песна (доколку се работи за ороводна песна)

/

Забелешка

/

ЕТНОКОРЕОЛОШКИ ЛИСТ

Инвентарен број

6

Број на ЦД

1

Број на видеоснимка

3

Назив на орото	Топтан топан (Пајдушко)
Играорно подрачје	Источно
Етнички предел	Радовишко Поле
Место и датум на записот	Непознато, 1972
Информатори	Фоклорна група од с.Ињево
Снимил	Роберт Либман
Кинетографира	Стојанче Костов
Мелогографира	Стојанче Костов

Податоци за орото

Опис на орото	Орото се игра на полустапало, изобилува со потскоци на левата и на десната нога, прифатливо е за целата популација.
Играчки состав	Мажи и жени
Облик и форма	Се игра во отворен круг
Држење на играорците	Држењето на играорците е за рака
Карактер	Соборско оро
Потекло	Се сретнува речиси во сите играорни подрачја во Македонија, но со различна инструментална придружба.
Музичка придружба	Гајда, тапан
Метроритмичка структура	5/8 (2,3)

Мелогографски запис

Кинетографски запис

Во кинетограмот е претставена основната варијанта на играорниот образец.

Содржина на играорен образец

Играорците се свртени полудесно. Тежината е на левата нога додека десната е подготвена за движење. Играорниот образец започнува со потскок на левата нога, додека десната е подигната и свиткана во коленото. Потоа следува потскок на десната нога, па повторно потскок на левата па на десната нога. Телото се врти кон центарот на кругот, а играорниот образец продолжува со основен потскок во место со нагласување на десната нога. Ова движење се повторува три пати. Потоа следува потскок на левата нога во место, па потскок на десната нога во место и на крај ороото завршува со основен подскок со нагласување на десната нога.

Текст на песна (доколку се работи за ороводна песна)

/

Забелешка

/

ЕТНОКОРЕОЛОШКИ ЛИСТ

Инвентарен број
7

Број на ЦД 1	Број на видеоснимка 3
Назив на орото	Тип на Крстачка
Играорно подрачје	Источно
Етнички предел	Радовишко Поле
Место и датум на записот	Непознато, 1972
Информатори	Фолклорна група од с.Ињево
Снимил	Роберт Либман
Кинетографира	Стојанче Костов
Мелографира	/

Податоци за орото

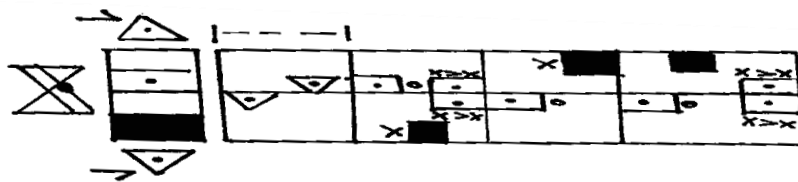
Опис на орото	Орото се игра на цело стапало во почетокот и се игра во бавно темпо, подоцна кога се забрзува орото се игра на полустапало, изобикува со потскоци, преплети, клекови и вртешки.
Играчки состав	Мажи
Облик и форма	Се игра во отворен круг
Држење на играорците	Држењето на играорците е за рамо
Карактер	Соборско оро
Потекло	Според истражувањата и според стручната литература која ни е достапна, орото се сретнува уште и во Овче Поле, со иста играорна база.
Музичка придружба	Гајда, тапан
Метроритмичка структура	3/8

Мелографски запис

Мелографски запис за ова оро нема бидејќи видео записот е без звук.

Кинетографски запис

Во кинетограмот е претставена основната варијанта на играорниот образец.

Содржина на играорен образец

Играорците се свртени кон центарот на кругот. Тежината е на левата нога додека десната е подготвена за движење. Се прави заден преплет во десно почнувајќи со десната нога назад, а левата нога напред. Потоа десната нога се подигнува, свиткана во коленото, се потскокнува на левата, а десната нога потоа се доближува до левата. Левата нога се подигнува свиткана во коленото, па се прави потскок на десната нога, а потоа левата нога се доближува до десната.

Текст на песна (доколку се работи за ороводна песна)

/

Забелешка

/

ЕТНОКОРЕОЛОШКИ ЛИСТ

Инвентарен број
8

Број на ЦД
1

Број на видеоснимка
3

Назив на ороото	Ињевско
Играорно подрачје	Источно
Етнички предел	Радовишко Поле
Место и датум на записот	Непознато, 1972
Информатори	Фолклорна група од с. Ињево
Снимил	Роберт Либман
Кинетографира	Кинетограмот е превземен од Димоски, Михајло, (1974), Орската традиција во село Ињево, Радовишко, <i>Македонски фолклор</i> , број 4, Скопје.
Мелогографира	Мелогограмот е превземен од Димоски, Михајло, (1974), <i>Орската традиција во село Ињево, Радовишко, Македонски Фолклор</i> , број 4, Скопје.

Податоци за ороото

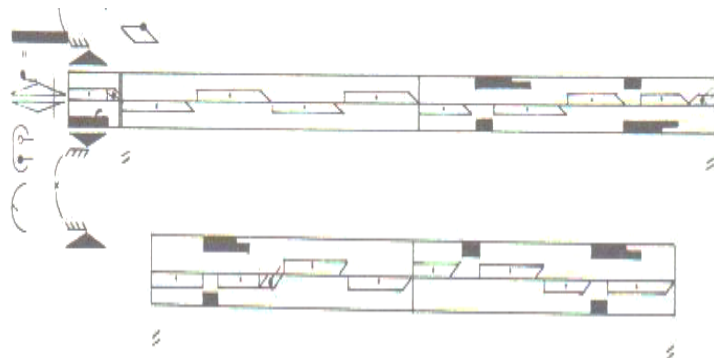
Опис на ороото	Ороото се игра со потскоци и доскоци на лева и на десна нога.
Играчки состав	Жени
Облик и форма	Се игра во отворен круг
Држење на играорците	Држењето на играорците е за рака
Карактер	Соборско оро
Потекло	Ороото е автхототоно за овој предел
Музичка придружба	Гајда, тапан
Метроритмичка структура	4/4

Мелогографски запис

Кинетографски запис

Во кинетограмот е претставена основната варијанта на играорниот образец.

Содржина на играорен образец

Телото е завртено бочно десно, тежината е на десната нога. Четири синхронизирани движења, десна-лева, десна –лева, двоен потскок на десна нога, потоа двоен потскок на десна, двоен потскок на лева и повторно на десна нога. Два основно потскока во место лева-десна, потоа двоен потскок на лева и двоен потскок на десна.

Текст на песна (доколку се работи за ороводна песна)

/

Забелешка

/

ЕТНОКОРЕОЛОШКИ ЛИСТ

Инвентарен рој 9

Број на ЦД
1

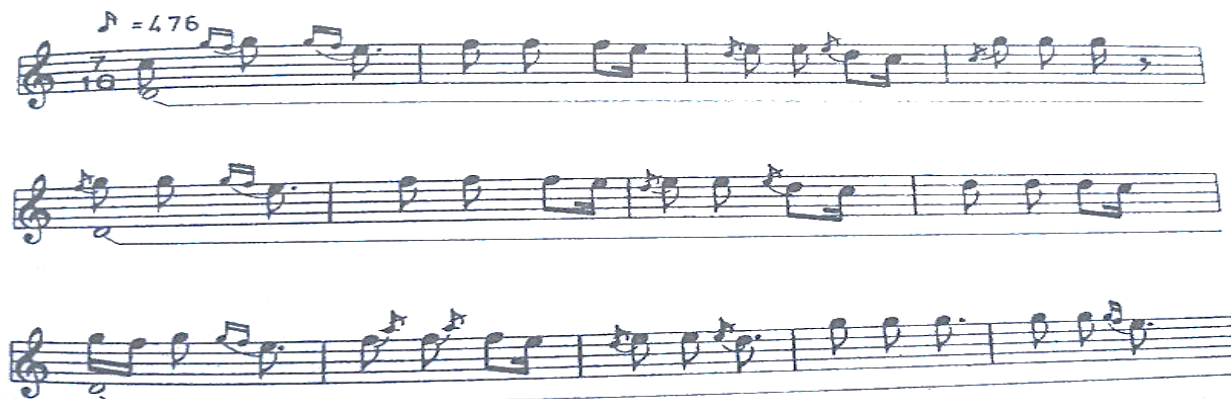
Број на видеоснимка
3

Назив на орото	Циганчица
Играорно подрачје	Источно
Етнички предел	Радовишко Поле
Место и датум на записот	Непознато, 1972
Информатори	Фолклорна група од с.Ињево
Снимил	Роберт Либман
Кинетографира	Кинетограмот е превземен од Димоски, Михајло, (1974), Орската традиција во село Ињево, Радовишко, <i>Македонски фолклор</i> , број 4, Скопје.
Мелографира	Мелограмот е превземен од Димоски, Михајло, (1974), Орската традиција во село Ињево, Радовишко, <i>Македонски фолклор</i> , број 4, Скопје.

Податоци за орото

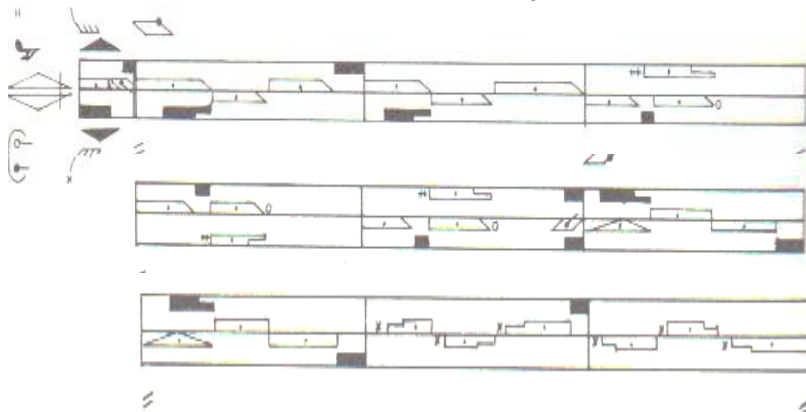
Опис на орото	Се игра со потскоци, доскоци и тричекори.
Играчки состав	Мажи и жени
Облик и форма	Отворен круг
Држење на играорците	За појас
Карактер	Соборско оро
Потекло	Село Ињево, но се сретнува и во други предели
Музичка придружба	Гајда и тапан
Метроритмичка структура	7/16 (2,2,3)

Мелографски запис

Кинетографски запис

Во кинетограмот е претставена основната варијанта на играорниот образец.

Содржина на играорен образец

Два пати потскок на лева нога, двоен потскок на десна, двоен потскок на лева нога, па повторно на десна. Дват тричекори во место, десна-лева-десна, лева-десна-лева.

Текст на песна (доколку се работи за ороводна песна)

/

Забелешка

/

ЕТНОКОРЕОЛОШКИ ЛИСТ

Инвентарен број
10

Број на ЦД
1

Број на видеоснимка
3

Назив на ороото	Лев танец
Играорно подрачје	Источно
Етнички предел	Радовишко Поле
Место и датум на записот	Непознато, 1972
Информатори	Фолклорна група од с.Ињево
Снимил	Роберт Либман
Кинетографира	Кинетограмот е превземен од Димоски, Михајло, (1974), Орската традиција во село Ињево, Радовишко, <i>Македонски фолклор</i> , број 4, Скопје.
Мелографира	Мелограмот е превземен од Димоски, Михајло, (1974), Орската традиција во село Ињево, Радовишко, <i>Македонски фолклор</i> , број 4, Скопје.

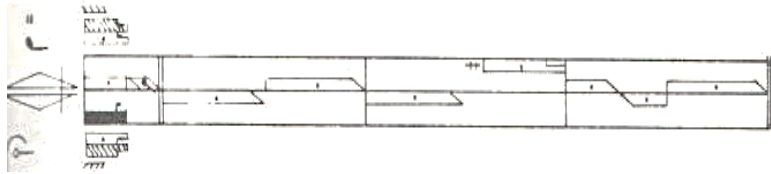
Податоци за ороото

Опис на ороото	Се игра со балансирано движење во почетокот. Откако ороото се забрзува се игра со потскоци и доскоци. Во одреден момент ороото се движи во лево.
Играчки состав	Мажи и жени
Облик и форма	Отворен круг
Држење на играорците	За појас
Карактер	Соборско оро
Потекло	Радовишко Поле, автохтоно оро
Музичка придружба	Гајда и тапан
Метроритмичка структура	2/4
Мелографски запис	

Кинетографски запис

Во кинетограмот е претставена основната варијанта на играорниот образец.

Содржина на играорен образец

Телото е завртено полу десно. Две синхоризирани движења, стапување на десната нога, а левата е подигната со украс напред. На крајот два ниски основни потскоци, стапување на левата нога и украс напред со десната нога.

Текст на песна (доколку се работи за ороводна песна)

/

Забелешка

/

ЕТНОКОРЕОЛОШКИ ЛИСТ

Инвентарен број
11

Број на ЦД
1

Број на видеоснимка
4

Назив на орото	Беранче
Играорно подрачје	Југозападно
Етнички предел	Долна Преспа
Место и датум на записот	Балкански фестивал, Охрид, 1971
Информатори	Фолклорна група од Крани
Снимил	Роберт Либман
Кинетографира	Стојанче Костов
Мелографира	/

Податоци за орото

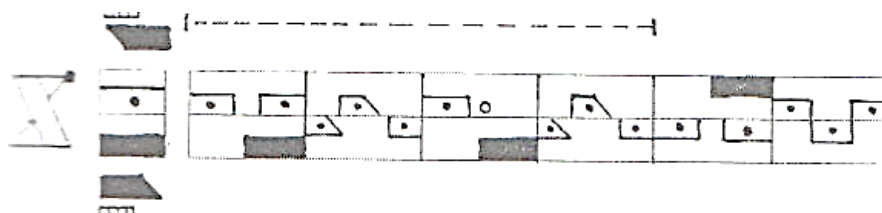
Опис на орото	Орото во почетокот се игра мирно, со благи баланси кои во екстазите на играње преминуваат во потскоци.
Играчки состав	мажи
Облик и форма	Отворен круг
Држење на играорците	За раце
Карактер	Соборско оро
Потекло	Според литературните извори и теренскиот истражувања, орото потекнува од градот Берат, Албанија. Исто така се сретнува и во други предели.
Музичка придружба	Гајда и тапан
Метроритмичка структура	12/8 (3,2,2,3,2)

Мелографски запис

Мелографски запис за ова оро нема бидејќи видеозаписот е без звук.

Кинетографски запис

Во кинетограмот е претставена основната варијанта на играорниот образец.

Содржина на играорен образец

Два пати се прави баланс на левата нога, тежината се Префрла на десна нога и се прави преплет, потоа целата Тежина се префрла на левата нога, потоа тежината се Префрла на десната нога, и се прави преплет. Во следниот Такт на десната нога се прави баланс или потскок и едно Наизменично префрлање на тежината на лева и десна нога.

Текст на песна (доколку се работи за ороводна песна)

/

Забелешка

/

ЭТНОКОРЕОЛОШКИ ЛИСТ

Инвентарен број
12

Број на ЦД
1

Број на видеоснимка
4

Назив на орото	Деволиче
Играорно подрачје	Југозападно
Етнички предел	Долна Преспа
Место и датум на записот	Балкански фестивал, Охрид, 1971
Информатори	Фолклорна група од Крани
Снимил	Роберт Либман
Кинетографира	Стојанче Костов
Мелогографира	/

Податоци за орото

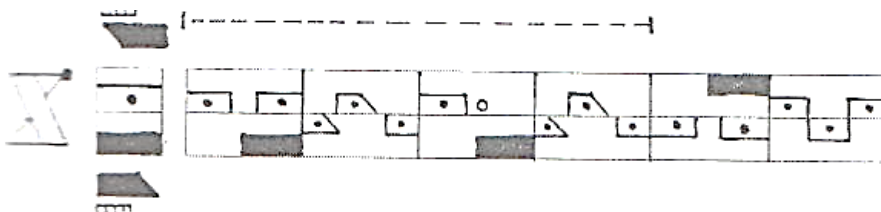
Опис на орото	Орото во почетокот се игра мирно, со благи баланси кои во екстазите на играње преминуваат во потскоци.
Играчки состав	Мажи
Облик и форма	Се игра во отворен круг
Држење на играорците	Држењето на играорците е за рака
Карактер	Соборско оро.
Потекло	Според литературните извори и теренските истражувања ова оро е Застапено кај Албанците.
Музичка придружба	Гајда, тапан
Метроритмичка структура	12/8

Мелогографски запис

Мелогографски запис за ова оро нема бидејќи видеозаписот е без звук.

Кинетографски запис

Во кинетограмот е претставена основната варијанта на играорниот образец.

Содржина на играорен образец

Два пати се прави баланс на левата нога, тежината се Префрла на десна нога и се прави преплет, потоа целата Тежина се префрла на левата нога, потоа тежината се Префрла на десната нога, и се прави преплет. Во следниот Такт на десната нога се прави баланс или потскок и едно Наизменично префрлање на тежината на лева и десна нога.

Текст на песна (доколку се работи за ороводна песна)

/

Забелешка

/

ЕТНОКОРЕОЛОШКИ ЛИСТ

Инвентарен број
13

Број на ЦД
1

Број на видеоснимка
5

Назив на орото	Потрчано
Играорно подрачје	Северно
Етнички предел	Скопска Блатија
Место и датум на записот	Белград, 1970
Информатори	Фолклорна група од с.Петровец
Снимил	Роберт Либман
Кинетографира	Кинетограмот е превземен од Димоски, Михаило, (1977). <i>Македонски народни ора: од репертоарот на ансамблот за народни песни и игри Танец - Скопје</i> , Наша книга, Институт за фолклор.
Мелографира	Мелограмот е превземен од Димоски, Михаило, (1977). <i>Македонски народни ора: од репертоарот на ансамблот за народни песни и игри Танец - Скопје</i> , Наша книга, Институт за фолклор.

Податоци за орото

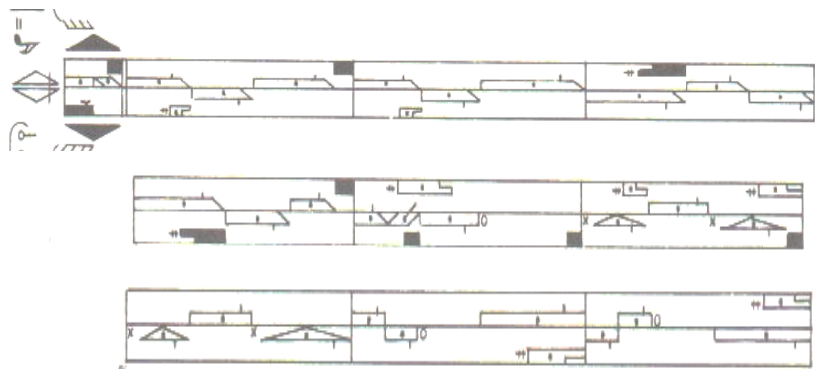
Опис на орото	Се игра со потскоци и доскоци.
Играчки состав	Мажи и жени
Облик и форма	Отворен круг
Држење на играорците	За рака
Карактер	Соборско оро
Потекло	Според достапната литература, орото е автохтоно за овој предел.
Музичка придружба	Зурла и тапан
Метроритмичка структура	7/16 (3,2,2)

Мелографски запис

Кинетографски запис

Во кинетограмот е претставена основната варијанта на играорниот образец.

Содржина на играорен образец

Два пати потскок на левата нога, лева-десна-лева, лева-десна лева, потоа, два тричекори почнувајќи со десна нога, денс – лева десна, Двоен потскок на десна, па два пати потскок на денса нога, десна-лева-десна, на крајот наизменични префрлања од лева на десна нога, лева-десна-лева.

Текст на песна (доколку се работи за ороводна песна)

/

Забелешка

/

ЭТНОКОРЕОЛОШКИ ЛИСТ

Инвентарен број
14

Број на ЦД
1

Број на видеоснимка
5

Назив на орото	Женско крстено
Играорно подрачје	Северно
Етнички предел	Скопска Блатија
Место и датум на записот	Белград, 1970
Информатори	Фолклорна група од с.Петровец
Снимил	Роберт Либман
Кинетографира	Кинетограмот е превземен од Димоски, Михаило, (1977). <i>Македонски народни ора: од репертоарот на ансамблот за народни песни и игри Танец - Скопје</i> , Наша книга, Институт за фолклор.
Мелографира	/

Податоци за орото

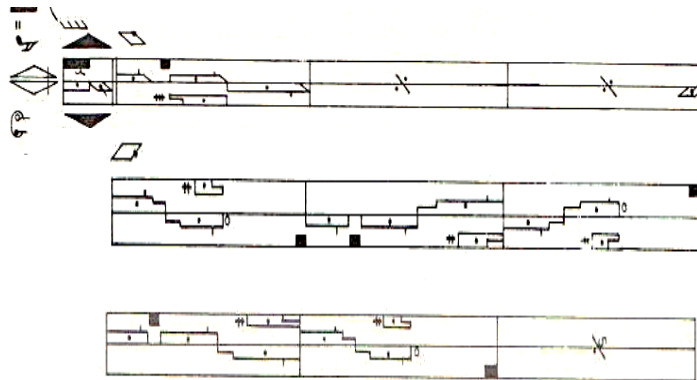
Опис на орото	Се игра со потскоци и доскоци.
Играчки состав	Мажи и жени
Облик и форма	Отворен круг
Држење на играорците	За раце
Карактер	Соборско оро
Потекло	Според литературните извори и теренските истражувања орото е автохтоно за овој предел.
Музичка придружба	Зурла и тапан
Метроритмичка структура	13/8 (3,2,2,2,2,2)

Мелографски запис

Мелографски запис за ова оро нема бидејќи видеозаписот е без звук.

Кинетографски запис

Во кинетограмот е претставена основната варијанта на играорниот образец.

Содржина на играорен образец

Телото е свртено концентарот на кругот. Тежината е на десната нога, а левата е подготвена за движење. Двоен потскок на лева нога и уште два пати се повторува истото.

**Текст на песна
(доколку се работи за
ороводна песна)**

/

Забелешка

/

ЕТНОКОРЕОЛОШКИ ЛИСТ

Инвентарен број
15

Број на ЦД
1

Број на видеоснимка
5

Назив на орото	Чучук
Играорно подрачје	Северно
Етнички предел	Скопска Блатија
Место и датум на записот	Белград, 1970
Информатори	Фолклорна група од с.Петровец
Снимил	Роберт Либман
Кинетографира	Кинетограмот е превземен од Димоски, Михаило, (1977). <i>Македонски народни ора: од репертоарот на ансамблот за народни песни и игри Танец - Скопје</i> , Наша книга, Институт за фолклор.
Мелографира	

Податоци за орото

Опис на орото	Се игра со потскоци и доскоци, кога се забрзува орото изобилува со клекови и вртешки.
Играчки состав	Мажи
Облик и форма	Отворен круг
Држење на играорците	За рамо
Карактер	Соборско оро
Потекло	Орото е автентично за овој предел.
Музичка придружба	Гајда и тапан
Метроритмичка структура	9/8 (2,2,2,3)

Мелографски запис

Мелографски запис за ова оро нема бидејќи видеозаписот е без звук.

Кинетографски запис

Во кинетограмот е претставена основната варијанта на играорниот образец.

Содржина на играорен образец

Се игра со потскоци и доскоци, кога се забрзува орото изобилува со клекови и вртешки.

**Текст на песна
(доколку се работи за
ороводна песна)**

/

Забелешка

/

ЭТНОКОРЕОЛОШКИ ЛИСТ

Инвентарен број
16

Број на ЦД
1

Број на видеоснимка
5

Назив на ороото	Поступано
Играорно подрачје	Северно
Етнички предел	Скопска Блатија
Место и датум на записот	Белград, 1970
Информатори	Фолклорна група од с.Петровец
Снимил	Роберт Либман
Кинетографира	Кинетограмот е превземен од Димоски, Михаило, (1977). <i>Македонски народни ора: од репертоарот на ансамблот за народни песни и игри Танец - Скопје</i> , Наша книга, Институт за фолклор.
Мелографира	/

Податоци за ороото

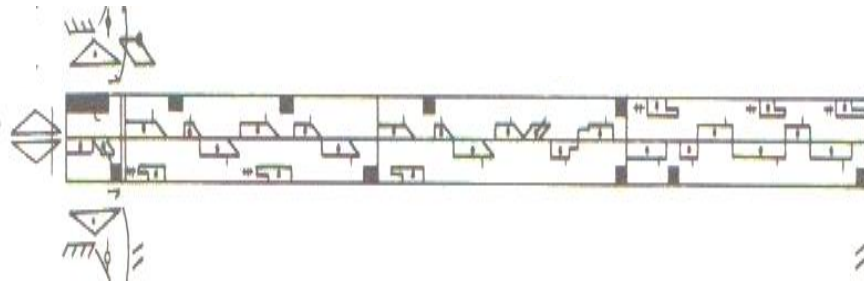
Опис на ороото	Се игра со потскоци и доскоци.
Играчки состав	Мажи
Облик и форма	Отворен круг
Држење на играорците	За раце
Карактер	Соборско оро
Потекло	Малешево и источен дел на Славиште
Музичка придружба	Зурла и тапан
Метроритмичка структура	13/8

Мелографски запис

Мелографски запис за ова оро нема бидејќи видеозаписот е без звук.

Кинетографски запис

Во кинетограмот е претставена основната варијанта на играорниот образец.

Содржина на играорен образец

Се игра со потскоци и доскоци, кога се забрзува орото изобилува со клекови и вртешки.

**Текст на песна
(доколку се работи за
ороводна песна)**

/

Забелешка

/

ЭТНОКОРЕОЛОШКИ ЛИСТ

Инвентарен број
17

Број на ЦД
1

Број на видеоснимка
5

Назив на орото	Црногорка
Играорно подрачје	Северно
Етнички предел	Скопска Блатија
Место и датум на записот	Белград, 1970
Информатори	Фолклорна група од с.Петровец
Снимил	Роберт Либман
Кинетографирал	Кинетограмот е превземен од Димоски, Михаило, (1977). <i>Македонски народни ора: од репертоарот на ансамблот за народни песни и игри Танец - Скопје</i> , Наша книга, Институт за фолклор.
Мелографирал	/

Податоци за орото

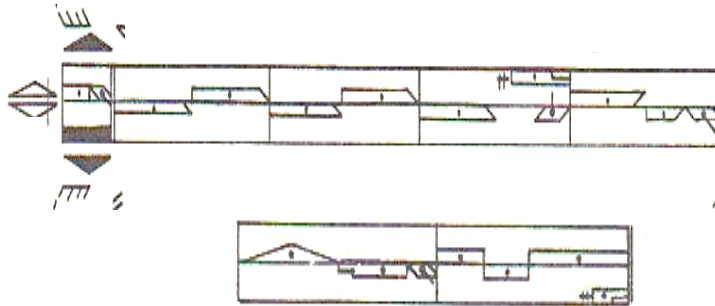
Опис на орото	Орото изобилува со потскоци и со тричекори.
Играчки состав	Мажи и жени
Облик и форма	Се игра во отворен круг
Држење на играорците	Држењето на играорците е за рака
Карактер	Соборско оро
Потекло	Ова оро според литературните извори и теренски истражувања е автохтоно за овој предел.
Музичка придружба	Зурла и тапан
Метроритмичка структура	2/4

Мелографски запис

Мелографски запис за ова оро нема бидејќи видео записот е без звук.

Кинетографски запис

Во кинетограмот е претставена основната варијанта на играорниот образец.

Содржина на играорен образец

Се игра со потскоци и доскоци, кога се забрзува орото изобилува со клекови и вртешки.

**Текст на песна
(доколку се работи за
ороводна песна)**

/

Забелешка

/

ЭТНОКОРЕОЛОШКИ ЛИСТ

Инвентарен број
18

Број на ЦД
1

Број на видеоснимка
6

Назив на ороото	Грбач
Играорно подрачје	Северно
Етнички предел	Скопска Блатија
Место и датум на записот	Илинденски денови, Битола, 1971
Информатори	Фолклорна група од Скопје
Снимил	Роберт Либман
Кинетографира	Кинетограмот е превземен од Димоски, Михаило, (1977). <i>Македонски народни ора: од репертоарот на ансамблот за народни песни и игри Танец - Скопје</i> , Наша книга, Институт за фолклор.
Мелографира	/

Податоци за ороото

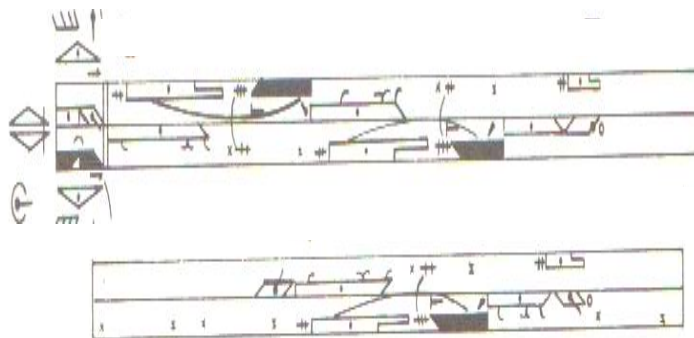
Опис на ороото	Ороото се игра со мирни стапки, кога се забрзува се игра со потскоци.
Играчки состав	Мажи
Облик и форма	Се игра во отворен круг
Држење на играорците	За рамо, а во одреден дел играат со пуштени раце.
Карактер	Соборско оро, но се појавува и како општ образец во обредните игри и ороводните песни.
Потекло	Се сретнува речиси во сите играорни подрачја во Македонија, но со различен назив.
Музичка придружба	Гајда, тапан
Метроритмичка структура	Рубато

Мелографски запис

Мелографски запис за ова оро нема бидејќи видеозаписот е без звук.

Кинетографски запис

Во кинетограмот е претставена основната варијанта на играорниот образец.

Содржина на играорен образец

Се игра со потскоци и доскоци, кога се забрзува орото изобилува со клекови и вртешки.

**Текст на песна
(доколку се работи за
ороводна песна)**

/

Забелешка

/

ЕТНОКОРЕОЛОШКИ ЛИСТ

Инвентарен број
19

Број на ЦД
1

Број на видеоснимка
7

Назив на орото	Тип на Лесно оро
Играорно подрачје	Источно
Етнички предел	Средорек, Жеглигово
Место и датум на записот	Балкански фестивал, Охрид, 1972
Информатори	Фолклорна група од Куманово
Снимил	Роберт Либман
Кинетографира	Стојанче Костов
Мелогографира	/

Податоци за орото

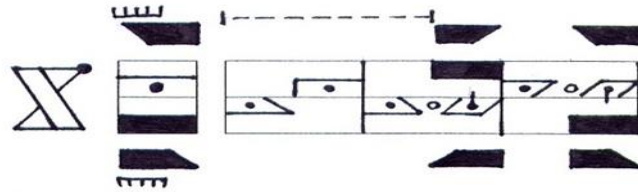
Опис на орото	Орото се игра со мирни стапки, нема потскоци и содржински е многу едноставно. Прифатливо е за секоја популација.
Играчки состав	Мажи и жени
Облик и форма	Се игра во отворен круг
Држење на играорците	Држењето на играорците е за рака
Карактер	Соборско оро, но се појавува и како општ образец во обредните игри и ороводните песни.
Потекло	Се сретнува речиси во сите играорни подрачја во Македонија, но со различен назив.
Музичка придружба	Гајда, тапан
Метроритмичка структура	4/4

Мелогографски запис

Мелогографски запис за ова оро нема бидејќи видеозаписот е без звук.

Кинетографски запис

Во кинетограмот е претставена основната варијанта на играорниот образец.

Содржина на играорен образец

Телото е завртено кон центарот на кругот, тежината е на левата нога а десната е подготвена, за движење, потоа три чекорења во десно, три во лево.

Текст на песна (доколку се работи за ороводна песна)

/

Забелешка

/

ЕТНОКОРЕОЛОШКИ ЛИСТ

Инвентарен број
20

Број на ЦД
1

Број на видеоснимка
7

Назив на орото	Тоска
Играорно подрачје	Источно
Етнички предел	Средорек, Жеглигово
Место и датум на записот	Балкански фестивал, Охрид, 1972
Информатори	Фолклорна група од Куманово
Снимил	Роберт Либман
Кинетографира	Кинетограмот е превземен од Димоски, Михајло, (1974), Орската традиција во село Ињево, Радовишко, <i>Македонски фолклор</i> , број 4, Скопје.
Мелографира	/

Податоци за орото

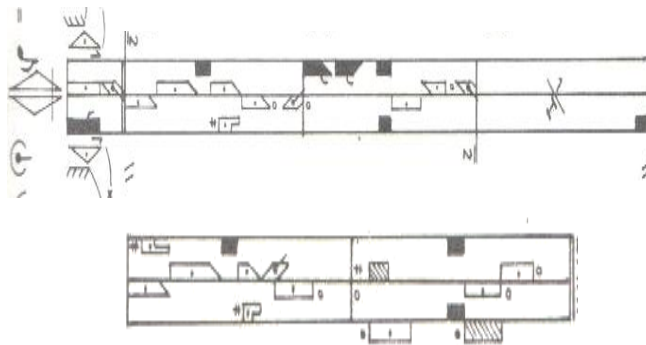
Опис на орото	Орото изобилува со потскоци и доскоци.
Играчки состав	Мажи
Облик и форма	Се игра во отворен круг
Држење на играорците	Држењето на играорците е за рамо.
Карактер	Соборско оро
Потекло	Се сретнува и во предели од Северното играорно подрачје.
Музичка придружба	Гајда, тапан
Метроритмичка структура	6/8 (3,3)

Мелографски запис

Мелографски запис за ова оро нема бидејќи видеозаписот е без звук.

Кинетографски запис

Во кинетограмот е претставена основната варијанта на играорниот образец.

Содржина на играорен образец

Се игра со потскоци и доскоци, кога се забрзува орото изобилува со клекови и вртешки.

**Текст на песна
(доколку се работи за
ороводна песна)**

/

Забелешка

/

ЕТНОКОРЕОЛОШКИ ЛИСТ

Инвентарен број
21

Број на ЦД
1

Број на видеоснимка
7

Назив на орото	Циганчица
Играорно подрачје	Источно
Етнички предел	Средорек, Жеглигово
Место и датум на записот	Балкански фестивал, Охрид, 1972
Информатори	Фолклорна група од Куманово
Снимил	Роберт Либман
Кинетографира	Кинетограмот е превземен од Димоски, Михајло, (1974), Орската традиција во село Ињево, Радовишко, <i>Македонски фолклор</i> , број 4, Скопје.
Мелогографира	/

Податоци за орото

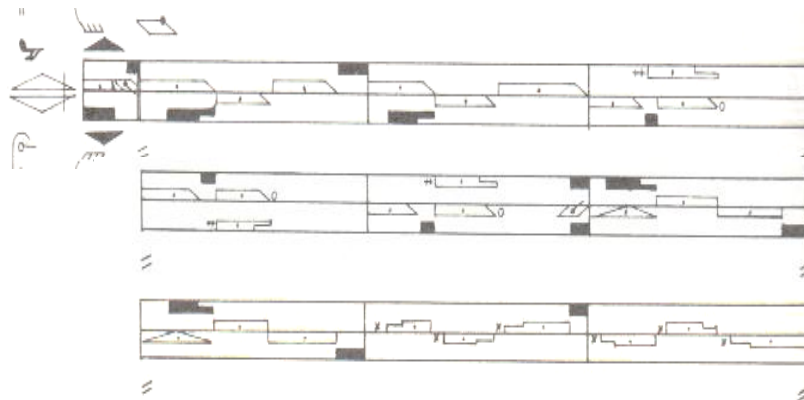
Опис на орото	Орото изобилува со потскоци, доскоци и тричекори.
Играчки состав	Мажи и жени
Облик и форма	Се игра во отворен круг
Држење на играорците	Држењето на играорците е за рака
Карактер	Соборско оро.
Потекло	Се сретниува речиси во сите играорни подрачја во Македонија, но со различен назив.
Музичка придружба	Гајда, тапан
Метроритмичка структура	7/8 (2,2,3)

Мелогографски запис

Мелогографски запис за ова оро нема бидејќи видеозаписот е без звук.

Кинетографски запис

Во кинетограмот е претставена основната варијанта на играорниот образец.

Содржина на играорен образец

Телото е завртено полу десно. Два потскоци на лева нога, лева-десна-лева, потоа доскок потскок на десна и доскок потскок на лева нога, па тоскок потскок на десна нога. Потоа четири тричекори во место десна-лева-десна.

**Текст на песна
(доколку се работи за
ороводна песна)**

/

Забелешка

/

ЕТНОКОРЕОЛОШКИ ЛИСТ

Инвентарен број
22

Број на ЦД
1

Број на видеоснимка
8

Назив на орото	Поврнечка Русалија
Играорно подрачје	Јужно
Етнички предел	Бојмија
Место и датум на записот	Смотра фолклора, Загреб, 1972
Информатори	Фолклорна група од с.Петрово
Снимил	Роберт Либман
Кинетографира	Стојанче Костов
Мелографира	/

Податоци за орото

Опис на орото	Оротово почетокот се игра со мирни стапки, потоа се забрзува.
Играчки состав	Мажи
Облик и форма	Се игра во отворен круг
Држење на играорците	Играат со пуштени раце, во десната рака држат реквизит (кал'чка- сабја).
Карактер	Обредна игра
Потекло	Орото е автохтоно за овој предел.
Музичка придружба	Зурла и тапан
Метроритмичка структура	/

Мелографски запис

Мелографски запис за ова оро нема бидејќи видеозаписот е без звук.

Кинетографски запис	
Поради слабиот квалитет на видео записот не може да се изработи кинетограм.	
Содржина на играорен образец	/
Текст на песна (доколку се работи за ороводна песна)	/
Забелешка	/

ЕТНОКОРЕОЛОШКИ ЛИСТ

Инвентарен број
23

Број на ЦД
1

Број на видеоснимка
8

Назив на орото	Капидан аваси
Играорно подрачје	Јужно
Етнички предел	Бојмија
Место и датум на записот	Смотра фолклора, Загреб, 1972
Информатори	Фолклорна група од с. Петрово
Снимил	Роберт Либман
Кинетографира	/
Мелогографира	/

Податоци за орото

Опис на орото	Орото се игра со мирни стапки, потоа се забрзува и се игра со потскоци.
Играчки состав	Мажи
Облик и форма	Се игра во отворен круг
Држење на играорците	Играат со пуштени раце, во десната рака држат реквизит (кал'чка- сабја)
Карактер	Обредна игра
Потекло	Се сретнува речиси во сите играорни подрачја во Македонија, но со различен назив.
Музичка придружба	Зурла и тапан
Метроритмичка структура	/

Мелогофски запис

Мелогофски запис за ова оро нема бидејќи видеозаписот е без звук.

Кинетографски запис	
<p>Поради слабиот квалитет на видеозаписот не може да се изработи кинетограм.</p>	
Содржина на играорен образец	/
Текст на песна (доколку се работи за ороводна песна)	/
Забелешка	/

ЕТНОКОРЕОЛОШКИ ЛИСТ

Инвентарен број
24

Број на ЦД
1

Број на видеоснимка
9

Назив на орото	Русалиско оро/ непознат назив
Играорно подрачје	Јужно
Етнички предел	Бојмија
Место и датум на записот	Балкански фестивал, Охрид, 1972
Информатори	Фолклорна група од с.Богданци
Снимил	Роберт Либман
Кинетографира	/
Мелогографира	/

Податоци за орото

Опис на орото	Оротово почетокот се игра со мирни стапки, потоа се забрзува.
Играчки состав	Мажи
Облик и форма	Се игра во отворен круг
Држење на играорците	Играат со пуштени раце, во десната рака држат реквизит (кал'чка- сабја).
Карактер	Обредна игра
Потекло	Орото е автохтоно за овој предел.
Музичка придружба	Зурла и тапан
Метроритмичка структура	/
Мелогографски запис	

Мелогографски запис за ова оро нема бидејќи видеозаписот е без звук.

Кинетографски запис	
<p>Поради слабиот квалитет на видеозаписот не може да се изработи кинетограм.</p>	
Содржина на играорен образец	/
Текст на песна (доколку се работи за ороводна песна)	/
Забелешка	/

ЕТНОКОРЕОЛОШКИ ЛИСТ

Инвентарен број
25

Број на ЦД
1

Број на видеоснимка
10

Назив на орото	Тип на Лесно оро
Играорно подрачје	Јужно
Етнички предел	Бојмија
Место и датум на записот	Смотра фолклора, Загреб, 1972
Информатори	Фолклорна група од с.Петрово
Снимил	Роберт Либман
Кинетографира	Стојанче Костов
Мелографира	/

Податоци за орото

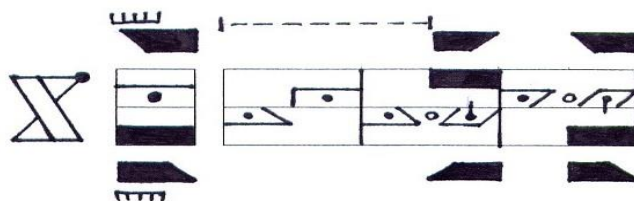
Опис на орото	Орото се игра со мирни стапки, нема потскоци и содржински е многу едноставно. Прифатливо е за секоја популација.
Играчки состав	Мажи и жени
Облик и форма	Се игра во отворен круг
Држење на играорците	Држењето на играорците е за рака
Карактер	Соборско оро, но се појавува и како општ образец во обредните игри и ороводните песни.
Потекло	Се сретнува речиси во сите играорни подрачја во Македонија, но со различен назив.
Музичка придружба	Гајда, тапан
Метроритмичка структура	4/4

Мелографски запис

Поради слабиот квалитет на видеозаписот не може да се изработи мелограм.

Кинетографски запис

Во кинетограмот е претставена основната варијанта на играорниот образец.

Содржина на играорен образец

Телото е завртено кон центарот на кругот, тежината е на левата нога а десната е подготвена, за движење, потоа три чекорења во десно, два во лево.

Текст на песна (доколку се работи за ороводна песна)

/

Забелешка

/

ЕТНОКОРЕОЛОШКИ ЛИСТ

Инвентарен број
26

Број на ЦД
1

Број на видеоснимка
10

Назив на ороото	Русалиско оро/ непознат назив
Играорно подрачје	Јужно
Етнички предел	Бојмија
Место и датум на записот	Смотра фолклора, Загреб, 1972
Информатори	Фолклорна група од с.Петрово
Снимил	Роберт Либман
Кинетографира	/
Мелогографира	/

Податоци за ороото

Опис на ороото	Оротоово почетокот се игра со мирни стапки, потоа се забрзува.
Играчки состав	Мажи
Облик и форма	Се игра во отворен круг
Држење на играорците	Играат со пуштени раце, во десната рака држат реквизит (кал'чка- сабја).
Карактер	Обредна игра
Потекло	Ороото е автохтоно за овој предел.
Музичка придружба	Зурла и тапан
Метроритмичка структура	/

Мелогографски запис

Мелогографски запис за ова оро нема бидејќи видеозаписот е без звук.

Кинетографски запис	
<p>Поради слабиот квалитет на видеозаписот не може да се изработи кинетограм.</p>	
Содржина на играорен образец	/
Текст на песна (доколку се работи за ороводна песна)	/
Забелешка	/

ЕТНОКОРЕОЛОШКИ ЛИСТ

Инвентарен број 27

Број на ЦД
1

Број на видеоснимка
11

Назив на орото	Ороводна песна, Горице Лилјанова
----------------	----------------------------------

Играорно подрачје	Источно
-------------------	---------

Етнички предел	Малешевија
----------------	------------

Место и датум на записот	Смотра фолклора, Загреб, 1972
--------------------------	-------------------------------

Информатори	Фолклорна група од с.Русиново
-------------	-------------------------------

Снимил	Роберт Либман
--------	---------------

Кинетографира	Стојанче Костов
---------------	-----------------

Мелографирал	Стојанче Костов
--------------	-----------------

Податоци за орото

Опис на орото	Орото се игра со мирни стапки, нема потскоци и содржински е многу едноставно. Прифатливо е за секоја попоулација.
----------------------	---

Играчки состав	Мажи и жени
----------------	-------------

Облик и форма	Се игра во отворен круг
---------------	-------------------------

Држење на играорците	За рамо
----------------------	---------

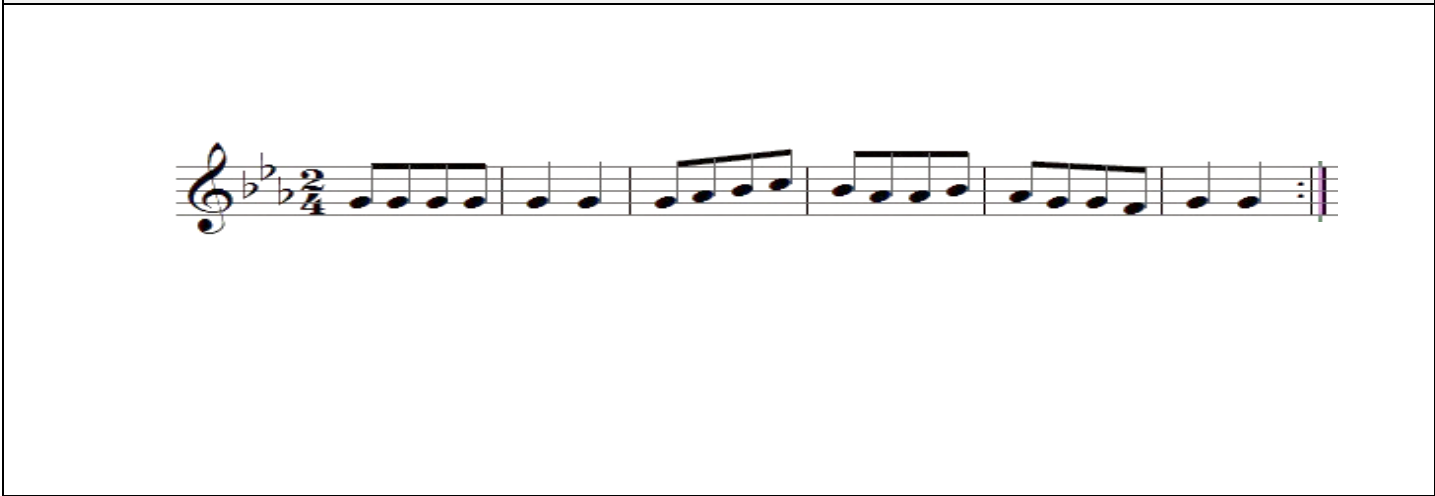
Карактер	Ороводна песна
----------	----------------

Потекло	Се сретниува речиси во сите играорни подрачја во Македонија, но со различен назив.
----------------	--

Музичка придружба	Шупелка
-------------------	---------

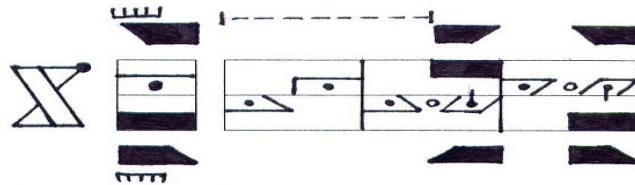
Метроритмичка структура	2/4
-------------------------	-----

Мелографски запис

Кинетографски запис

Во кинетограмот е претставена основната варијанта на играорниот образец.

Содржина на играорен образец

Телото е завртено кон центарот на кругот, тежината е на левата нога а десната е подготвена, за движење, потоа три чекорења во десно, два во лево.

Текст на песна (доколку се работи за ороводна песна)

.....момите си болни лежат, ергени се чудо чудат /2
Ергени се чудо чудат што понуда да однесат /2
Месили са тиганица, тиганица ичменова /2.....

Забелешка

Комплетниот текст на песната недостасува поради фактот што на видео записот е снимен само дел од ороводната песна.

ЕТНОКОРЕОЛОШКИ ЛИСТ

Инвентарен број
28

Број на ЦД
1

Број на видеоснимка
11

Назив на орото	Беровска
Играорно подрачје	Источно
Етнички предел	Малешевија
Место и датум на записот	Смотра фолклора, Загреб, 1972
Информатори	Фолклорна група од с.Русиново
Снимил	Роберт Либман
Кинетографира	Стојанче Костов
Мелогографира	Стојанче Костов

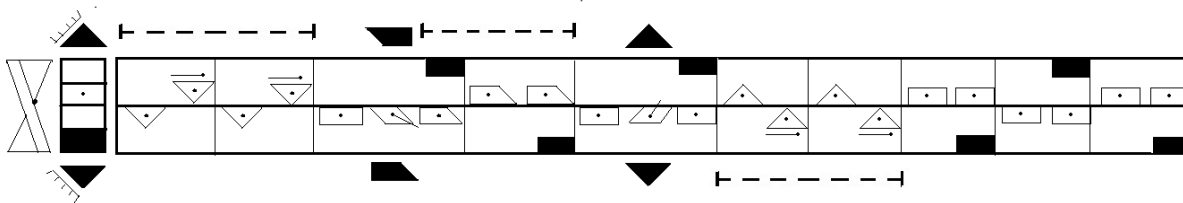
Податоци за орото

Опис на орото	Стапките се играат со привлекување, се игра на цело стопало, според локалната терминологија <i>трусање</i> .
Играчки состав	Мажи и жени
Облик и форма	Се игра во отворен круг
Држење на играорците	За појас
Карактер	Соборско оро
Потекло	Според литературните извори и теренските материјали орото е автохтоно за овој предел.
Музичка придружба	Зурла и тапан
Метроритмичка структура	4/4
Мелогографски запис	

Мелогографски запис за ова оро нема бидејќи видеозаписот е без звук.

Кинетографски запис

Во кинетограмот е претставена основната варијанта на играорниот образец.

Содржина на играорен образец

Два задни преплети во десно, потоа потскок и доскок на десната нога, телото се завртува во десно. Доскок и потскок на левата нога, па на десната нога. Телото се завртува кон центар. Два пати предел преплет, лева-десна-лева-десна, потоа доскок потскок на лева, доскок потскок на десна и доскок потскок на лева нога.

Текст на песна (доколку се работи за ороводна песна)

/

Забелешка

/

ЕТНОКОРЕОЛОШКИ ЛИСТ

Инвентарен број
29

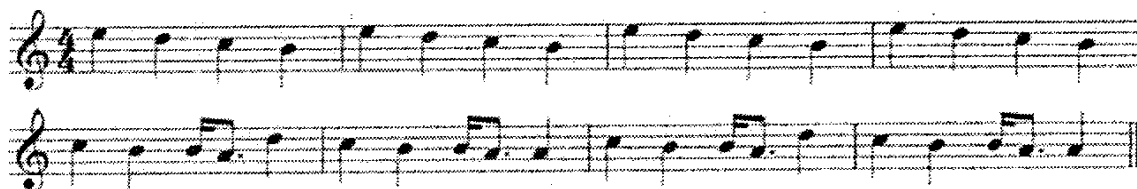
Број на ЦД
1

Број на видеоснимка
11

Назив на орото	Четворка
Играорно подрачје	Источно
Етнички предел	Малешевија
Место и датум на записот	Смотра фолклора, Загреб, 1972
Информатори	Фолкорна група од с.Русиново
Снимил	Роберт Либман
Кинетографира	Стојанче Костов
Мелографира	Стојанче Костов

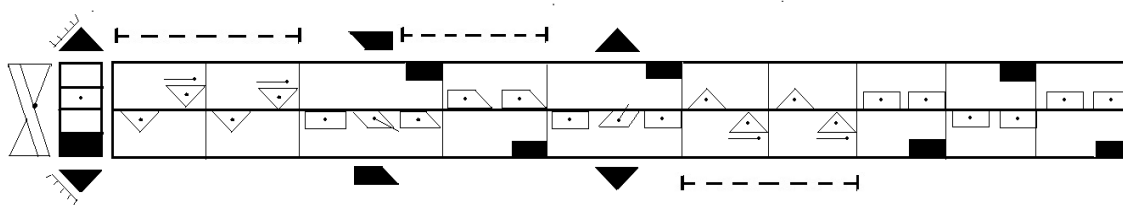
Податоци за орото

Опис на орото	Орото се игра грубо со мали баланси, кај добрите играорци се сретнуваат и ситни треперења во текот на играта.
Играчки состав	Мажи и жени
Облик и форма	Се игра во отворен круг.
Држење на играорците	Држењето на играорците е за рака
Карактер	Соборско оро, но се појавува и како општ образец во обредните игри и ороводните песни.
Потекло	Орото според литературните извори се води како автохтоно за овој предел.
Музичка придружба	две зурли и два тапана
Метроритмичка структура	4/4 (2+2)
Мелографски запис	

Кинетографски запис

Во кинетограмот е претставена основната варијанта на играорниот образец.

Содржина на играорен образец

Два предни преплети во движење бочно десно, три пати доскок со скок наизменично прво на десна, па на лева нога со движење кон десно и еден на десна нога во место. Потоа два задни преплети кон бочно лево и три пати доскок со скок прво на лева, па на десна и пак на лева нога во место.

Текст на песна (доколку се работи за ороводна песна)

/

Забелешка

/

ЕТНОКОРЕОЛОШКИ ЛИСТ

Инвентарен број
30

Број на ЦД
1

Број на видеоснимка
11

Назив на орото	Русинско оро
Играорно подрачје	Источно
Етнички предел	Малешевија
Место и датум на записот	Смотра фолклора, Загреб, 1972
Информатори	Фолклорна група од с.Русиново
Снимил	Роберт Либман
Кинетографира	Стојанче Костов
Мелографира	/

Податоци за орото

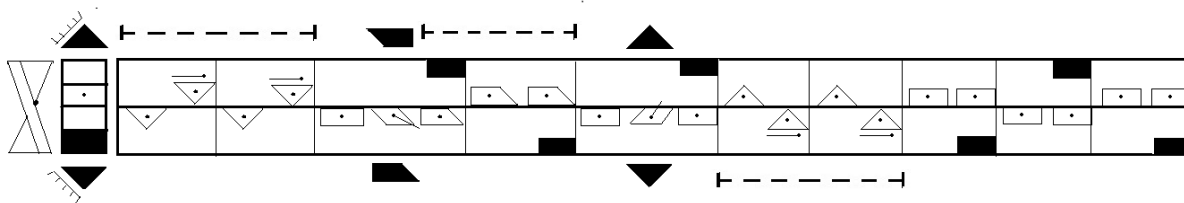
Опис на орото	Орото се игра со преплети, потскоци и доскоци.
Играчки состав	Мажи и жени
Облик и форма	Се игра во отворен круг
Држење на играорците	Држењето на играорците е за рака
Карактер	Соборско оро, но се појавува и како општ образец во обредните игри и ороводните песни.
Потекло	Се сретниува речиси во сите играорни подрачја во Македонија, но со различен назив.
Музичка придружба	Зурла и тапан
Метроритмичка структура	4/4

Мелографски запис

Поради слабиот квалитет на видеозаписот не може да се изработи мелограм.

Кинетографски запис

Во кинетограмот е претставена основната варијанта на ограорниот образец.

Содржина на играорен образец

Два предни преплети во движење бочно десно, три пати доскок со скок наизменично прво на десна, па на лева нога со движење кон десно и еден на десна нога во место. Потоа два задни преплети кон бочно лево и три пати доскок со скок прво на лева, па на десна и пак на лева нога во место.

Текст на песна (доколку се работи за ороводна песна)

/

Забелешка

/

ЕТНОКОРЕОЛОШКИ ЛИСТ

Инвентарен број
31

Број на ЦД
1

Број на видеоснимка
12

Назив на орото	Русалии, стилизирана варијанта
Играорно подрачје	/
Етнички предел	/
Место и датум на записот	Непознато, 1972
Информатори	Фолклорна група од Скопје
Снимил	Роберт Либман
Кинетографира	/
Мелогографира	/

Податоци за орото

Опис на орото	Се работи за стилизирана варијанта на русалиски ора.
Играчки состав	Мажи
Облик и форма	Се сретнуваат повеќе форми како леси, дијагонали кои се атипични за традиционалните форми на ората.
Држење на играорците	Играат со пуштени раце. Во десната рака држат кал'чка (сабја).
Карактер	Обредни игри
Потекло	/
Музичка придружба	Зурла и тапан.
Метроритмичка структура	/

Мелогографски запис

Мелогографски запис за ова оро нема бидејќи видеозаписот е без звук.

Кинетографски запис	
Поради слабиот квалитет на снимката не може да се направи кинетограм.	
Содржина на играорен образец	/
Текст на песна (доколку се работи за ороводна песна)	/
Забелешка	<p>Кореографската постановка Русалии, во која се застапени неколку ора кои потекнуваат од етничкиот предел Бојмија, е стилизирана варијанта Русалиските обредни поворки.</p> <p>Дел од ората се модифицирани и играорните образци се променети од страна на кореографот на постановката за поинтересна сценска презентација. Играорците се облечени во носија од Скопска Блатија каде според литературните извори и теренските истражувања воопшто не егзистирале обредните поворки Русалии. Поради овие неколку факти не може да се одреди точно потеклото на некои од ората.</p>

ЕТНОКОРЕОЛОШКИ ЛИСТ

Инвентарен број
32

Број на ЦД
1

Број на видеоснимка
13

Назив на орото	Повратничко
Играорно подрачје	Источно
Етнички предел	Радовишко Поле
Место и датум на записот	Радовиш, 1972
Информатори	Фолклорна група од с.Ињево
Снимил	Роберт Либман
Кинетографира	/
Мелогографира	/

Податоци за орото

Опис на орото	Орото се во почетокот се игра со мирни стапки а постоа се игра со потскоци доскоци.
Играчки состав	Мажи и жени
Облик и форма	Се игра во отворен круг
Држење на играорците	За појас
Карактер	Соборско оро
Потекло	Орото е автохтоно за овој предел
Музичка придружба	Гајда, тапан
Метроритмичка структура	/

Мелогографски запис

Мелогографски запис за ова оро нема бидејќи видеозаписот е без звук.

Кинетографски запис	
<p>Поради слабиот квалитет на видеозаписиот не може да се изработи кинетограм.</p>	
Содржина на играорен образец	/
Текст на песна (доколку се работи за ороводна песна)	/
Забелешка	/

ЕТНОКОРЕОЛОШКИ ЛИСТ

Инвентарен број
33

Број на ЦД
1

Број на видеоснимка
13

Назив на орото	Тоска
Играорно подрачје	Источно
Етнички предел	Радовишко Поле
Место и датум на записот	Радовиш, 1972
Информатори	Фолклорна група од с.Ињево
Снимил	Роберт Либман
Кинетографира	Кинетограмот е превземен од Димоски, Михајло, (1974), Орската традиција во село Ињево, Радовишко, <i>Македонски фолклор</i> , број 4, Скопје.
Мелографира	/

Податоци за орото

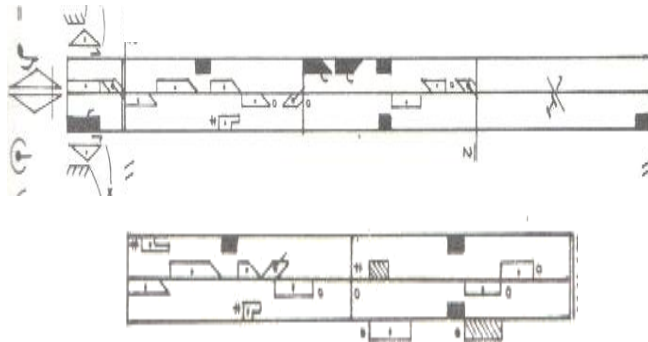
Опис на орото	Орото изобилува со потскоци и доскоци.
Играчки состав	Мажи
Облик и форма	Се игра во отворен круг
Држење на играорците	Држењето на играорците е за рамо.
Карактер	Соборско оро
Потекло	Се сретнува и во предели од Северното играорно подрачје.
Музичка придружба	Гајда, тапан
Метроритмичка структура	6/8 (3,3)

Мелографски запис

Мелографски запис за ова оро нема бидејќи видеозаписот е без звук.

Кинетографски запис

Во кинетограмот е претставена основната варијанта на играорниот образец.

Содржина на играорен образец

Се игра со потскоци и доскоци, кога се забрзува орото изобилува со клекови и вртешки.

**Текст на песна
(доколку се работи за
ороводна песна)**

/

Забелешка

/

ЕТНОКОРЕОЛОШКИ ЛИСТ

Инвентарен број
34

Број на ЦД
1

Број на видеоснимка
13

Назив на орото	Кукуригу петле
Играорно подрачје	Источно
Етнички предел	Радовишко Поле
Место и датум на записот	Радовиш, 1972
Информатори	Фолклорна група од с.Ињево
Снимил	Роберт Либман
Кинетографира	Стојанче Костов
Мелогографира	/

Податоци за орото

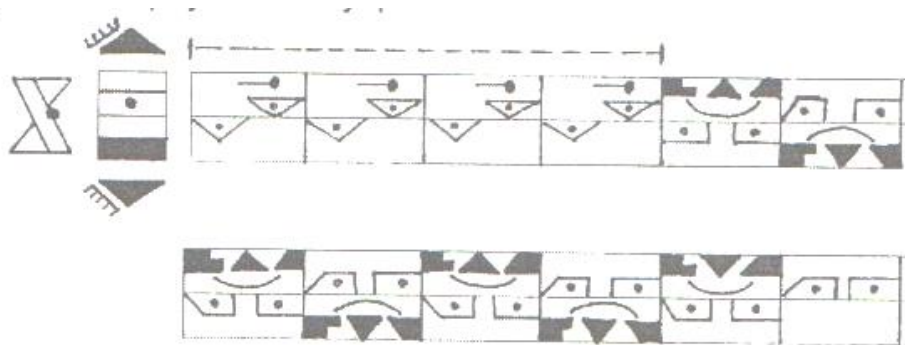
Опис на орото	Орото се игра со мирни стапки, нема потскоци и содржински е многу едноставно. Прифатливо е за секоја популација.
Играчки состав	Мажи и жени
Облик и форма	Се игра во отворен круг
Држење на играорците	Држењето на играорците е за рака
Карактер	Соборско оро, но се појавува и како општ образец во обредните игри и ороводните песни.
Потекло	Се сретнува речиси во сите играорни подрачја во Македонија, но со различен назив.
Музичка придружба	Гајда, тапан
Метроритмичка структура	7/8 (3,2,2)

Мелогографски запис

Мелогографски запис за ова оро нема бидејќи видеозаписот е без звук.

Кинетографски запис

Во кинетограмот е претставена основната варијанта на играорниот образец.

Содржина на играорен образец

Четири преплети во десно, доскок потскок на десна нога, а десната нога прави полукружни движења. Понатаму доскок потскок на десна нога, а левата прави полукружни движења. Истото се повторува три пати и на крајот, доскок потскок на лева нога.

Текст на песна (доколку се работи за ороводна песна)

/

Забелешка

/

ЕТНОКОРЕОЛОШКИ ЛИСТ

Инвентарен број
35

Број на ЦД
1

Број на видеоснимка
13

Назив на ороото	Лесно
Играорно подрачје	Источно
Етнички предел	Радовишко Поле
Место и датум на записот	Радовиш, 1972
Информатори	Фолклорна група од с.Ињево
Снимил	Роберт Либман
Кинетографира	Стојанче Костов
Мелогографира	/

Податоци за ороото

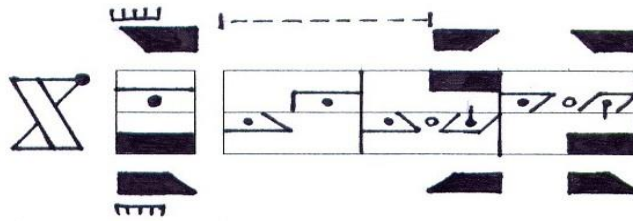
Опис на ороото	Ороото се игра со мирни стапки, нема потскоци и содржински е многу едноставно. Прифатливо е за секоја популација.
Играчки состав	Мажи и жени
Облик и форма	Се игра во отворен круг
Држење на играорците	Држењето на играорците е за рака
Карактер	Соборско оро, но се појавува и како општ образец во обредните игри и ороводните песни.
Потекло	Се сретнува речиси во сите играорни подрачја во Македонија, но со различен назив.
Музичка придружба	Гајда, тапан
Метроритмичка структура	4/4

Мелогографски запис

Мелогографски запис за ова оро нема бидејќи видеозаписот е без звук.

Кинетографски запис

Во кинетограмот е претставена основната варијанта на играорниот образец.

Содржина на играорен образец

Телото е завртено кон центарот на кругот, тежината е на левата нога а десната е подготвена, за движење, потоа три чекорења во десно, две во лево.

Текст на песна (доколку се работи за ороводна песна)

/

Забелешка

/

ЕТНОКОРЕОЛОШКИ ЛИСТ

Инвентарен број
36

Број на ЦД
1

Број на видеоснимка
13

Назив на орото	Циганчица
Играорно подрачје	Источно
Етнички предел	Радовишко Поле
Место и датум на записот	Радовиш, 1972
Информатори	Фолклорна група од с.Ињево
Снимил	Роберт Либман
Кинотографира	Кинетограмот е превземен од Димоски, Михајло, (1974), Орската традиција во село Ињево, Радовишко, <i>Македонски фолклор</i> , број 4, Скопје.
Мелографира	Кинетограмот е превземен од Димоски, Михајло, (1974), Орската традиција во село Ињево, Радовишко, <i>Македонски фолклор</i> , број 4, Скопје.

Податоци за орото

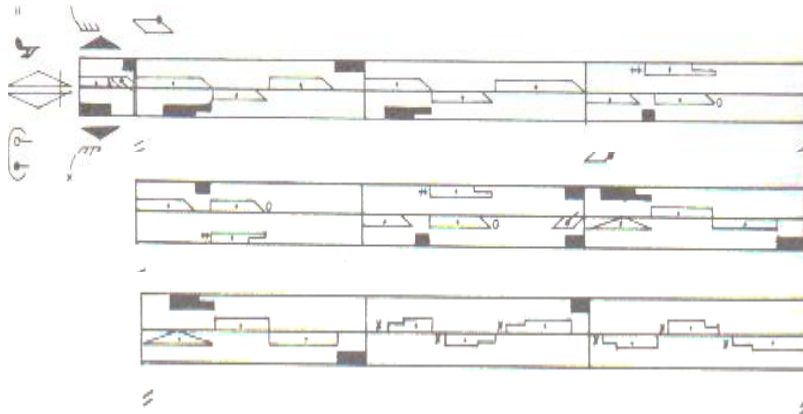
Опис на орото	Орото изобилува со потскоци и со доскоци.
Играчки состав	Мажи и жени
Облик и форма	Се игра во отворен круг
Држење на играорците	За рака
Карактер	Соборско оро
Потекло	Се сретнува и во други играорни подрачја во Македонија.
Музичка придружба	Гајда, тапан
Метроритмичка структура	7/8 (2,2,3)

Мелографски запис

Кинетографски запис

Во кинетограмот е претставена основната варијанта на играорниот образец.

Содржина на играорен образец	Два пати потскок на лева нога, лева-десна-лева, доскок потскок на десна нога па доскок потскок на лева нога, па повторно на десна нога. Понатаму два пати потскок на десна нога и на крајот два тричекори во место.
Текст на песна (доколку се работи за ороводна песна)	/
Забелешка	/

ЕТНОКОРЕОЛОШКИ ЛИСТ

Инвентарен број
37

Број на ЦД
1

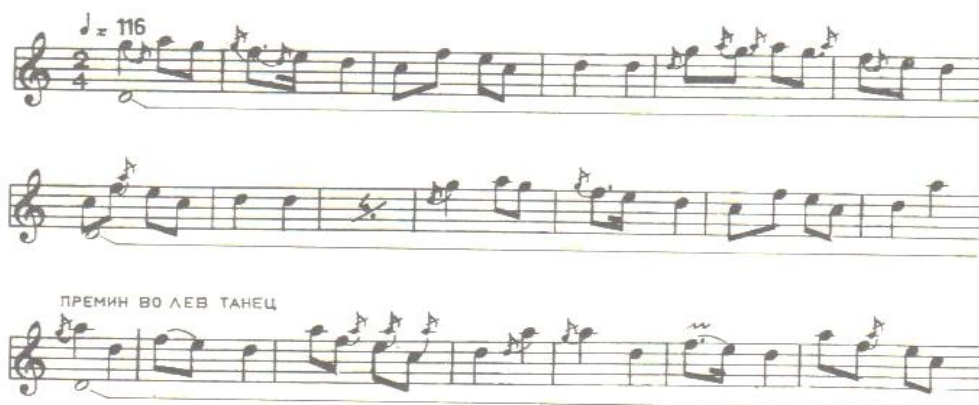
Број на видеоснимка
13

Назив на орото	Лев танец
Играорно подрачје	Источно
Етнички предел	Радовишко Поле
Место и датум на записот	Радовиш, 1972
Информатори	Фолклорна група од с.Ињево
Снимил	Роберт Либман
Кинетографира	Кинетограмот е превземен од Димоски, Михајло, (1974), Орската традиција во село Ињево, Радовишко, <i>Македонски фолклор</i> , број 4, Скопје.
Мелографира	Мелограмот е превземен од Димоски, Михајло, (1974), Орската традиција во село Ињево, Радовишко, <i>Македонски фолклор</i> , број 4, Скопје.

Податоци за орото

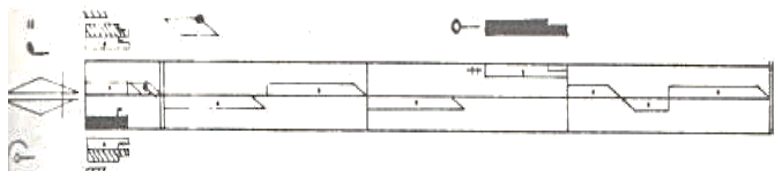
Опис на орото	Се игра со балансирали движења во почетокот. Откако орото се забрзува се игра со потскоци и доскоци. Во одреден момент орото се движи во лево.
Играчки состав	Мажи и жени
Облик и форма	Отворен круг
Држење на играорците	За појас
Карактер	Соборско оро
Потекло	Радовишко Поле, автохтоно оро
Музичка придружба	Гајда и тапан
Метроритмичка структура	2/4

Мелографски запис

Кинетографски запис

Во кинетограмот е претставена основната варијанта на играорниот образец.

Содржина на играорен образец

Телото е завртено полу десно. Две синхоризирани движења, стапнување на десната нога, а левата е подигната со украс напред. На крајот два ниски основни потскоци, стапнување на левата нога и укрс напред со десната нога.

Текст на песна (доколку се работи за ороводна песна)

/

Забелешка

/

ЭТНОКОРЕОЛОШКИ ЛИСТ

Инвентарен број
38

Број на ЦД
1

Број на видеоснимка
14

Назив на орото	Тип на Повратничко оро
Играорно подрачје	Источно
Етнички предел	Радовишко Поле
Место и датум на записот	с.Габревци, 1972
Информатори	Фолклорна група од с.Габревци
Снимил	Роберт Либман
Кинетографира	Стојанче Костов
Мелогографира	Стојанче Костов

Податоци за орото

Опис на орото	Орото се игра со мирни стапки, нема потскоци и содржински е многу едноставно. Прифатливо е за секоја популација.
Играчки состав	Мажи и жени
Облик и форма	Се игра во отворен круг
Држење на играорците	Држењето на играорците е за рака
Карактер	Соборско оро, но се појавува и како општ образец во обредните игри и ороводните песни.
Потекло	Се сретнува речиси во сите играорни подрачја во Македонија, но со различен назив.
Музичка придружба	Гајда, тапан
Метроритмичка структура	7/8 (3,2,2)

Мелогографски запис

Мелогографски запис за ова оро нема бидејќи видеозаписот е без звук.

Кинетографски запис	
Поради слабиот квалитет на видеозаписот не може да се изработи кинетограм.	
Содржина на играорен образец	/
Текст на песна (доколку се работи за ороводна песна)	/
Забелешка	/

ЕТНОКОРЕОЛОШКИ ЛИСТ

Инвентарен број
39

Број на ЦД
1

Број на видеоснимка
14

Назив на орото	Тоска
Играорно подрачје	Источно
Етнички предел	Радовишко Поле
Место и датум на записот	с.Габревци, 1972
Информатори	Фолклорна група од с.Габревци
Снимил	Роберт Либман
Кинетографира	Кинетограмот е превземен од Димоски, Михајло, (1974), Орската традиција во село Ињево, Радовишко, <i>Македонски фолклор</i> , број 4, Скопје.
Мелографира	/

Податоци за орото

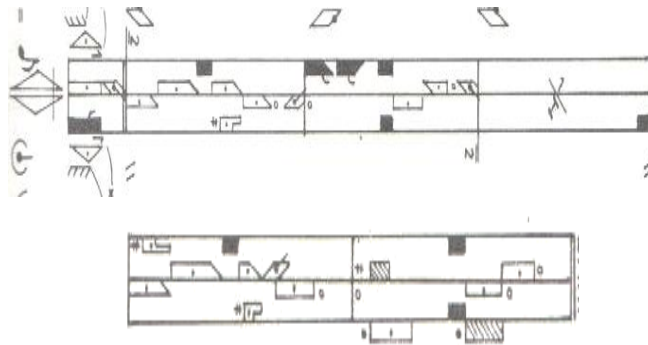
Опис на орото	Орото изобилува со потскоци и доскоци.
Играчки состав	Мажи
Облик и форма	Се игра во отворен круг
Држење на играорците	Држењето на играорците е за рамо.
Карактер	Соборско оро
Потекло	Се сретнува и во предели од Северното играорно подрачје.
Музичка придружба	Гајда, тапан
Метроритмичка структура	6/8 (3,3)

Мелографски запис

Мелографски запис за ова оро нема бидејќи видеозаписот е без звук.

Кинетографски запис

Во кинетограмот е претставена основната варијанта на играорниот образец.

Содржина на играорен образец

Се игра со потскоци и доскоци, кога се забрзува орото изобилува со клекови и вртешки.

**Текст на песна
(доколку се работи за
ороводна песна)**

/

Забелешка

/

ЕТНОКОРЕОЛОШКИ ЛИСТ

Инвентарен број
40

Број на ЦД
1

Број на видеоснимка
15

Назив на орото	Непознат назив
Играорно подрачје	/
Етнички предел	/
Место и датум на записот	Смотра фолклора, Загреб, 1972
Информатори	Фолклорна група од Струга
Снимил	Роберт Либман
Кинетографира	/
Мелографира	/

Податоци за орото

Опис на орото	Орото се игра со мирни стапки, нема потскоци и содржински е многу едноставно. Прифатливо е за секоја популација.
Играчки состав	Мажи и жени
Облик и форма	Се игра во отворен круг
Држење на играорците	Држењето на играорците е за рака
Карактер	/
Потекло	/
Музичка придружба	/
Метроритмичка структура	/

Мелографски запис

Мелографски запис за ова оро нема бидејќи видео записот е без звук.

Кинетографски запис	
Поради слабиот квалитет на видеозаписот, не е изводливо да се направи кинетограм.	
Содржина на играорен образец	/
Текст на песна (доколку се работи за ороводна песна)	/
Забелешка	Голем дел од податоците за ова оро се изоставнеи поради слабиот квалитет на видео записот.

ЗАКЛУЧОК

Македонската етнокореологија во шеесеттите и седумдесеттите години на минатиот век, иако доживува експанзија во однос на научно-истражувачката работа, сепак се соочува со недостаток на видеоматеријали кои се регистрирани на терен или на некој фолклорен фестивал. Токму поради оваа причина етнокореолошката заоставштина на американскиот фолклорист Роберт Хенри Либман треба да се смета како еден значаен емпириски материјал кој придонесува да се осознаат важни сегменти кои ја засегаат етнокореологијата.

Видеоматеријалите кои се однесуваат на записи од фолклорни фестивали и записи од рурална средина, снимени во периодот од 1967 година до 1973, ја покажуваат сосостојбата во овој шестгодишен период на фолклорно-уметничката сцена, како и состојбата на соборите во селата.

Од досегашното опсервирање и обработка на заоставштината на Либман, која содржи шест и пол часа суров видеоматеријал, се обработени вкупно 173 соборски ора и ороводни песни од кои 45 се поместени во овој труд, додека останатите, поради ограничениот простор, се доставени во архивот на Одделот за етнокореологија при Музичката академија на УГД – Штип. Поголем дел од нив, односно 115 се снимени на фолклорните фестивали во Македонија, како *Илинденски денови* во Битола, *Балкански фестивал* во Охрид, како и на фестивалите во Србија, *Београд Сабор*, и фестивалот во Хрватска, *Смотра фолклора* Загреб. Според досега изнесените податоци во оваа тема може да се донесе следниов заклучок: За да се обработат емпириски материјали како што се видеоматеријалите на американскиот фолклорист и истражувач Роберт Хенри Либман, потребен е јасен концепт и строго определена методологија за детална обработка и анализа.

Строго определениот концепт и методите на примена во истражувањето на емпириски виде материјал би требало да бидат фундаментот на секоја обработка на етнокореолошки материјали. Ваквиот пристап послужи за создавање база на податоци од областа на етнокореологијата, која соодветно ќе се систематизира и архивира во некоја институција, како на пример Институтот за фолклор „Марко Цепенков“, но и во другите институции кои се занимаваат со проучување и истражување на етнокореологијата како Насоката за традиционална музика и игра при ДМБУЦ „Илија Николовски-Луј“, Скопје и

Одделот за етнокореологија на Музичката академија при Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип.

Иако во процесот на обработката и утврдувањето на конкретните називи на ората се појавуваат одредени недостатоци поради недостигот на информации, сепак важно е да се напomini дека заоставштината на Либман е од круцијално значење за македонската етнокореологија воопшто.

Од досега изнесеното произлегуваат важни сознанија од областа на традиционалната култура, поконкретно од областа на етнокореологијата. Преку класификување на податоците ќе се создаде можност за согледување на состојбата на орската традиција на теренот, како и на фолклорните фестивали кон крајот на шеесеттите и почетокот на седумдесеттите години на XX век. Класификувањето на видеоматеријалите ќе овозможи идни истражувања од областа на етнокореологијата, но и истражувања од областа на сродните науки, етнологија, етномузикологија и етноорганологија. Освен овие претходно споменати очекувани резултати, ќе се направи и обид за архивирање на комплетната емпириска граѓа на Роберт Хенри Либман во Институтот за фолклор „Марко Цепенков“ во Скопје.

Summary

Macedonian Ethnology in the sixties and seventies of the last century, though booming in terms of scientific research, still faces a shortage of videos that are registered on the ground or in a folk festival. It is for this reason ethnochoreological remnant of the American folklorist Robert Henry Liebman should be considered as an important empirical material helps to learn important segments affecting ethnology.

Video materials relating to records from folk festivals and recordings from rural areas recorded in the period 1967 to 1973, show backdrop in this six year period of folkloric art scene and situation of the councils in the villages.

From past observation and processing of inheritance Liebman, containing six and a half hours of raw video material processed 173 dances and songs. Most of them or 115 have recorded the folk festivals in Macedonia Ilinden days in Bitola, Ohrid Balkan Festival and at festivals in Serbia, Belgrade Sabor, and the festival in Croatia, Zagreb Folklore Festival. According to the data presented so far in this topic can be brought to the following conclusion: In order to process the empirical material such as video materials of the American folklorist and researcher Robert Henry Liebman, a clear concept and a strict methodology for detailed processing and analysis.

Strictly defined concept and methods of application in the research of empirical videos, should be the foundation of any processing of etnokoreoloshki materials. This approach serves to create a database in the field of ethnology, which will be appropriately classifies and archives in an institution such as the Institute of Folklore Mark Cepenkov, and other institutions dealing with the study and research of ethnology as a guideline traditional music and dance at the Ballet School Ilija Nikolovski – Luj- Skopje Department Ethnology the Music Academy of the University of Goce Delchev in Stip.

From this observation important findings in the field of traditional culture in particular in the field of ethnology. Through classification of data will create an opportunity to review the state of the ground moni- tradition and folklore festivals in the late sixties and early seventies of the XX century. The classification of video materials will enable future research in the field of ethnology, and research in related sciences, Ethnology and Ethnomusicology etnoorganologija. In addition to these

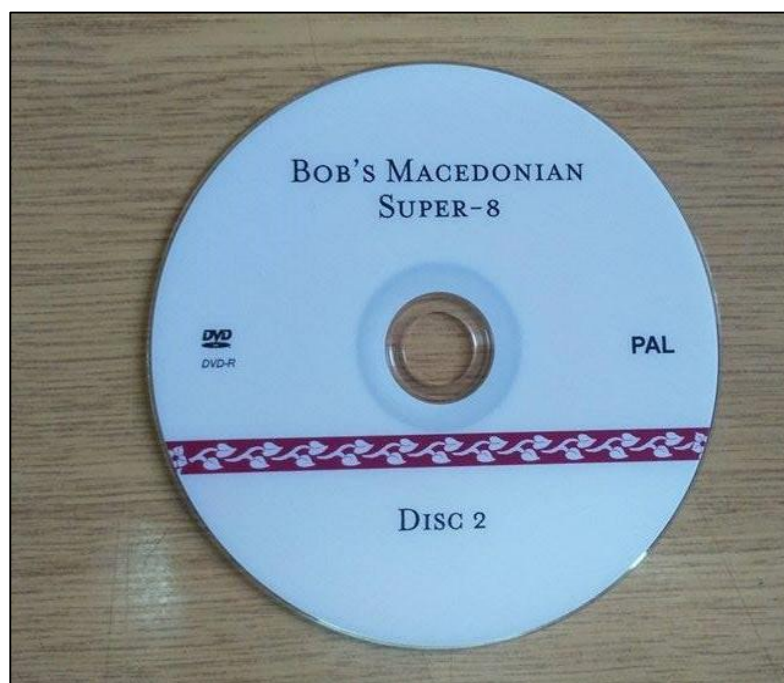
previously mentioned expected results, and will attempt to archive the complete empirical lumber Robert Henry Liebman at the Institute of Folklore Mark Cepenkov in Skopje.

While in the process of processing and determining the specific names of dances appear certain deficiencies, lack of information, however it is important to note that the inheritance Liebman is crucial for Macedonia Ethnocoerology general.

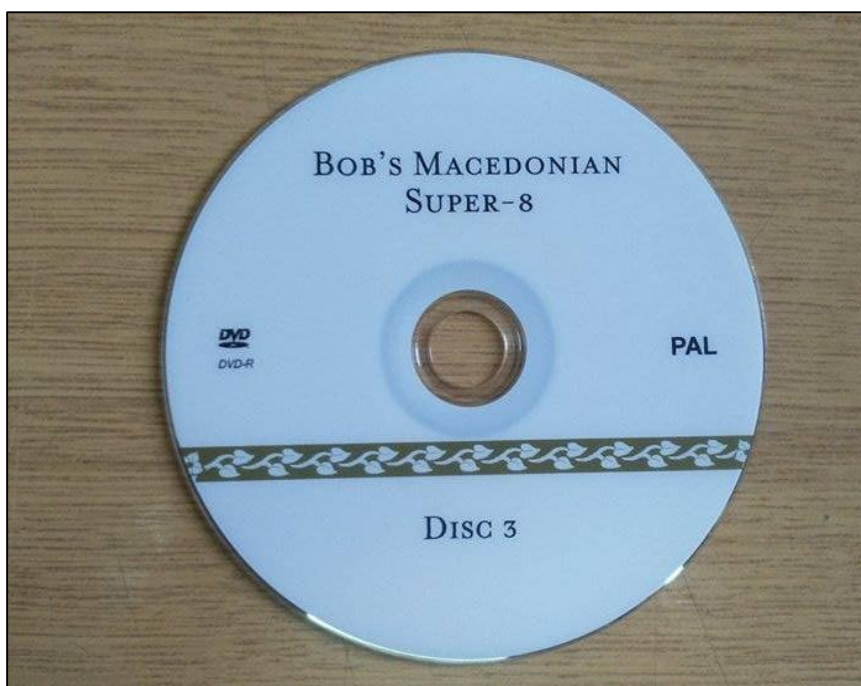
Прилози

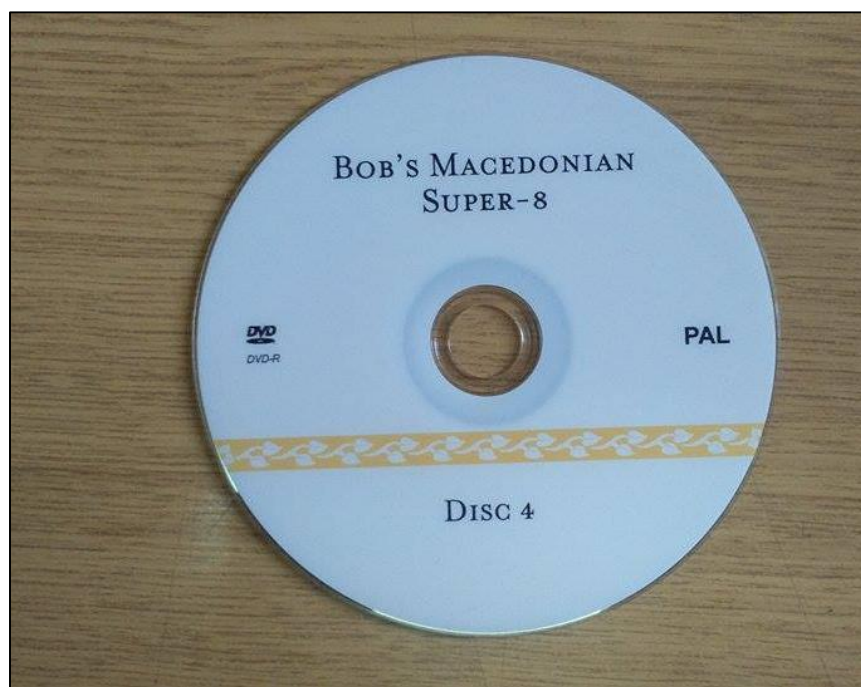
Слика бр.1 Прво ЦД од етнокореолошката заоставштина на Роберт Хенри Либман
Bob's Macedonian Super – 8, Disc 1

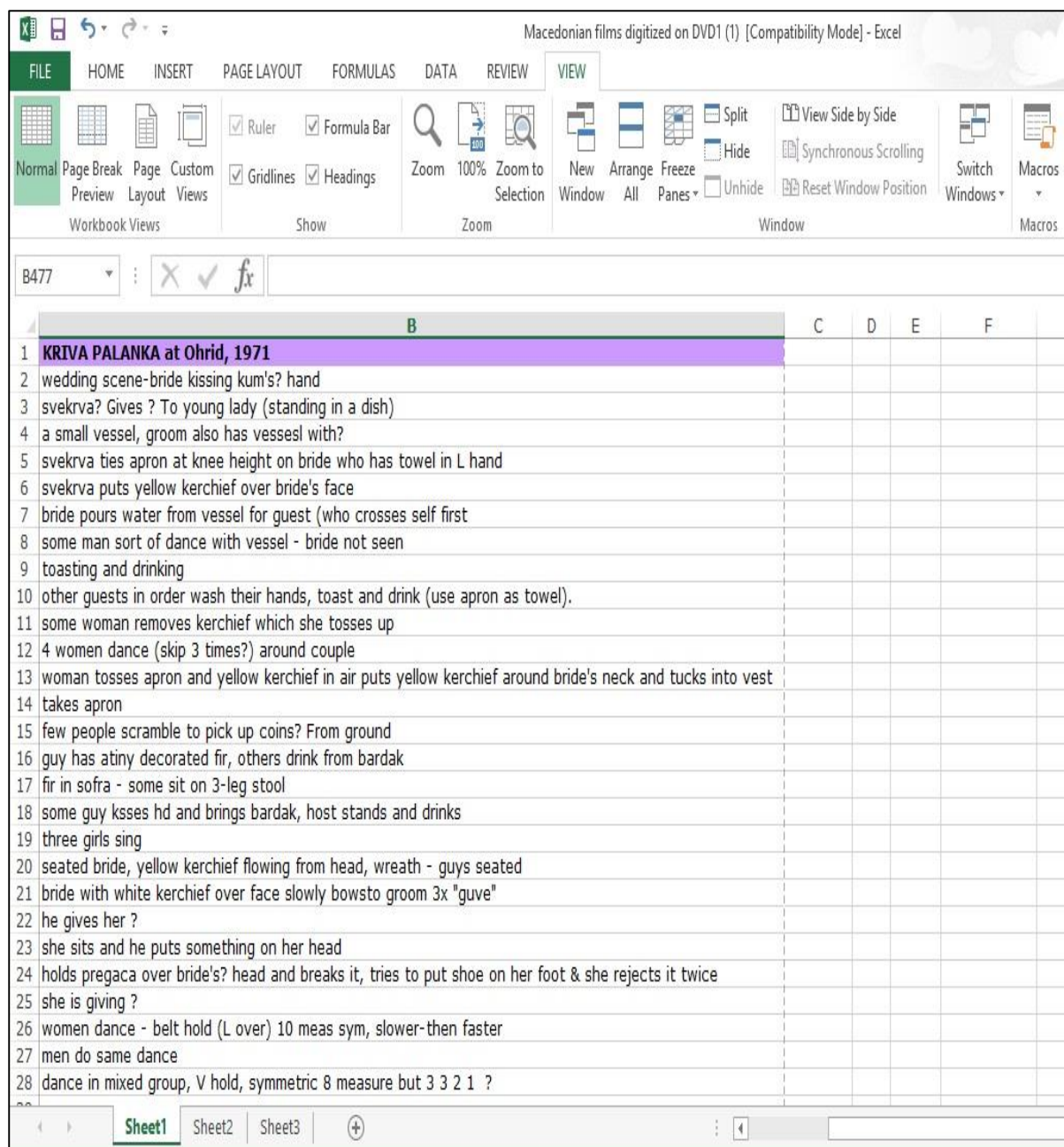
Слика бр. 2 Второ ЦД од етнокореолошката заоставштина на Роберт Хенри Либман
Bob's Macedonian Super – 8, Disc 2

Слика бр. 3 Трето ЦД од етнокореолошката заоставштина на Роберт Хенри Либман
Bob's Macedonian Super – 8, Disc 3

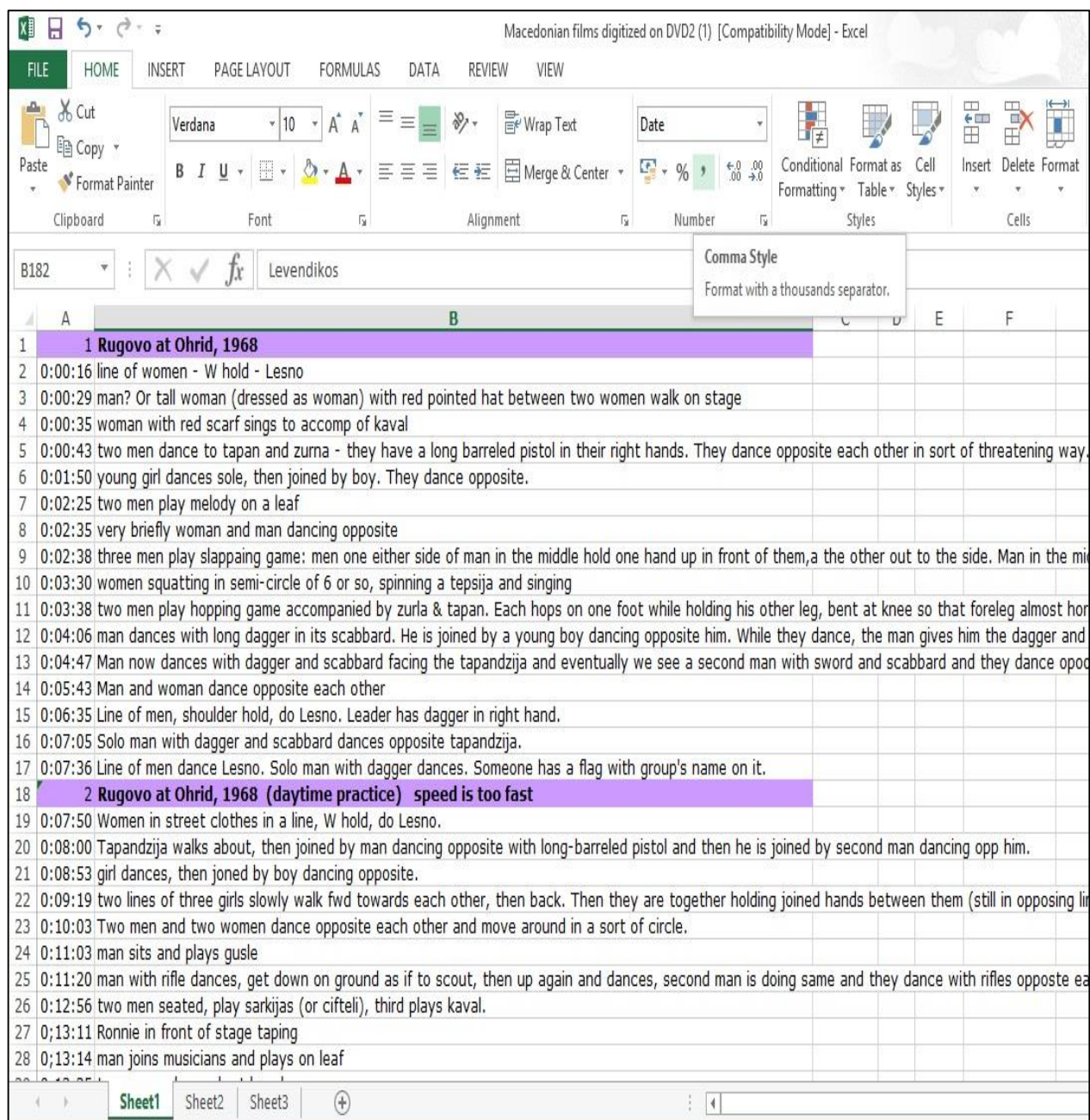

Слика бр. 4 Четврто ЦД од етнокореолошката заоставштина на Роберт Хенри Либман
Bob's Macedonian Super – 8, Disc 4

Слика бр. 5 Извадок од индексот за видео на првото ЦД од заоставштината на Либман направен во Microsoft Excel со наслов *Macedonian films digitized on DVD 1*

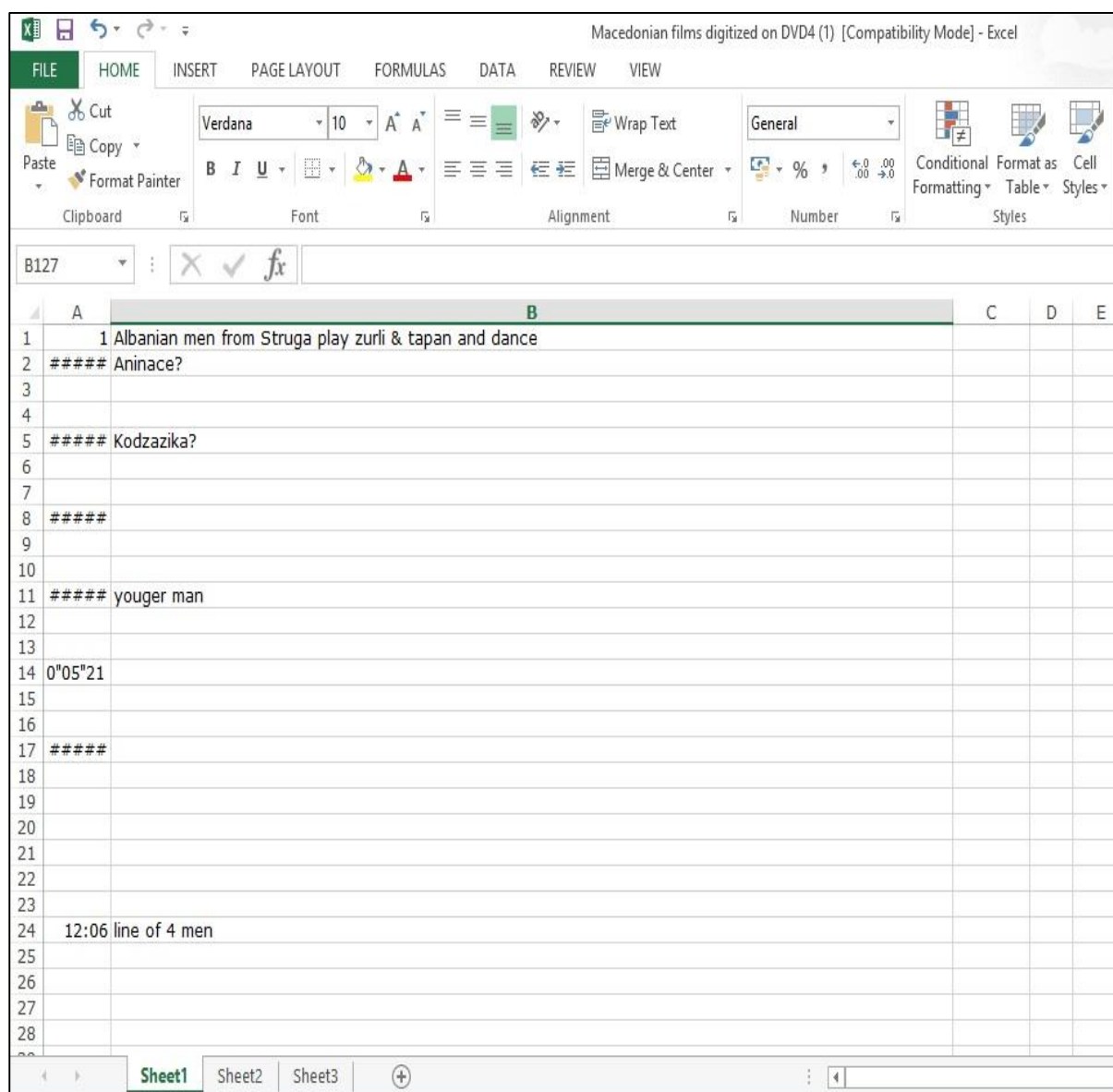

Слика бр. 6 Извадок од индексот за видео на второто ЦД од заоставштината на Либман направен во Microsoft Excel со наслов *Macedonian films digitized on DVD 2*

	A	B	C	D	E	F
1		1 Wedding in s. Trpejca (NO CHURCH) 1971?				
2	00:25					
3						
4						
5						
6						
7						
8						
9						
10						
11						
12		2 Mavrovski Sobir 1968				
13	05:02					
14						
15						
16						
17						
18						
19						
20						
21						
22						
23		3 Vevcani wedding July 7, 1968				
24	16:49					
25						
26						
27						
28						

Слика бр. 7 Извадок од индексот за видео на третото ЦД од заоставштината на Либман направен во Microsoft Excel со наслов *Macedonian films digitized on DVD 3*

Слика бр. 8 Извадок од индексот за видео на четвртото ЦД од заоставштината на Либман направен во Microsoft Excel со наслов *Macedonian films digitized on DVD 4*

Користена литература:

1. **Алушевски Хр. Илија**, (1981). За некои карактеристики на народните ора од Битолско, *Фолклорот и етнологијата во Битола и Битолско*, Битола.
2. **Антонијевиќ, Драгослав**, (1974). Методите и техники упоредних етнoлошких студии, *Симпозијум о методологију етнoлошких наука*, САНУ, Београд.
3. **Банкс, Маркус**, (2009). *Визуелните методи во општествените истражувања*, превод од англиски јазик, Илина Јакимовска, Табернакул, Скопје.
4. **Васић Оливера**, (2001). Тротактниот образец за играње во орското наследство на Јужните Словени, *Македонски фолклор*, XXIX/58- 59, стр. 469- 484.
5. **Васић Оливера**, (1998). Улога полова у обредној пракси нашег народа, *Постструктуристичка наука о музици, Специјално издање, Нови звук*, СОКОЈ – МИЦ при ФМУ, Београд.
6. **Велић Михаило**, (1899). Дебар и негова околина, Братство, VIII, Београд,.
7. **Велић Михаило**, (1902). Српске народне умотворине и веровања, Дебра и околине, Братство, IX и X, Београд,.
8. **Величковска, Родна**, (2008). *Музичките дијалекти во македонското традиционално народно пеење*, Маска, Скопје.
9. **Димоски, Михаило**, (1973). Прилог кон проучувањето на варијантите на ората и ороводните песни од типот на Лесното во Струга и Струшко, *Македонски фолклор*, VI, број, 11, Скопје.
10. **Димоски, Михаило**, (1974). IX Меѓународна смотра на фолклорот во Загреб, 21 – 28. VII.1974, *Македонски фолклор*, VII/14, Скопје, стр.307.
11. **Димоски, Михаило**, (1974). Орската традиција во село Ињево (Радовишко), *Македонски фолклор*, број 4, Скопје.
12. **Димоски, Михаило**, (1974). Летна школа за фолклористи во Бадја (Хрватска), *Македонски фолклор*, VII, број 13.
13. **Димоски, Михаило**, (1975). Некои етнокореолошки карактеристики на рисалиските игри во селото Богданци, (Гевгелиско), *Македонски фолклор*, VIII, број 15-16, Скопје, стр. 159-163.

14. **Димоски, Михаило**, (1976). Метроритмичките структури на ората во Македонија, *Македонски фолклор*, IX/18, Скопје 1976, стр. 79-90.
15. **Димоски, Михаило**, (1976). Некои иновациони појави во современиот развиток на орската традиција во Македонија, *Македонски фолклор*, IX/18, Скопје, стр. 117- 119.
16. **Димоски, Михаило**, (1977). *Македонски народни ора: од репертоарот на ансамблот за народни песни и игри Танец - Скопје*, Наша книга, Институт за фолклор, (орска народна традиција кн. 2)
17. **Димоски, Михаило**, (1977). Методолошките постапки при истражувањето и презентирањето на народните ора во Македонија, *Zbornik 24. Kongresa jugoslovenskih folkloristov*, Piran.
18. **Димоски, Михајло**, (1980). Народните ора и орската традиција во Беровско, *Македонски фолклор*, XIII/26, Скопје, стр.111-118.
19. **Димоски, Михаило**, (1996). Народните ора и орската традиција, *Етнологија на Македонците*, МАНУ, Скопје, стр. 281-286.
20. **Здравев Ѓорѓи**, (1996). *Македонски народни носии 1*, Матица македонска, Скопје, 161.
21. **Јовчев Г. Петар**, (1993). *Раштак, луѓе, години и настани*, Скопје.
22. **Ivancan, Ivan**, (1969). Problemi scenske primjene folklore, *Македонски фолклор*, II/3-4. Скопје, стр. 391-395.
23. **Илиќ Благица**, (2015). Етнолошки и етнокореолошки карактеристики на орото Адана, *Македонски фолклор*, XXXVII, број, 70, Скопје, стр. 111-118.
24. **Јаневски Владимир**, (2011). Техники и методи при етнокореолошки истражувања, *Семинар за традиционална музика и игра, Зборник на трудови III*, Битола, стр. 3-9.
25. **Јаневски Владимир**, (2013). *Етнокореолошки карактеристики на македонските народни ора (по избрани примери)*, Институт за фолклор, Скопје.
26. **Јаневски Владимир**, (2013). Форми и облици во македонскиот играорен репертоар, *Семинар за традиционална музика и игра, Зборник на трудови V*, Битола, стр.5-16.
27. **Јанковић, Даница**, (1940). Дебарске народне игре, *Етнолог*, 1, Скопје.
28. **Јанковић, Даница**, Народне игре у Кумановској области, *Прилози проучавању народне поезије*, год. V/2, Београд, 1938, стр. 216-223.

29. **Јанковић Љубица, Даница**, (1934). *Народне игре I*, Београд.
30. **Јанковић Љубица, Даница**, (1939). *Народне игре III*, Београд.
31. **Јанковић Љубица, Даница**, (1948). *Народне игре IV*, Београд
32. **Јанковић Љубица**, (1940). Још нешто о приликама за играње у Скопској Црној Гори, *Гласник Етнографског музеја у Београду*, XV, Београд, стр. 159-165.
33. **Јанковић Љубица**, (1939). Русалије, *Гласник Етнографског музеја у Београду*, XIV, Београд, стра. 20-30.
34. **Јованова – Митковска, Снежана**, (2013). *Методологија на педагошко истражување со статистика*, Скрипта, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип.
35. **Каталог на националниот филмски фонд 1905 -2000**, (2001). Кинотека на Македонија, Скопје.
36. **Китевски Марко; Величковска Родна**, (2015). *Танец – душата на Македонија*, Скопје.
37. **Козаров, Киро**, (2010). *Русалии*, Македонска реч, Скопје.
38. **Константинов, Павле**, (1982). *Браќа Манаки*, Скопје.
39. **Leibman, Robert**, (1972). Wedding customs in the Ohrid village of Pestani *Македонски фолклор*, V/9-10 , Скопје, стр. 125-140.
40. **Leibman, Robert**, (1992). *Dancing Bears and Purple Transformations: The structure of dance in the Balkans*,. 449p. Illustrated.
41. **Leibman, Robert**, (1972). *Macedonian Folk Dances*,. 40p. Illustrated. Dances presented by Petre Vasilev "Pece" Atanasovski. Edited by David Golber. Illustrated by Neil Siegel. Snark Records.
42. **Mesihovič, Nijaz**, (2003). *Uvod u metodologiju društvenih nauka*, Ekonomski fakultet - Sarajevo, Sarajevo.
43. **Малинов Зоранчо**, (2006). *Традицискиот народен календар на Шопско-брегалничката етнографска целина*, Институт за фолклор, Скопје.
44. **Павловиќ М. Јеремија**, (1929). *Малешево и Малешевци, етнологска испитавања*, Београд.
45. **Пајтонџиев, Ганчо**, (1973). *Македонски народни ора*, Македонска книга, Институт за фолклор кн. 1 (орска народна традиција), Скопје.

46. **Паликрушева, Галаба**, (1996). Етносите и етничките групи во Македонија, *Етнологија на Македонците*, Скопје.
47. **Пенушлиски Кирил**, (2005). *Малешевски фолклор*, Матица Македонска, Скопје.
48. **Петреска, Весна**, (2002). *Свадбата како обред на премин кај Македонците од брсјачката етнографска целина*, Скопје.
49. **Ристески, Љупчо**, (2008). За истражувањето на традиционалната култура, *Гласник етнографског института, САНУ, LVI (1)*, Београд.
50. **Skalic, Abdulah**, (1973). *Turcizmi u srpsko-hrvatskom jeziku*, Srajevo.
51. **Смилески, Блаже**, (2006). *Тешкото од Лазарополе*, Скопје.
52. **Тановић, Стеван**, (1927). Српски народни обичаји у Ћевџелиској кази, *Српски етнографски зборник, VI*, Београд.
53. **Тодевски, Кирил**, (2004). *Народен уметник со универзални вредности, Пеце Атанасовски*, Дирекција за култура, Скопје.
54. **Томић, Светозар**, (1905). Скопска Црна Гора, Антропогеографска и етнографска студија, *Српски етнографски зборник*, Београд.
55. **Фирфов, Живко, Пајтонциев Ганчо**, (1953). *Македонски народни ора*, Институт за фолклор Марко Цепенков, Скопје.
56. **Хацивасиљевић Јован**, (1909). *Кумановска област, Јужна стара Србија*, Београд.
57. **Хамерсли, Мартин; Аткинсон, Пол**, (2009). *Етнографија – Принципи во практика, трето издание*, Нампрес, Скопје.
58. **Чичаковски Тимко**, (2011). *Македонски традиционални музички инструменти*, Институт за фолклор, Скопје.